

Verkenning Hobbydierhouderij

Loek Treep
Ton Brandwijk
Jan Olink
Frank Tillie
Marije Veer
Alie Verhoek

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2004 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport EC-LNV nr. 2004/255
Ede, 2004

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2004/255 en het aantal exemplaren.

Oplage 150 exemplaren

Samenstelling Ton Brandwijk, Jan Olink, Frank Tillie, Loek Treep, projectleider
Marije Veer(stichting Recreatie), Alie Verhoek, redactie

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 822500
Fax : 0318 822550
E-mail : Balie@minlnv.nl

Voorwoord

In het kader van vernieuwend werken is er door het Expertisecentrum LNV en de Stichting Recreatie een zoektocht gehouden naar de sociaal-culturele aspecten in het landelijk gebied (projectgroep 'leven en werken in het landelijk gebied' 1999-2002). Hierbij kwamen hobbydierhouders steeds nadrukkelijker in beeld. Het ging hierbij met name om de houders van landbouwhuisdieren. Over deze groep in al zijn schakeringen was weinig bekend. Dat gold in het bijzonder voor de motieven voor het houden van dieren, de aantallen dieren en dierhouders en hun relatie met het beleid van LNV. Een belangrijk onderdeel van dat beleid zijn aangifteplichtige dierziekten en daarmee samenhangende problematiek bij uitbraak van ziekten.

Om op de ontstane vragen over de hobbydierhouderij antwoorden te geven heeft de directie Noord de opdracht voor een verkenning gegeven. De resulterende 'Verkenning Hobbydierhouderij' is in de eerste plaats bedoeld voor beleidsmakers van LNV. De informatie is echter ook beschikbaar voor andere belangstellenden. De verkenning heeft zijn beperkingen. Kwantitatieve gegevens zijn via een quick scan zo goed mogelijk ingeschat omdat systematisch gegevens in onvoldoende mate beschikbaar waren.

Ter afsluiting van het project is een workshop gehouden die gericht was op het formuleren van aanbevelingen voor beleid. De deelnemers waren afkomstig uit relevante werkvelden binnen LNV.

Het rapport is tot stand gekomen in een samenwerkingsverband van het Expertisecentrum LNV en de Stichting Recreatie. Met inbreng van wederzijdse kennis is een zo compleet mogelijk beeld geschetst dat voor iedereen toegankelijk is. Wij bedanken alle geïnterviewden en de deelnemers aan de workshop voor hun medewerking en bijdragen aan dit rapport.

Ir. H. de Wilde
Expertisecentrum LNV

Ir. J. E. J. Klüppel
Stichting Recreatie

Inhoudsopgave

Leeswijzer		9
1	Inleiding	11
1.1	Aanleiding	11
1.2	Achtergrond	11
1.3	Probleemstelling	12
1.4	Doel	13
1.5	Methode	13
2	Aard en omvang van de hobbydier-houderij	15
2.1	Bedrijfsmatig versus hobbymatig houden van dieren	15
2.1.1	Dierhouderij en hobbydierhouderij; waar hebben we het dan over?	15
2.1.2	Begrippen	16
2.1.3	Afbakening van de verkenning 'hobbydierhouderij'	19
2.2	Redenen voor het houden van hobbydieren	19
2.2.1	Het houden van dieren	19
2.2.2	Drijfveren voor het houden van hobbydieren	20
2.2.3	Functies van hobbydieren	21
2.2.4	Functies van bedrijfsmatige dierhouderijen zonder commercieel uitgangspunt	22
2.3	Relatie mens-dier en emotionele waarde	22
2.4	Het houden van hobbydieren	23
2.4.1	Houderijvorm	23
2.4.2	Bij particulieren en boeren rondom het huis en op weiden	24
2.4.3	Verzorging	25
2.4.4	Kinderboerderijen, dierenparken en hertenkampen	25
2.5	Geografie	26
2.6	Wie zijn de hobbydierhouders?	27
2.7	Organisatievormen en organisatiegraad	28
2.7.1	Organisatievormen	28
2.7.2	Organisatiegraad	29
2.7.3	Georganiseerde hobbyhouders	29
2.8	Kennis, informatie en communicatie	30
2.8.1	Algemeen	30

2.8.2	Georganiseerde hobbydierhouders	31
2.8.3	Ongeorganiseerde hobbydierhouders	31
2.9	Financiële aspecten	32
2.10	Aantallen hobbydieren en hobbydierhouders	33
3	Beleid, wet- en regelgeving	39
3.1	Inleiding	39
3.2	Dierenwelzijn	39
3.2.1	Maatschappelijke context	39
3.2.2	Beleid	40
3.2.3	Wet- en regelgeving	41
3.2.4	Raakvlakken met de hobbydierhouderij	42
3.3	Diergezondheid	43
3.3.1	Maatschappelijke context	43
3.3.2	Beleid	43
3.3.3	Wet- en regelgeving	44
3.3.4	Raakvlakken met de hobbydierhouderij	45
3.4	Volksgezondheid	46
3.4.1	Maatschappelijke context	46
3.4.2	Beleid	46
3.4.3	Wet- en regelgeving	46
3.4.4	Raakvlakken met de hobbydierhouderij	46
3.5	Milieu	47
3.5.1	Maatschappelijke context	47
3.5.2	Beleid	47
3.5.3	Wet- en regelgeving	48
3.5.4	Raakvlakken met de hobbydierhouderij	49
3.6	Ruimtelijke ordening en kwaliteit van het landelijk gebied	49
3.6.1	Maatschappelijke context	49
3.6.2	Beleid	49
3.6.3	Wet- en regelgeving	50
3.6.4	Raakvlakken met de hobbydierhouderij	50
3.7	Resultaten Account Beleidsstrategie Hobbydier-houderij (augustus 2003)	52
4	Functies van het platteland en de rol van de hobbydierhouderij	55
4.1	Inleiding	55
4.2	Economische concurrentiekracht	55
4.3	Ecologische duurzaamheid	56
4.4	Culturele identiteit	56
4.4.1	Cultuurhistorie	56
4.4.2	Landschappelijke beleving	57
4.5	Sociale Cohesie	57

5	Hobbydierhouders en dierziekten-calamiteiten	59
5.1	Inleiding	59
5.2	Dierziekten-calamiteiten	59
5.3	Communicatie en kennis	59
5.4	Draagvlak	60
5.5	Traumatische ervaringen en hulpverlening bij hobbydierhouders	60
6	Bevindingen	63
7	Aanbevelingen	67
7.1	Algemeen	67
7.2	Beschouw de hobbydierhouderij als aparte groep voor beleid.	67
7.3	Communicatie met de hobbydierhouders	68
8	Lijst met afkortingen	69
9	Literatuur	71
Bijlage 1	Geïnterviewde personen en geraadpleegde interviewverslagen	73
Bijlage 2	Verslag van de workshop over de hobbydierhouderij 20 november 2003, Ede	75
Bijlage 3	Koepelorganisaties etc.	79
Bijlage 4	Kleine aantallen dieren van een diersoort op landbouwbedrijven (volgens de CBS Landbouwtelling 2002)	85
Bijlage 5	Richtlijn voor het overschrijden van hobbymatige dierhouderij- activiteiten	87

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 schetst een beeld van de hobbydierhouderij in Nederland. In de eerste paragraaf gaan we in op definities van hobbydierhouderij en de grensvlakken met de professionele bedrijfsmatige dierhouderij. De overige paragrafen handelen over de aard van de hobbydierhouderij, met aspecten zoals motivatie voor het houden van hobbydieren en functies, vormen van houden, kenmerken van de houders, etc. Ook kijken we naar gegevens over de omvang van de hobbydierhouderij.

Hoofdstuk 3 gaat in op (beleids)thema's, die van belang zijn voor de hobbydierhouderij of waarbij de hobbydierhouders een rol spelen naast andere actoren. Thema's zijn o.a. diergezondheid en milieu. Per thema wordt de maatschappelijke context geschetst en komen beleid en wet- en regelgeving aan de orde. Er wordt steeds aangegeven in hoeverre er raakpunten zijn met de hobbydierhouderij.

Hoofdstuk 4 geeft een korte indruk over de rol die de hobbydierhouderij speelt of kan spelen in de ontwikkeling van het landelijk gebied. Daarbij zijn de 4 doelen van het landelijk gebied: economische concurrentiekracht, ecologische duurzaamheid, culturele identiteit en sociale cohesie als uitgangpunten gebruikt.

Hoofdstuk 5 zoomt in op de behoefte aan hulpverlening voor hobbydierhouders tijdens en na de maatregelen bij de uitbraak van dierziekten zoals MKZ en Vogelpest.

In *hoofdstuk 6 en 7* staan de bevindingen en een aantal aanbevelingen. De bevindingen geven een aardig beeld van de verschillende aspecten van de hobbydierhouderij en dit hoofdstuk heeft daardoor een samenvattend karakter. De aanbevelingen bestaan uit aanbevelingen van de projectgroep en aanbevelingen die zijn gedaan tijdens de afsluitende workshop met LNV- deskundigen. Zie bijlage 2.

Uit de verkenning blijkt dat de (wetenschappelijke) kennis over hobbydierhouderij, hobbydierhouders en hobbydieren tot op heden beperkt is. In de tekst van het rapport wordt de aan- of afwezigheid van kennis regelmatig genoemd. Het gaat om een verkenning die met de daarvoor beschikbare middelen uitgevoerd is en dit betekent dat niet altijd voldoende inzichten gegeven kunnen worden.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2000 ging de projectgroep 'leven en werken in het landelijk gebied' van start. De projectgroep was samengesteld uit medewerkers van het EC LNV en de stichting Recreatie. De projectgroep werd ondersteund door de werkgroep 'leven en werken in het landelijk gebied' (Directie Oost, Directie Noord, Directie GRR). Deze groep heeft een aantal activiteiten gestimuleerd en deels ook zelf uitgevoerd. Het doel van de projectgroep was het bevorderen dat LNV bewust keuzes maakt voor haar rol in het landelijk gebied.

Tijdens de zoektocht van de werk- en de projectgroep kwam een aantal thema's ter sprake waar (meer) betrokkenheid van LNV in verband met een integrale benadering van het landelijk gebied aan de orde zou kunnen zijn. In dat verband werd ook de hobbydierhouderij genoemd, maar een direct belang werd toen nog niet gezien. Na het uitbreken van de MKZ in maart 2001 bleken hobbydieren en hun houders een aparte en niet onderkende rol te spelen in de uitvoering van de ziektebestrijding: ook hobbydieren kunnen ziek worden en een besmettingsbron vormen. De wet- en regelgeving is afgestemd op de professionele dierhouderij en spoorde niet met de belangen van de hobbydierhouders. Dit leidde nogal eens tot beroering. Ook ging het om niet geringe aantallen hobbydieren en hobbydierhouders. Dit waren belangrijke aanleidingen om binnen de voortzetting van het project leven en werken in het landelijk gebied een *Verkenning Hobbydierhouderij* uit te voeren (TaskForce 'agenda vitaal platteland' en programma landelijk gebied). Het project vond plaats in opdracht van de Directie Noord van het ministerie van LNV. Er werd aandacht ingeruimd voor het onderwerp '(behoefte aan) psychosociale hulpverlening aan hobbydierhouders bij de aanpak van uitbraak van dierziekten'. Dit in relatie met de hulpverlening aan agrariërs dat in het kader van een ander EC-project onderzocht werd.

1.2 Achtergrond

Tijdens de laatste decennia is het landelijk gebied in Nederland van karakter veranderd en dit proces is nog volop in beweging. Was het landelijk gebied vroeger voornamelijk een productieruimte voor de landbouw, in de huidige tijd is het landelijk gebied ook steeds meer een consumptieruimte. De Nederlander zoekt de groene ruimte op voor rust, ruimte en stilte, om er te recreëren, te wonen en ook om er te werken. Daarnaast krijgt beheer van natuur, landschap en water veel aandacht. Vanuit de stad rukt de verstedelijking op. De landbouw staat onder druk van de ruimtebehoefte door al deze 'nieuwe' functies en maakt ook veranderingen mee door aanpassingen van (Europees) beleid, problemen rond dierziekten e.a. De agrarische sector speelt op veel plaatsen ook in op de behoeftes van de stedelijke omgeving en werkt aan een aantrekkelijk cultuurlandschap met agrotouristische mogelijkheden. Nieuwe bewoners van het landelijk gebied werken vaak in de steden en hebben zelden binding met de agrarische sector.

Omdat er steeds meermensen in het landelijk gebied wonen en doordat de welvaart toegenomen is, neemt het aantal dieren in dat gebied toe dat niet wordt gehouden

voor de landbouwproductie. In Nederland noemen we deze categorie dieren de hobbydierhouderij. Te denken valt aan schapen, geiten, kippen, siervogels en zelfs exotische dieren zoals kangoeroes en lama's. Hobbydierhouders houden hun dieren voor hun plezier en er spelen geen of nauwelijks economische belangen.

Inmiddels wordt het steeds duidelijker dat in het landelijk gebied de hobbydierhouderij een belangrijke vorm van dierhouderij is en dat ook het landbouwbeleid in een aantal gevallen te maken krijgt met deze vorm van dierhouderij. Omdat de rol en de positie van de hobbydierhouderij in het landelijk gebied niet altijd even duidelijk is, is het wenselijk om daar meer zicht op te krijgen. Vragen zoals wat de aard is van de hobbydierhouderij en wat de omvang is, welke belangen er meespelen en met welk beleid, welke wet- en regelgeving de hobbydierhouderij te maken krijgt en wat de gevolgen van ruimingen zijn, spelen daarbij een rol. Tijdens de looptijd van het project werd - vooral door het uitbreken van een volgende ziekte waarbij ook weer hobbydieren bij betrokken waren (de Klassieke Vogelpest) - de vraag naar informatie over de hobbydierhouders groter. Ook was er bij LNV nog de vraag naar inzichten in de noodzaak van psychosociale hulpverlening na preventieve ruimingen zoals bij de MKZ.

Deze verkenning is opgezet om de hobbydierhouderij juist ook vanuit de sociaal culturele aspecten van het landelijk gebied te beschouwen. De verkenning gaat daarom ook verder dan alleen de problematiek rond de bestrijding van de dierziekten en andere relevante aspecten van regelgeving, maar gaat ook in op de hobbydierhouders, de motivaties die bij hen meespelen bij het houden van de dieren en andere punten. Er zijn antwoorden op een aantal vragen te vinden, maar er blijven nog veel vragen over die nader onderzoek nodig maken.

1.3 Probleemstelling

Door het "zichtbaarder worden" van de hobbydierhouders zijn er een aantal vragen naar boven gekomen waar antwoorden op gevonden moeten worden om zo tot een beter afgestemd en toe te passen beleid voor de hobbydierhouderij te komen. Op de volgende vragen geven we in de verkenning zoveel mogelijk antwoorden.

- Wat wordt er verstaan onder hobbydierhouderij en welke begrippen spelen een rol?
- Welke verschillende (categorieën) hobbydierhouders zijn er?
- Waarom worden hobbydieren gehouden en hoe groot is de binding met de dieren?
- Welke dieren worden er hobbymatig gehouden en hoe worden de dieren gehouden?
- Wat is de omvang van de hobbydierhouderij?
- Hoe zijn de hobbydierhouders georganiseerd?
- Hoe is het met de kennis van zaken over hun hobby (en de regelgeving die erop van toepassing is) gesteld?
- Hoe verloopt de communicatie (onderling en met professionele dierhouderij) en hoe is de communicatie met LNV en andere overheden?
- Welke beleidsvelden en welke wet- en regelgeving zijn voor de hobbydierhouderij van toepassing?
- Bij welke beleidsvelden en wet- en regelgeving zijn er mogelijke knelpunten aan de orde wat betreft de hobbydierhouderij, welke knelpunten worden door de hobbydierhouders ervaren en welke knelpunten ervaart de overheid?

1.4 Doel

Het doel van het project is het geven van inzicht in:

- de betekenis van de hobbydierhouderij voor het landelijk gebied;
- de betekenis van de hobbydierhouderij voor de hobbydierhouders;
- waarover, hoe en volgens welke structuren met de hobbydierhouders communicatie mogelijk is;
- waar knelpunten liggen tussen LNV beleid en de hobbydierhouders;
- de mogelijke noodzaak voor een eigen beleidscategorie voor de hobbydierhouderij (o.a. in verband met uitbraak van dierziekten);
- oplossingmogelijkheden voor gesignaleerde knelpunten en onoplosbare problemen.

1.5 Methode

Bij deze verkenning maakten we in de eerste plaats gebruik van bestaand informatiemateriaal zoals (onderzoeks)rapporten, artikelen en websites. Vervolgens gebruikten we de kennis die aanwezig is bij de diverse medewerkers van het Expertisecentrum LNV. Deskundigen binnen en buiten LNV zijn geraadpleegd en geïnterviewd. Eveneens is gebruik gemaakt van verslagen van interviews die in het kader van het account “Beleidsstrategie Hobbydierhouderij” gehouden zijn door de Directie Voedings- en Veterinaire aangelegenheden (VVA) van het ministerie van LNV. Tenslotte is via telefoon en e-mail gepoogd om de ontbrekende informatie zoveel mogelijk in te vullen. De lijst van geraadpleegde instanties en personen is te vinden in bijlage 1. De geraadpleegde literatuur is te vinden in hoofdstuk 9 . Ten behoeve van de aanbevelingen is er op 20 november 2003 een workshop met LNV- deskundigen gehouden. In bijlage 2 is het verslag met de deelnemerslijst te vinden.

2 Aard en omvang van de hobbydierhouderij

2.1 Bedrijfsmatig versus hobbymatig houden van dieren

In deze inleidende paragraaf verkennen we kort de grenzen van de hobbydierhouderij in relatie met overige dierhouderij en komen definitiekwesties aan bod. Ook geven we een afbakening voor de rest van dit rapport. In paragraaf 2.2 en verder zullen we vervolgens dieper ingaan op de hobbydierhouderij.

2.1.1 Dierhouderij en hobbydierhouderij; waar hebben we het dan over?

In Nederland worden overal dieren gehouden. In de stad, op het platteland, in huis, in de tuin of in de wei. Dieren worden gehouden voor diverse doeleinden, op diverse manieren en in diverse vormen. Zo zijn er vele professionals die zich richten op *bedrijfsmatige exploitatie* van hun dieren, zoals bij de productie van vlees, melk, eieren, wol en andere producten voor de markt, bij de beroepsfokkerij of bij de exploitatie van een manege. Het gaat om landbouw (veehouderij), maar ook om bijvoorbeeld recreatie.

Er zijn ook andere bedrijfsmatige vormen, waarbij inkomsten geen (hoofd)rol spelen, en waarbij vaak 'het algemeen nut', nostalgische of idealistische doeleinden van belang zijn. Denk aan kinderboerderijen of dierenopvang. Ook natuurbeheer door middel van grote grazers en het houden van zeldzame rassen voor cultuurhistorie en genenbehoud kunnen hieronder vallen. Ten slotte worden er vele dieren en diersoorten gehouden op *niet-bedrijfsmatige wijze*, bijvoorbeeld voor gezelschap of voor de sier. Soms kan hierbij zelfvoorziening in dierlijke producten of incidentele verkoop van dierproducten aan anderen (zoals burens) plaatsvinden. Deze vorm van dierhouderij 'de hobbydierhouderij' is zeer divers.

Om de hobbydierhouderij, het onderwerp van deze verkenning, een plaats te geven, leggen we een ordening voor om een wat gestructureerder beeld te schetsen van manieren van dierhouderij. Op het begrippenkader en de moeilijkheden daarbij gaan we later verder in.

a) **Bedrijfsmatige dierhouderij** (dierhouderij met professionele bedrijfsmatige opzet/beroepsmatig ingericht):

- Commerciële (op winst gerichte) bedrijfsmatige dierhouderij:
 - landbouw/veehouderij,
 - commerciële dierhouderij buiten de landbouw/veehouderijsector (bijv. manegehouders, nertsenfarms, hondenfokkers).
- Niet-commerciële, bedrijfsmatig georganiseerde dierhouderij (bijv. kinderboerderij).

b) Hobbydierhouderij of hobbymatige dierhouderij (niet-commercieel, niet-bedrijfsmatig):

- Dierhouderij (eigen consumptie en incidenteel 'verhandelen' dieren en dierproducten).
- Dierhouderij zonder enig productieoogmerk:
 - houden van dieren buitenshuis,
 - houden van dieren binnenshuis (huisdieren).¹

Voor het begrip bedrijfsmatig valt wellicht ook het begrip beroepsmatig voor te stellen. Beide vormen (bedrijfsmatige en hobbymatige dierhouderij) kunnen in principe tegelijkertijd voorkomen bij één dierhouder.

Dierhouderij heeft betrekking op vele diergroepen: van zoogdieren en vogels tot vissen, amfibieën en reptielen en insecten/spinnen. In de veehouderij gaat het om landbouwhuisdieren, zoals varkens, runderen, schapen, geiten en pluimvee. Er is ook nog sprake van kennels met rashonden, caviafokkers, nertsenfokkers etc. Minidierenparkjes en kinderboerderijen tonen vaak een variatie aan voornamelijk zoogdieren en vogels. In de hobby sfeer worden vele diersoorten gehouden. Denk aan pony's, siervissen, geiten en schapen, koeien, varkens, paarden, bijen, fretten en zangvogels. Dat kan dan in een hok in de tuin, in de tuin, in een vijver, in een weilje etc.

2.1.2 Begrippen

Een eenduidige definitie van het begrip hobbydier, hobbydierhouder of hobbydierhouderij bestaat op dit moment niet. Ook in internationale context is het definiëren van de hobbydierhouderij een lastige zaak (raad voor Dierenaangelegenheden, RDA 2003)¹

Eenduidigheid van begrippen is lastig te bereiken, omdat de bandbreedte van de hobbydierhouderij breed is, maar vaak wel noodzakelijk als er voor de categorie hobbydierhouderij een heldere wet- en regelgeving gehanteerd moet worden. In deze verkenning gebruiken we bestaande begrippen. Zelf stellen we geen definitie op.

Om aan te geven hoe moeilijk de begripsbepaling rondom hobbydierhouderij is geven we een beeld van de definities en beschrijvingen die we hierover konden vinden.

Hobbydieren

bij het begrip 'hobbydier' gaat het over het algemeen om het volgende belangrijke kenmerk:

- Dieren die om hobbymatige redenen (zoals gezelschap en sport) gehouden worden.

In principe zou de term alle diersoorten kunnen beslaan. De term wordt echter meestal smaller gebruikt:

- Buitenshuis gehouden dieren
Voor voornamelijk binnenshuis gehouden dieren, zoals katten en honden, wordt in Nederland de term huisdieren of gezelschapsdieren gebruikt. Deze dieren worden ook om hobbymatige redenen gehouden, maar normaal gesproken worden met het begrip hobbydier deze dieren niet inbegrepen.²

¹ De termen huisdier, gezelschapsdier en hobbydier liggen dicht bij elkaar. Voor alle drie geldt dat hobbymatige redenen ten grondslag liggen aan het houden van de dieren. De term gezelschapsdier kan in principe gelden voor elk dier dat om die reden gehouden wordt. De term huisdier strekt zich overigens in de definitie van Van Dalen uit tot in of bij de woning gehouden dieren, waaronder ook vee.

² De hobbydierhouderij komt niet overal in dezelfde vormen voor en is niet overal een issue. De RDA (2003) schetst de verwarring tussen verschillende Engelse en Nederlandse termen, zoals pets and domestic animals. In internationaal verband (o.a. UK, Canada) komen de begrippen 'hobby farming', 'recreational farming' en ook wel life-style farming voor, maar ook hier is de invulling niet altijd hetzelfde of vergelijkbaar met de Nederlandse situatie.

- Landbouwhuisdieren
Het begrip landbouwhuisdieren wordt gebruikt voor diersoorten waarbij het veel voorkomt dat ze om productiedoeleinden gehouden worden. Het gaat o.a. om runderen, pluimvee, varkens en schapen.³

Zowel de RDA en LNV als de Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders (NBvH) gaan in hun (werk)definities van hobbydieren uit van dieren die tot dezelfde soorten behoren als de dieren die voor productie- of landbouwdoeleinden gehouden worden.

Hobbydierhouderij

Belangrijke kenmerken van de hobbydierhouderij zijn in principe:

- 'niet-bedrijfsmatig',
- 'zonder winstoogmerk / economisch gewin'.

Andere criteria die een rol zouden kunnen spelen of gebruikt worden bij het onderscheid hobbydierhouderij en de bedrijfsmatige dierhouderij zijn (bijvoorbeeld ten behoeve van de regelgeving); *aantal dieren, soort dieren, wijze van huisvesting, gebruik, en de kring van gebruikers* (RDA, 2003).

Op dit moment gebruikt de huidige wet- en regelgeving soms *aantallen dieren* om onderscheid te maken tussen (kleine) hobbydierhouderij en bedrijfsmatige dierhouderij (zoals bij Bedrijfscontrole Dierziekten in de varkenshouderij)⁴. Dit gebruik van aantallen dieren lijkt volgens de Raad voor dieraangelegenheden (RDA) overigens niet wenselijk; hobbydierhouders kunnen flinke aantallen dieren hebben en ook verschillende diersoorten naast elkaar (samen een flink aantal vormend).

Hobbydierhouder

De term 'hobbydierhouder' wordt meestal gebruikt voor dierhouders die dieren houden op niet bedrijfsmatige wijze en zonder winstoogmerk.

Ook andere begrippen komen voor. 'Hobbyisten' zijn over het algemeen mensen die op niet-bedrijfsmatige wijze (met name) voor het plezier dieren houden. De relatie met een (agrarische) activiteit als dierhouden blijkt echter niet uit de term. Het begrip 'hobbyboer' (soms ook wel vrijetijdsboer of recreatieboer) wordt ook vaak gebruikt, maar de invulling verschilt sterker dan bij de andere termen. In de pers wordt het ruim gebruikt met een zelfde betekenis als hobbydierhouder en hobbyist. Op andere plekken wordt het begrip vaak ingevuld als mensen die naast een baan een boerenbedrijfje hebben, voor het plezier, uit idealisme, maar ook voor bijverdiensten⁵. De landbouwactiviteit is een nevenactiviteit.

Zo ingevuld kunnen we een reeks maken van:

- hobbyisten / hobbydierhouders,
- hobbyboeren,
- deeltijdboeren,
- voltijdboeren.

Bij de eerste twee spelen motieven als plezier de hoofdrol en spelen soms ook neveninkomsten en bedrijfsmatige opzet mee. Bij deeltijd- en voltijdboeren worden mensen bedoeld die de agrarische activiteit voornamelijk beoefenen voor de productie en voor inkomen. Wat begint als hobbydierhouderij kan overigens in de loop van de tijd uitgroeien tot een bedrijf, bijvoorbeeld omdat iemand er veel plezier in beleeft en er toekomstmogelijkheden in ziet (De Jong, 2001, van Huizen, 2002).

³ Ook dit kan een verwarrende term zijn in relatie tot hobbydieren

⁴ <http://www.veevleesei.nl/veehouderij/hobbyvarkens.html>

⁵ In het rapport Tussen Boer en Burger; Hobbyboeren in het landschap van de Drentse Aa (De Jong, 2001) komt naar voren dat bij het begrip hobbyboeren inkomsten niet persé aan de orde zijn.

Het begrip hobbyboer kan overigens ook betrekking hebben op andere velden dan de dierhouderij, bijvoorbeeld de akkerbouw (ook de Engelse term hobby-farming heeft betrekking op de gehele landbouwpraktijk – Holloway, 2000).

Door de RDA (2003) worden onder hobbydierhouders overigens niet de mensen gerekend die dezelfde diersoorten ook bedrijfsmatig houden.

Professionele inrichting van de hobby

Er zijn individuele hobbydierhouders die hun hobby, de dierhouderij, met hoge mate van professionaliteit inrichten. Daarbij wordt soms het grensvlak niet-bedrijfsmatig en bedrijfsmatig benaderd.

'Winst' versus 'inkomsten'

De belangrijke kenmerken die voor de hobbydierhouderij gebruikt worden, namelijk de begrippen 'niet-bedrijfsmatig' en 'zonder winstoogmerk / economisch gewin', zijn niet eenduidig. Wanneer bijvoorbeeld met bedrijfsmatig ook expliciet bedoeld wordt 'gericht op winst', dan vallen andere manieren van houderij die professioneel beroepsmatig georganiseerd of ingericht zijn buiten dit kenmerk. Ook komt het voor dat degenen die dieren georganiseerd houden of fokken voor specifieke doelen, namelijk recreatieve of educatieve doelen, niet als bedrijfsmatige houder wordt beschouwd. Kinderboerderijen e.d. vallen dan via deze invullingen niet onder bedrijven en kunnen dan tot de hobbydierhouderij gerekend worden (RDA, 2003).

'Zonder winstoogmerk' is een minder strengere invulling dan 'zonder inkomsten'. Geen winstdoelstelling houdt de mogelijkheid open wel (enige) inkomsten te verkrijgen. Of de dierhouders die de producten van hun dieren wel ten gelde brengen, maar geen bedrijfsmatige insteek en geen winstoogmerk hebben of dit slechts voor kleine neveninkomsten doen, gerekend moeten worden tot de hobbydierhouderij is een punt van discussie. Ook 'niet voor productiedoeleinden' is voor meer interpretaties vatbaar. Mag een hobbydierhouder, gezien de mogelijke definities, (de eieren van) zijn eigen kip opeten en aan burens geven/verkopen of niet?

Enkele definities die worden gehanteerd

De LNV-website over hobbydieren: *'Schapen, geiten, runderen, varkens en kippen die niet om economische redenen worden gehouden, zijn hobbydieren, ook wel landbouwhuisdieren genoemd'*⁶.

De Raad voor Dieraangelegenheden stelt de volgende definitie voor: *'Hobbydieren zijn dieren van soorten die veelal voor de productie worden gehouden, in het bijzonder evenhoevigen (runderen, varkens, schapen, geiten) maar ook paarden en pluimvee. Hobbydieren worden niet voor de productie en dus ook niet voor economisch gewin gehouden, maar voor educatieve of recreatieve doeleinden of uit pure liefhebberij. Het houden van hobbydieren is voor de houder een nevenactiviteit (die niet kan worden uitgeoefend naast het bedrijfsmatig houden van de genoemde diersoorten)'*⁷.

De Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders (NBvH) omschrijft de hobbydierhouders als volgt: *'mensen die landbouwhuisdieren voor hun plezier houden, op niet-bedrijfsmatige wijze, zonder winstoogmerk. Dierenwelzijn, respect en aandacht voor natuurlijk gedrag zijn belangrijk punten.'*⁸

⁶ <http://www.minlnv.nl/hobbydieren/>

⁷ Raad voor Dieraangelegenheden, 2003. Advies 2003/02.

De voorlopige werkdefinitie van de NBvH is van deze definitie afgeleid.

⁸ Artikelen op www.hobbydierhouder.nl

2.1.3 Afbakening van de verkenning ‘hobbydierhouderij’

Voor deze verkenning ‘hobbydierhouderij’ concentreren we ons op die hobbymatige dierhouderij die voor LNV het meest relevant is.

- Het gaat ten eerste om het *houden van dieren zonder winstoogmerk*. Daarnaast is vooral de *niet-bedrijfsmatige* wijze van houden aan de orde. Scheidslijnen zoals met individuele houders die af en toe dierproducten ten gelde brengen, komen aan de orde.
- We richten ons ten tweede op *het buitenshuis houden van dieren*. Voor LNV zijn vooral de diersoorten interessant, die ook voor de reguliere landbouwproductie gehouden worden. Het gaat dan vooral om:
 - runderen,
 - schapen en geiten,
 - varkens,
 - paarden/pony's/ezels/muieldieren,
 - pluimvee (kippen, (dwerg)hoenders).

Op deze dieren richten we ons dan ook het meeste. Daarnaast kan het bij hobbydieren gaan om:

- duiven,
- watervogels,
- herten/reeën,
- konijnen,
- bijen,
- exotische landbouwhuisdieren (zoals lama's en kamelen).

Edelpelsdieren zoals nertsen en vossen worden volgens de Nederlandse vereniging van fokkers van edelpelsdieren (NFE) niet of nauwelijks hobbymatig gehouden en worden daarom in de verkenning niet behandeld.

We nemen in deze verkenning ook de landbouwers mee die hobbydieren houden. Het gaat dan alleen om de hobbymatig gehouden dieren en de commercieel/bedrijfsmatig gehouden dieren worden buiten beschouwing gelaten. Bijvoorbeeld een veeboer met een aantal geitjes rondom het woonhuis.

Hoewel kinderboerderijen “bedrijfsmatig” te noemen zijn, zij het met ideële doelstellingen, schenken we hier wel aandacht aan. Kinderboerderijen zijn voor beleid, wet-, en regelgeving interessant.

Ook de Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders (NBvH) ziet deze groep overigens als een verwante partij.

In het vervolg van dit hoofdstuk gaan we dieper in op de hobbydierhouderij, met aspecten als motivatie en organisatiegraad, en de omvang. De basis hiervoor vormen (telefonische) interviews en een studie van bestaand materiaal. In de tekst komt ook de aan- of afwezigheid van kennis aan bod. Over het algemeen blijkt de (wetenschappelijke) kennis op dit gebied tot op heden beperkt te zijn.

2.2 Redenen voor het houden van hobbydieren

2.2.1 Het houden van dieren

Sinds mensenheugenis houden mensen al dieren. Werden dieren vroeger vooral gehouden voor voedsel-, huiden- en mestproductie en als trekdier, tegenwoordig spelen sociale redenen een steeds grotere rol.

Er is geen specifiek onderzoek gedaan naar de redenen om hobbydieren te houden.

Voor huis-of gezelschapsdieren bestaat dat onderzoek wel. Hoewel we in deze verkenning de huis- of gezelschaps dieren buiten beschouwing laten zijn de redenen waarom mensen hobbydieren houden vergelijkbaar.

Van de redenen waarom mensen huisdieren houden is gezelschap de belangrijkste. Daarnaast worden huisdieren gehouden om kinderen, door de verzorging van een

dier verantwoordelijkheid bij te brengen. Verder vinden mensen het fysieke contact, de trouw, de afhankelijkheid en het verzorgingsaspect redenen om dieren te houden. Voor alle typen huisdieren geldt dat de sociale component het belangrijkste is. Naast sociale motivaties kunnen aspecten als sierwaarde, gebruikswaarden (zoals bijv. bewaking) 'het vanuit jeugd gewend zijn dieren te houden' meespelen. De reden waarom mensen geen huisdieren houden zijn voornamelijk praktisch; geen tijd, geen geschikt onderkomen en/of onvoldoende ruimte, allergie (Endenburg et al., 1994).

Dit rapport gaat niet over huisdieren, maar over de zogenaamde *hobbydieren* (in dit geval met name landbouwhuisdieren buitenshuis). Ook de hobbydierhouderij past in de ontwikkeling van een productielandschap naar een consumptielandschap, waarin wonen, recreatie, cultuurhistorie (agrarisch landschap, streekproducten) steeds belangrijker worden. Specifieke studies naar of publicaties over redenen voor het houden van hobbydieren, zoals die op het gebied van huisdieren bestaan, zijn er nauwelijks. Over het belang van de motivaties is in percentages e.d. niets te zeggen. Bij het houden van hobbydieren lijken veel vergelijkbare redenen mee te spelen net als bij het houden van huisdieren. Naast achterliggende motivaties hebben we het in deze paragraaf over functies (gebruik) van hobbydieren.

2.2.2 Drijfveren voor het houden van hobbydieren

Vaak zal er meer dan één motivatie ten grondslag liggen aan het houden van hobbydieren. In interviews komen een aantal motivaties en studies naar voren:

- Dierenliefde
Liefde en zorg voor dieren zijn belangrijke motivaties voor het houden van hobbydieren. Deze dierenliefde speelt voor zowel volwassenen als voor kinderen een rol.
- Plezier beleven
Mensen beleven plezier aan gezelschap, verzorging en gebruik van dieren.
- Eenzaamheid en sociale isolatie
Voor mensen die alleen wonen en/of veel eenzaamheid kennen, geeft een dier afleiding en helpt het dier het isolement te doorbreken.
- Nostalgie en betrokkenheid (recreatief boeren)
Een belangrijke reden die vaak meespeelt, is een vorm van nostalgie. Dit geldt bijvoorbeeld voor ex-boeren die door het houden van nog enkele dieren zich een beetje boer kunnen blijven voelen en contact houden met hun roots en de agrarische wereld. Voor andere bewoners van het landelijk gebied speelt vaak mee dat ze zich een beetje boer willen voelen, deel willen zijn van het plattelandleven, en betrokkenheid voelen bij het (cultuurhistorisch) landschap. Dieren houden is te beschouwen deel van een levensstijl. Ook internationaal komt deze motivatie naar voren (Holloway, 2000).
- Idealisme
Ook idealisme kan als motivatie meespelen, met als doel bijvoorbeeld om bijzondere soorten te behouden, die anders dreigen uit te sterven en door andere soorten vervangen worden (biodiversiteit en cultuurhistorie).
- Landgebruik
Iemand heeft een stukje land (over) heeft en wil daar wat mee. Het stukje land of bijvoorbeeld een leegstaande stal kan dan goed gebruikt worden voor het houden van dieren. Het gevolg op langere termijn kan zijn dat zo iemand steeds meer plezier gaat beleven aan het houden van dieren en dit de blijvende motivatie wordt.
- Voor anderen
- Voor de kinderen
Kinderen houden van dieren. Veel hobbydierhouders gaan dieren houden voor de kinderen. Een andere reden naast 'voor het plezier' om voor de kinderen een hobbydier te nemen is om de kinderen verantwoordelijkheden bij te brengen: de opvoedkundige waarde.

- Voor bezoekers
De dieren kunnen ook voornamelijk voor anderen gehouden, bijvoorbeeld een verblijfsrecreatieve ondernemer die op/bij zijn camping enkele dieren houdt ter vermaak van de gasten.

De Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders (NBvH) omschrijft de motivaties voor het houden van hobbydieren als volgt:

“Hobbydieren worden gehouden uit praktische overwegingen (levende grasmaaier), uit nostalgische overwegingen (‘het land waar het leven goed is’) maar vooral uit liefde voor dieren”

2.2.3 Functies van hobbydieren

Na kort de achterliggende motivaties voor de hobbydierhouderij behandeld te hebben, gaan we hier in op functies (waar worden de hobbydieren voor ‘gebruikt’?). Aan dezelfde vorm van gebruik kunnen verschillende motivaties ten grondslag liggen. Een breed scala aan functies en gebruiksvormen komt voor.

Zoals we zagen kan de functie van het hobbydier op het vlak liggen van *gezelschap en knuffelen*. Ook kwamen we de volgende functie al tegen: het hobbydier als onderdeel van het *‘recreatief boeren’*; dieren verzorgen of landbouw bedrijven (bijvoorbeeld om zich boer te (blijven) voelen).

Hobbydieren worden tevens ingezet voor doelen op het gebied van *beheer*, zoals *begrazing of bestuiving*, van eigen grond of vegetatie, of van bijvoorbeeld natuurgebieden. Zo beheren verschillende hobbyboeren natuurgronden in het Drentse Aa gebied (van Huizen, 2002). De hobbydieren kunnen mede gebruikt worden voor (zelf)voorziening van mest, bijvoorbeeld voor de eigen moestuin.

Een belangrijke vorm van gebruik is de *recreatieve sport*, bijvoorbeeld paardrijden, waarbij dier en mens samen sporten. Het dier zorgt voor of is als het ware een activiteit voor de houder. Sommige dieren spelen zelf de hoofdrol in sportwedstrijden, zoals bij postduiven. Ook zijn er veel mensen die hun dieren tonen op shows en keuringen, vaak in wedstrijdverband. Daarbij hoort dan vaak uitgebreide verzorging en training van het dier. Al deze vormen van gebruik kunnen we beschouwen als *‘recreatief gebruik’*.

Ook hobbymatig fokken van dieren komt veel voor in Nederland. De fokkerij kan een relatie hebben met het vorige gebruik dat genoemd werd of met andere gebruiksvormen zoals sierwaarde. Er bestaan vele rasteelt- of stamboekhouders en verenigingen hiervan. Daarbij zijn meestal zowel hobbyfokkers als beroepsfokkers bij aangesloten.

Naast gezelschap en diverse gebruiksvormen, kunnen de dieren ook voor de *sier* (esthetische waarde) worden gehouden; dit kan op het niveau van de tuin of het erf zijn, maar ook op landschappelijk niveau. Ook wil de houder soms anderen met de schoonheid van het dier imponeren; we verwijzen hier terug naar het gebruik van dieren op shows e.d. Sommige dierrassen zijn speciaal gefokt voor de sierwaarde.

Een andere functie van het houden van hobbydieren is de *instandhouding van soorten*. Dit gebeurt vaak uit het oogpunt van vooral biodiversiteit en/of cultuurhistorie, bijvoorbeeld behoud van oude schapen- en geitenrassen of bijenrassen. Hier bestaat weer een relatie met fokken.

Bij hobbydierhouderij speelt soms een *educatieve functie* een rol. Hierbij probeert men kennis over en verantwoordelijkheid voor dieren aan mensen bij te brengen. Dat kan binnen een gezin zijn, maar interessant is ook de educatie in bredere zin. De dieren zijn dan nadrukkelijk ook voor anderen dan de eigenaars/verzorgers bedoeld.

In het volgende overzicht wordt een en ander nog eens samengevat en worden er voorbeelden gegeven van diersoorten waar de functie betrekking op kunnen hebben.

Functies	Voorbeelden dieren
Knuffelen	Pony's, konijnen, geiten
Sier	Hoenders, watervogels, sierduiven
Landschappelijke waarde/esthetiek	Schapen, oude rassen
Educatie	Diverse
Recreatief boeren	Runderen, schapen, geiten, varkens
Recreatieve sport	Paarden
Recreatief fokken*	Konijnen, geiten, sierpluimvee, duiven
Shows/keuringen/wedstrijden	Duiven, geiten, schapen, konijnen, sierhoenders
Dieren- wedstrijd sport	Postduiven
Instandhouding soorten (biodiversiteit, cultuurhistorie)	Schapen, runderen, paarden
Begrazing en bestuiving	Runderen, paarden, schapen, bijen
Zelfvoorziening/productie	Kippen, bijen, schapen
Overig bijv:	
Erfbewaking	Ganzen

* staat vaak niet op zich, maar heeft een andere 'vervolgfunctie', zoals sier of biodiversiteit

2.2.4 Functies van bedrijfsmatige dierhouderijen zonder commercieel uitgangspunt

De doelstelling van kinderboerderijen (of ook wel stadsboerderijen) is tweeledig: educatie en recreatie. Kinderboerderijen tonen dieren, geven informatie over dieren en het omgaan hiermee en geven bezoekers de mogelijkheid contact te maken met dieren. Kinderboerderijen spelen ook een rol in het fokprogramma van typisch Hollandse landbouwhuisdierrassen. Een groeiend aantal kinderboerderijen heeft naast recreatie en educatie nog een derde hoofddoelstelling; een therapeutische, ten behoeve van o.a. ouderen en geestelijk gehandicapten. Bij kinderboerderijen die gelieerd zijn aan wijkverenigingen, stichtingen en restaurants etc. staat het houden van dieren voor het plezier vaak centraal. Kinderboerderijen hebben geen economische doelstelling, maar er worden soms wel inkomsten gegenereerd uit bijvoorbeeld verkoop van nieuwgeboren dieren, zoals lammeren en biggen (Van Oirschot, onb.). Een andere vorm van dergelijke bedrijfsmatige dierhouderij zijn bijvoorbeeld gelegenheden voor (tijdelijke) opvang en verzorging van dieren, zoals bijvoorbeeld de Stichting Opvang Ezels.

2.3 Relatie mens-dier en emotionele waarde

Houders van hobbydieren hebben vaak een emotionele en vertrouwensband met hun dieren. Dit is vergelijkbaar met de mate waarin mensen zich hechten aan gezelschapsdieren, zoals honden en katten. Natuurlijk is het contact tussen een gezelschapsdier en de mens vaak veel intensiever (die dieren leven in huis, krijgen zindelijkheidstrainingen en slapen soms bij de mensen in bed). Ook zijn de meeste landbouwhuisdieren minder in staat affectie en trouw te tonen dan bijvoorbeeld een hond (Endenburg, 1999).

Om een beeld te schetsen:

Veel hobbyhouder besteden over het algemeen veel geld en tijd aan hun dieren. Ze voelen zich verantwoordelijk en zitten soms nachten op bij zieke of drachtige dieren. Er zijn ook hobbydierhouders die niet meer voor de dieren over hebben dan de noodzakelijk verzorging van het dier. Ook veehouders en andere professionele dierhouders voelen zich verantwoordelijk voor hun dieren en ook daar is vaak sprake van een emotionele binding. In de beroepsmatige dierhouderij zal een kosten-baten analyse vaker een rol spelen bij het verkopen of laten doden van een dier.

Het overlijden van een dieren kan een grote impact hebben. Om dat te illustreren; er bestaan diverse rouwpagina's voor overleden (gezelschaps)dieren.⁹ Rouwen om een dier wordt niet door iedereen met evenveel begrip bekeken, maar de acceptatie neemt langzaam toe. Een studie uit 1995 in Nederland liet een rouwperiode zien van 8,5 maand na verlies van een gezelschapsdier. Een onderzoek naar rouw bij paardenbezitters van wie paarden door euthanasie werden gedood, laat zien dat op een schaal van 1 tot 10 de rouw ingeschaald werd op 8,5. De rouwperiode duurde gemiddeld ca 4,5 maand (Jorksveld, 1995, Endenburg et al, 1999).

In het kader van de verschillende dierziekten van de afgelopen jaren (MKZ, Vogelpest) zijn vele hobbydieren geruimd. Voor de hobbydierhouder kan dat soms hard aankomen. Ze hebben veel plezier met de dieren beleefd, hebben ze verzorgd en liefgehad en soms zijn het bijzondere of zeldzame soorten waarmee ze jarenlang gefokt hebben. Vooral voor kinderen die vaak een emotioneel sterke binding hebben met de dieren betekent het ruimen van hun dieren veel verdriet. Het is voor de hobbydierhouder vaak moeilijk te begrijpen en te accepteren waarom gezonde dieren geruimd moeten worden. Dit maakt het verlies van een dier anders van inhoud dan een natuurlijk overlijden. De emoties die opspelen bij mogelijke ruiming kunnen er overigens toe leiden dat men acties onderneemt, zoals het laten onderduiken van dieren, waarbij risico's worden genomen wat betreft ziekteverspreiding en dergelijke en boetes worden geriskeerd. Zie verder ook paragraaf 5.2 hobbydierhouders en dierziekten-calamiteiten.

2.4 Het houden van hobbydieren

Deze paragraaf gaat in op vormen van houden en wat er voor de hobbydierhouders komt kijken bij het houden van een of meerdere dieren. Interessante aspecten zijn o.a.:

- *aantallen dieren* die gehouden worden per hobbydierhouder;
- *aantallen diersoorten*;
- *welke grond/ruimte en andere faciliteiten* worden gebruikt.

Ook hier kunnen we slechts een globaal beeld schetsen omdat onderzoekskennis grotendeels ontbreekt. Over de kinderboerderijen zijn wel diverse gegevens voorhanden.

2.4.1 Houderijvorm

Het scala aan manieren waarop de hobbydieren gehouden worden is breed. De wijze van houden is o.a. afhankelijk van de redenen voor het houden van de hobbydieren, de gebruiksfuncties en wie de hobbydierhouders zijn.

Een eerste indelingsniveau dat mogelijk is.

- Particulier
 - rondom huis of boerderij, in de tuin, op het erf op een stukje land elders
- 'Bedrijf'/instelling
 - Kinderboerderij/mini-dierenpark/hertenkamp.

Hierbinnen bestaat weer een *diversiteit* met betrekking tot ander aspecten als aantallen dieren/diersoorten, beschikbare ruimte etc. Er bestaan grote verschillen in de aanwezigheid van hobbydieren van een specifieke soort bij houders; zo zijn er grote hobbyschaphouders, maar ook kleine met maar één of enkele schapen. Verschillende diersoorten zijn echte kuddedieren en horen eigenlijk tenminste met meer dan één dier van dezelfde soort tegelijk gehouden te worden. Niet elke hobbydierhouder is zich daar van bewust en/of voldoet daar aan.

De Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders (NBvH) veronderstelt dat de gemiddelde hobbydierhouder tussen de 3 en 20 hobbydieren zal hebben. Ook het aantal verschillende dieren per hobbydierhouder verschilt sterk. Men schat zo'n 2-6

⁹ Bijvoorbeeld www.dierlief.nl

diersoorten per hobbydierhouder. Op kinderboerderijen en in dierenparkjes zijn meestal veel diersoorten aanwezig.

2.4.2 Bij particulieren en boeren rondom het huis en op weiden

Particulieren en (ex)boeren houden dieren rond de woning op het erf of in de tuin of op stukken land die niet direct bij de woning gelegen zijn, zoals overhoekjes (bijvoorbeeld bij spoorbanen). Voor de meeste landbouwhuisdieren is een meer of minder eenvoudig onderkomen nodig en/of een schuilgelegenheid onder bomen of struiken. De hobbydierhouders hebben grond en de stalling in eigen bezit, worden gepacht of maken gebruik van andermans faciliteiten. We denken hierbij bijvoorbeeld aan particulieren die een paard of schapen op een ander adres onderbrengen.

Voor runderen, schapen, geiten, paarden, pony's en ezels gebruikt de hobbydierhouder meestal weideland (grasland). Schapen en geiten worden ook wel in kleine boomgaarden gehouden en vooral geiten ook wel in grotere tuinen. Naast leefruimte vormt het grasland ook een voedselbron voor de dieren. Ook voor varkens is naast een hok vaak een buitengedeelte voorhanden, waar de dieren kunnen rondlopen en wroeten. Kippen en konijnen zitten meestal in rennen en hokken met uitloopruimte. Het komt regelmatig voor dat kippen kunnen scharrelen rond het huis. Siervogels houdt men meestal geheel binnen gaas, voor watervogels is een vijver aanwezig. Voor vogels zoals eenden en zwanen zijn niet altijd hokken aanwezig. Duiven worden vaak gehuisvest in een schuurtje of kamertje, dat door de houder zelf omgebouwd is tot duivenverblijf.

Voor grote landbouwhuisdieren is in de stedelijke omgeving niet snel voldoende ruimte voorhanden. In het landelijk gebied wel. De particulier kan de dieren in de regel onderbrengen op een (of meerdere) weiltes met een onderkomen voor de dieren. De ruimte die de dieren nodig hebben is onder meer afhankelijk van diersoort, het ras, de aantallen en de terreingesteldheid. De voeding van de dieren speelt ook een rol en de benodigde ruimte hangt mede af van de mate van bijvoeren. De gemiddelde beschikbare of gebruikte oppervlakte bij hobbydierhouders is onbekend. De oppervlakte die de dieren tot hun beschikking krijgen bij de hobbydierhouder zal vanwege gebrek aan kennis of beschikbaarheid van ruimte soms te klein zijn.

Pony's, schapen en geiten hebben meestal een eenvoudig onderkomen nodig als beschutting. Vooral in het aflammerseizoen is de aanwezigheid daarvan belangrijk. De inrichting van hokken bestaat bijvoorbeeld uit een ruif, een drinkbakje, stro op de vloer en een eenvoudig voerhek. Voor runderen is winterstalling noodzakelijk. De hobbydierhouder zal dan ook ruwvoer nodig hebben voor de dieren. Voor paarden wordt in de regel ook gezorgd voor goede stalling. Het kostenaspect is vaak doorslaggevend bij de huisvesting. De onderkomens worden meestal zo lang mogelijk in stand gehouden.

Ook bijen worden door veel particulieren hobbymatig gehouden. Dit gebeurt meestal in de eigen woonomgeving. Tegenwoordig worden bijen in bijenkasten gehouden in overdekte opstellingen. In die kasten zijn van dichtbij de gedragingen van de bijen te zien. Ervaren hobbyimkers werken over het algemeen met zo'n 5 bijenvolken¹⁰. Bijen hebben bloemen nodig om honing te produceren. Ongeveer 40% van de imkers/bijenhouders reizen met hun bijenvolken naar plekken waar voldoende bloemen zijn; bijvoorbeeld naar natuurgebieden of boomgaarden. In Nederland is nauwelijks meer productie van koolzaad dat een belangrijke honingbron voor bijen is. Daardoor ontstaat een gebrek aan bloemen. Speciaal voor bijenhouders worden beplantingen met o.a. lindes en acacia's aangelegd.

Bijenhouders die hun bijen binnen de bebouwde kom houden krijgen te maken met plaatselijke verordeningen. Het uitvliegen van bijen kan namelijk overlast veroorzaken. Er kan verlangd worden dat er een haag van 2 meter hoog aangebracht wordt. Ook worden er wel imkerplekken gecreëerd in stadsparken.

¹⁰ www.landleven.nl/dieren/bijen.html

2.4.3 Verzorging

Het houden van een landbouwhuisdier (met name de grote landbouwhuisdieren) is niet hetzelfde als het houden van een huisdier. De verzorging van landbouwhuisdieren kan intensief zijn. Er moet onder andere gezorgd worden voor de volgende belangrijke aspecten:

- *voeding en drinkwater,*
- *huisvesting,*
- *preventie en bestrijding van wormen, luizen en ziekten,*
- *verzorging van vacht, klauwen en hoeven.*

De eisen die de dieren stellen aan huisvesting, voedsel en verzorging is onder meer afhankelijk van diersoort en ras. Voor fokkers of bijvoorbeeld houders van dieren voor shows of wedstrijdsport is een intensieve verzorging met o.a. speciaal voedsel en trainingen belangrijk.

Zo vragen schapen vragen speciale grote verzorgingsacties (scheren, wassen en klauwverzorging). Dit wordt vaak aan professionals overgelaten.

Bij andere dieren zoals het paard is zorg voor regelmatige en voldoende *beweging* belangrijk. Kuddedieren zoals paarden en geiten hebben behoefte aan soortgenoten. Ook hier moet de hobbydierhouder zorg voor dragen.

De hobbydierhouder moet zich wettelijk aan verschillende *regels* houden, o.a. op het gebied van registratie en transport. Dit komt onder meer doordat er verschillende directe en indirecte contacten bestaan tussen de professionele sector en de hobbydierhouderij. Ziektes onder landbouwhuisdieren spelen daarbij een niet te onderschatten rol voor de hobbydierhouderij. De relevante regels verschillen per diersoort. Zie hoofdstuk 3 beleid, wet- en regelgeving

Dieren worden aangekocht en verkocht (vaak de aanwas van de dieren, waarvoor de hobbydierhouder niet genoeg ruimte heeft). Transport van hobbydieren is dan één van de regelingen waar dan ook de hobbydierhouder rekening mee dient te houden. Aankoop en verkoop gebeurt bij boeren of collega-hobbydierhouders. Bij dieren voor o.a. de sier en de wedstrijdsport worden dieren meestal afgenomen van fokkers. Transport vindt ook plaats als een dier wordt afgevoerd naar de gezondheidsdienst voor Dieren en destructiebedrijven bij de dood van een dier. Soms zal een hobbydier aan een slager worden aangeboden voor een slachting. Vervoer van hobbydieren vindt ook plaats bij deelname aan tentoonstellingen, keuringen, wedstrijden e.d.

Het omgaan met de bovengenoemde aspecten en de mate van professionaliteit van de houderij verschilt tussen individuele hobbydierhouders en tussen groepen hobbydierhouders. Zo beleven sommige hobbydierhouders veel plezier aan een intensieve verzorging, zoals het meerdere malen melken van koeien of geiten per dag, voor andere is vooral het gezelschap en niet de verzorging de hobby. Boeren en voormalig boeren zijn gewend om professioneel met dieren om te gaan. De kennis over verzorging is niet bij elke hobbydierhouder even groot en de ene hobbydierhouder zal zich beter laten informeren dan de ander. Soms uit zich dit in een gebrek aan verzorging, waarbij soms de Dierenbescherming ingeschakeld moet worden. Verwaarlozing komt incidenteel voor door onwetendheid, onwil of andere oorzaken en komt natuurlijk ook wel voor bij huisdieren en zelfs in de professionele veehouderij.

2.4.4 Kinderboerderijen, dierenparken en hertenkampen

Kinderboerderijen verschillen behoorlijk in opzet. Vele zijn gelieerd aan gemeenten of zorginstellingen. Daarnaast zijn er kinderboerderijen die verbonden zijn aan bijvoorbeeld wijkverenigingen of restaurants. De belangrijkste inkomstenbronnen zijn over het algemeen donaties en de financiële steun van gemeenten.

Kinderboerderijen beschikken over weinig grond, vaak minder dan 1 ha. In de meeste gevallen is sprake van een hoge dierdichtheid (veel dieren op weinig oppervlakte). Op kinderboerderijen bevinden zich met name landbouwhuisdieren, maar ook wel (exotische) knaagdieren en zang- en roofvogels. De samenstelling van diersoorten

hangt af van de doelstelling waar de kinderboerderij het meeste belang aan hecht en verschilt nogal eens. Kinderboerderijen hebben een kleinschalig karakter. Huisvesting van de dieren vindt plaats in hokken, uitloopruimtes en weides.

Kinderboerderijen betrekken hun dieren veelal van professionele veehouderijen of van de eigen aanfok. In principe nemen kinderboerderijen geen dieren af van hobbydierhouders hoewel soms dieren 'illegaal over het hek worden gezet'.¹¹ Kinderboerderijen hebben te maken met een toename aan dieren. Daarvan wordt een deel voor eigen aanfok gebruikt (ca 25%), een deel gaat naar andere kinderboerderijen (ca 25%) en het grootste deel gaat naar de handel, slacht of naar hobbydierhouders.

Niet alle dieren zijn even geschikt voor de 'kinderboerderijpraktijk'. Dieren zoals runderen zijn groot. In de zomer is er nog wel plek voor 1 of 2 koeien maar veel kinderboerderijen hebben niet genoeg stalruimte om de runderen te laten overwinteren, zodat de koeien 's winters weg moeten. Enkele kinderboerderijen zijn begonnen met het fokken van minikoeien.¹²

Bij het transport van dieren van kinderboerderijdieren moet de wet- en regelgeving voor de commerciële veehouderij in acht worden genomen¹³. Voer, strooisel e.d. komen uit het commerciële handelscircuit of worden van reguliere landbouwbedrijven afgenomen. Dierproducten, zoals melk, vlees en eieren, worden meestal meegenomen door medewerkers of gegeven aan 'bekenden van de kinderboerderij'.

Minidierenparken zijn aardig vergelijkbaar met kinderboerderijen. Er is sprake van een verzameling van verschillende dieren en huisvesting vindt plaats in kooien, hokken, uitloopruimtes e.d. Minidierenparken zijn kleinschalig. Vaak is het een openbare recreatieve voorziening, maar particulieren houden dieren ook wel in een soort (privé)dierenpark zonder toegang voor het publiek. Bij sommige dierenparken of particulieren zijn speciaal exotische dieren geliefd.

Een andere vorm van een minidierenpark is het hertenkamp. In hertenkampen worden vooral damherten gehouden. Zij zijn schuw en dat maakt direct contact tussen het dier en de mensen moeilijk. Toch heeft zo'n hertenkamp meestal een recreatieve functie. Er is een groot aantal particuliere hertenkampen. De hertenkampen zijn meestal afgerasterde stukken weide met bomen. Daar worden naast herten ook vaak schapen, pluimvee, zoals kippen ganzen en kalkoenen gehouden.

2.5 Geografie

Hobbydierhouders komen we overal tegen; in het landelijk gebied, de directe omgeving van de stad en in de stad zelf. De meeste hobbydierhouders worden volgens deskundigen echter aangetroffen in het buitengebied, buiten de bebouwde kom. Cijfers over een regionale verspreiding en over verhoudingen buiten en binnen de bebouwde zijn niet bekend. Een indicatie zou een analyse van de registratiegegevens uit de Regeling Identificatie en Registratie (I&R) kunnen zijn. Binnen de grenzen van de verkenning kon zo'n analyse niet door de projectgroep uitgevoerd worden.

We schatten in dat de nadruk van de hobbydierhouderij zal liggen op (gebieden met veel) boerenbedrijven en voormalige agrarische bebouwing, waarbij ook veel ruimte voor dieren beschikbaar is.

¹¹ SKBN - Interview afgenomen in het kader van het project 'hobbydieren en veterinaire risico's'

¹² Haagse Courant, 21-02-03

¹³ SKBN - Interview afgenomen in het kader van het project 'hobbydieren en veterinaire risico's'

Ook in de bebouwde kom en in de stadsranden worden hobbydieren aangetroffen, meestal bij de woning of op een stuk grond dat de hobbydierhouder ergens in eigendom of in pacht/huur heeft. Beschikbaarheid van ruimte speelt een grote rol. Hobbydieren zoals schapen en runderen zullen in de grote steden vrij beperkt voorkomen. Dieren zoals bijen, kippen en duiven worden er wel aangetroffen. In plaatselijke regelgeving kan er sprake zijn van beperkingen en richtlijnen voor het houden van (hobby)dieren in de bebouwde kom, die betrekking hebben op o.a. bouwregels en mogelijke hinder voor de omgeving.

Kinderboerderijen bevinden zich vaak binnen de bebouwde kom. Veel kinderboerderijen zijn gesitueerd in de Randstad, waar ook de grote steden liggen. Kinderboerderijen zijn bij uitstek geschikt om kinderen uit een stedelijke omgeving in contact te brengen met de voor hen onbekende landbouw en voedselproductie

2.6 Wie zijn de hobbydierhouders?

Over de aard en achtergrond van hobbydierhouders is weinig bekend. Aspecten zoals persoonskenmerken (leeftijd, opleiding, gezinssituatie), woonsituatie, motivaties etc. en de koppelingen tussen deze verschillende aspecten spelen een rol. Een grove inschatting is dat hobbydierhouders gemiddeld genomen uit de hogere inkomensgroepen komen en dat zij een hoger opleidingsniveau en een ook een relatief hogere leeftijd hebben. Uit een NIPO-enquête (huisdieren in het Nederlandse gezin), waar ook pluimvee, duiven, paarden en pony's meegenomen werden, komt naar voren dat gezelschapsdieren gemiddeld genomen meer voorkomen in huishoudens met 3 of meer personen (Maathuis, 1998). Verschillende deskundigen geven aan dat een karakterisering van hobbydierhouders alleen naar behoren te beantwoorden is met behulp van nader onderzoek.

Over de diversiteit van de hobbydierhouderij valt wel iets te zeggen. In paragraaf 2.2 zagen we de verschillende motivaties die er kunnen bestaan bij de hobbydierhouders en de functies waarvoor de dieren gebruikt worden. Het accent van de hobbydierhouderij ligt bij de particuliere niet bedrijfsmatig opererende individuele dierhouders. Een mogelijke indeling van deze groep is:

- Bewoners van het landelijk gebied:
 - bewoners met agrarische achtergrond; boeren en voormalig boeren
 - bewoners zonder agrarische achtergrond
 - nieuwe bewoners van het landelijk gebied
- Bewoners van stedelijke omgeving/ de bebouwde kom.

Hoe groot deze groepen zijn, is onbekend.

Boeren houden soms naast hun reguliere vee voor de productie (of andere landbouwpraktijk) ook dieren om hobbymatige redenen. We kunnen denken aan wat rondscharrelende kippen of een geitje, bijvoorbeeld op en nabij het erf. De boer is dan tevens hobbydierhouder. Voor hoeveel (procent van) de boeren dit geldt, is onduidelijk. De hobbydieren zijn in meestal niet voor de landbouwproductie bestemd.

Sommige *voormalige boeren* blijven voor het plezier of uit nostalgische overwegingen enkele dieren houden. Dit zijn hobbydierhouders en bij sommigen bestaat nog een sterke binding met de landbouw en met de grond die ze nog bezitten. Net als bij de boeren hebben deze hobbydierhouders vaak veel sociale contacten op het platteland, ook met de professionele dierhouderij. Bij deze groep hobbydierhouders bestaat meestal veel begrip voor commerciële veehouderij. Enige mate van handel voornamelijk uit liefhebberij kan voorkomen bij deze hobbydierhouders.

Er zijn ook *plattelandsbewoners* die hobbydieren houden en die geen agrarische achtergrond hebben. Een deel daarvan woont al 'van oorsprong' in het landelijk

gebied. Ruimte in tuin, op het erf en elders wordt benut voor het houden van hobbydieren of er wordt land gepacht. De plattelandsbewoner kan zich ook vestigen in voormalig agrarische bebouwing die voor woondoeleinden vrij komt, zoals tegenwoordig regelmatig gebeurt. De bewoners zetten dan bijvoorbeeld uit praktische en andere overwegingen, zoals betrokkenheid bij beheer van het landschap, de erfbeweyding voort. Ook komen er mensen naar het platteland om daar te gaan wonen. Deze voormalige stedelingen zijn vaak gemiddeld welgesteld, maar over de kenmerken van naar het platteland migrerende huishoudens is nog weinig bekend (Van Leeuwen et al., 2000). De motieven voor hun trek naar het platteland variëren; zoeken naar rust en afzondering, gemoedelijkheid of natuur en groen kunnen motieven zijn. Deze nieuwe bewoners kunnen terecht komen in gewone woningen op de voormalige agrarische erven. Daar kunnen ze dieren gaan houden. Inkomsten uit de dierhouderij zullen bij deze bewoners zonder agrarische achtergrond niet vaak een rol spelen. In het landelijk gebied lijkt deze hobbydierhouderij gezien de afname van agrariërs een steeds belangrijker voorkomende levensstijl te worden (Van Huizen, 2002).

Ook *bewoners van de steden* kunnen hobbydieren bezitten. We gaan er vanuit dat dit met name mensen zijn die in en nabij de stadsranden wonen en in de buurt een stukje land hebben/huren met één of meerdere dieren erop (paard, schapen, geiten), zoals andere mensen een volkstuintje hebben en beheren. Inkomsten uit de dierhouderij zullen niet van belang zijn. Stelingen die ook dieren houden zien zichzelf vermoedelijk eerder als een burger met dieren dan als een dierhouder die met allerlei agrarisch regels te maken heeft.

Kinderboerderijen en hertenkampen

De verzorging van de dieren en het beheer van de professionele kinderboerderijen zijn over het algemeen in handen van beheerders, dierverzorgers en diverse vrijwilligers. Deze mensen moeten van meerdere markten thuis zijn want er is kennis nodig van dierverzorging, maar ook van educatie en voorlichting. De vrijwilligers zijn mensen die het als vrijetijdsbesteding doen, werklozen of groepen die ingezet worden (bijv. via de sociale werkplaats). Het vinden van (deskundige) verzorgers wordt momenteel steeds lastiger.

2.7 Organisatievormen en organisatiegraad

2.7.1 Organisatievormen

De rasfokkers en stamboekfokkers zijn *per diersoort of (vooral) per specifiek ras* georganiseerd. Deze soms zeer specifieke en kleine organisaties werken vaak samen in grotere eenheden. De grotere regionale organisaties hebben meestal een koepelorganisatie die landelijk de belangen behartigt, periodieken uitgeeft en die administraties bijhoudt. Afhankelijk van de grootte zijn er professionele betaalde medewerkers en/of is er een landelijk bureau aanwezig. Het meeste werk verloopt via vrijwillige inzet, er zijn organisaties waar honderden mensen belangeloos vele uren aan hun vereniging besteden. Hetzelfde zal waarschijnlijk gelden voor veel van de andere organisaties voor *diersoorten en gebruiksvormen*.

Er zijn een aantal relevante organisaties die *niet de diersoort als uitgangspunt hebben zoals*:

- De stichting Kinderboerderijen Nederland met 350 leden, waaronder 250 kinderboerderijen. Ook is er de Vereniging voor medewerkers van kinderboerderijen met ongeveer 200 leden.
- De stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH). Deze stichting bevordert de instandhouding van oude huisdierrassen t.b.v. cultuurhistorische, recreatieve en wetenschappelijke waarden (met name traditionele Nederlandse rassen). Voor de SZH is informatievoorziening over de waarde van rassen en over de wijze waarop die rassen in stand gehouden kunnen worden erg belangrijk. Zij richt zich daarbij op beroepsfokkers, sportfokkers en overheden. Voor een aantal

hobbydierhouders, voornamelijk rasfokkers en stamboekhouders, en kinderboerderijen is deze stichting van belang, omdat zij zeldzame rassen bezitten/fokken.

- De Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders. (NBvH). Deze vereniging telt zo'n 7000 leden en komt specifiek op voor de belangen van de hobbydierhouders. Ze stellen zich in hun belangenbehartiging op als een koepelorganisatie voor een aantal verenigingen zoals: de stichting Kinderboerderijen Nederland, Nederlandse Organisatie voor de Geitenhouders, Algemene Nederlandse Bond van Geitenhouders etc. De vereniging is n.a.v. de preventieve ruimingen van hobbydieren bij de MKZ in 2001 opgericht. De vereniging is zeer betrokken en zondig zeer kritisch over het LNV beleid, waarbij alle mogelijke middelen ingezet worden (acties, juridische procedures).

2.7.2 Organisatiegraad

Gemiddeld genomen is de organisatiegraad van de hobbydierhouderij laag. We schatten dat het aandeel georganiseerde hobbydierhouders slechts ca 10-20 procent is.¹⁴ Er zal onderzoek gedaan moeten worden om meer inzicht te krijgen in het werkelijke percentage georganiseerde en ongeorganiseerde hobbydierhouders, de redenen voor het aansluiten bij clubs, etc.

Het aantal hobbydierhouders dat bij een organisatie aangesloten is, varieert *per diersoort*. Kippen- en konijnenhouders hebben een lage organisatiegraad en de bijenhouders een hoge. Ook paardenhouders en postduivenhouders worden als goed georganiseerd ingeschat: ca. 60% is aangesloten bij een vereniging (Maathuis, 1998). Deze dieren worden vaak voor wedstrijd sport gebruikt en dat vindt meestal plaats in verenigingsverband. Zo zien we dat ook de mate van organisatie kan verschillen *per gebruiksvorm* van hobbydieren. Naast sport zal ook de fokkerij zo'n vorm zijn waarbij veelal sprake is van aansluiting bij verenigingen e.d. .

Een van de belangrijkste redenen waarom mensen zich organiseren is over het algemeen ontevredenheid over een bepaalde gang van zaken. Voor hobbydierhouders kunnen beleid t.a.v. ziektebestrijding, reconstructie van plattelandregio's en belangstelling voor het uitoefenen van politieke invloed aanleidingen zijn om zich te organiseren. De motivatie van de hobbydierhouders om zich te organiseren blijft desondanks gering. De oorzaak daarvan kan worden gezocht in het feit dat veel hobbydierhouders anoniem wensen te blijven.

2.7.3 Georganiseerde hobbyhouders

Verenigingen en andere organisaties zijn vaak niet alleen voor hobbydierhouders, er kunnen vaak zowel commerciële dierhouders als hobbydierhouders aangesloten zijn. Bij paardenclubs zijn bijvoorbeeld ook maneges aangesloten, of bij rasverenigingen ook commerciële fokkers.

De leden van de Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders (NBvH) zijn over het algemeen individuele hobbydierhouders. Vaak zijn dit mensen die bewust hobbydierhouder zijn, met veel interesse voor de dierhouderij. Bij deze organisatie zijn tevens diverse koepelorganisaties aangesloten, waardoor hobbydierhouders ook via die weg indirect kunnen zijn aangesloten. Rasfokkers of stamboekfokkers kunnen eveneens lid zijn van de NBvH

De kinderboerderijen zijn via hun belangenverenigingen georganiseerd.

De rasfokkers of stamboekfokkers onder de hobbydierhouders zijn aangesloten bij een ras- of stamboekvereniging. Er zijn vele rasteelt – en stamboekverenigingen in Nederland. De meeste rassen van runderen, schapen, paarden e.d. hebben elk hun eigen stamboek- of rasvereniging. Veelal is er sprake van plaatselijke of specialistische verenigingen, die weer overkoepeld worden door een regionale of provinciale

¹⁴ Ook de organisatiegraad van huisdierbezitters is overigens laag. Afhankelijk van de diersoort ligt het aantal bezitters dan lid is van een vereniging etc. tussen 1% en 9%.

vereniging. Landelijk zijn er dan weer de bonden, federaties e.d. Veel hobbydierhouders zijn in beginsel bij de lokale verenigingen aangesloten. Soms zijn er geen landelijke koepelorganisaties of zijn er juist alleen organisaties op hoger schaalniveau dan het lokale/regionale.

In bijlage 3 wordt een overzicht van een aantal koepelorganisaties gegeven die voor de rasfokkers, of stamboekhouders en andere geïnteresseerde hobbydierhouders van belang zijn.

Ter illustratie staan hieronder aantallen georganiseerde (hobby)dierhouders per diersoort

schapen	5000
geiten	3000
hoenderachtigen en watervogels:	5500
konijnen	6000

Stamboekverenigingen bevatten naast hobbydieren ook dieren bij boeren en natuurorganisaties. Zo bevat het stamboek voor Brandrode Runderen dieren bij Natuurmonumenten, het Geldersch Landschap, hobbyhouders en boerenbedrijven. Van de 24 fokkers zijn er 7 hobbydierhouders (Van Kerkhoven, 2002). Voor houders van zeldzame rassen, zoals dit Brandrode Rund en het Drents heideschaap, en hun koepelorganisaties bestaat er ook de Stichting Zeldzame Huisdierrassen.

Ook voor andere organisaties waar hobbydierhouders bij aangesloten zijn, geldt vaak dat er sprake is van lokale tot landelijke organisaties. Bijvoorbeeld bij verenigingen voor de paardensport- of duivensport. We noemen hier nog enkele belangrijke organisaties op landelijk niveau, voor bepaalde diersoorten en/of vormen van gebruik. Voor de exotische dieren bestaat er de Vereniging van Parkdierenliefhebber met 200 leden. Paardenhouders zijn naast rasfokkers of stamboekhouders voornamelijk via de KNHS (Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie) georganiseerd. Voor herten bestaat er de Vereniging van Nederlandse Hertenhouders, waar ook wel hobbyisten zijn aangesloten. Voor de postduiven is er de NPO (Nederlandse Postduiven Organisatie) met 32.500 leden. De imkers zijn georganiseerd in 5 grote imkerbonden (8000 leden).

De agrariër of hobbydierhouder met agrarische achtergrond is veelal via zijn achtergrond agrarisch georganiseerd en kan uiteraard ook nog als rasfokker of stamboekhouder georganiseerd zijn.

2.8 Kennis, informatie en communicatie

2.8.1 Algemeen

De benodigde kennis en de behoefte aan kennis verschilt per hobbydierhouder. Voor fokkerij en gebruik van dieren voor bijvoorbeeld wedstrijdssport is specialistische kennis nodig om goed te kunnen 'presteren'. Sommige diersoorten zijn makkelijker te houden dan andere. Runderen bijvoorbeeld zijn duur in aanschaf en verzorging, er is veel grond nodig en de verzorging is niet makkelijk. Deze groep houders zal dan ook vaak wel kennis van zaken hebben. Kippenhouden bijvoorbeeld is makkelijker te realiseren, hoewel ook daar meer bij kan komen kijken dan de hobbydierhouder misschien in eerste instantie denkt. Mensen van boerenafkomst zullen evenals de groep van hobbymatige fokkers gemiddeld veel kennis hebben. Niettemin gaven nagenoeg alle geïnterviewden aan dat het met de kennis binnen de groep hobbydierhouders als totaal niet goed gesteld is.

Informatie over bijvoorbeeld het houden van dieren en regelgeving hieromtrent is te vinden in:

- vaktijdschriften,
- tijdschriften/ledenbladen van clubs, verenigingen etc.,
- nieuwsbrieven,
- landelijke/regionale/lokale media, zoals kranten en televisie,
- websites,
- etc.

Er zijn cursussen en er bestaan vele algemene en meer specialistische handboeken, speciaal voor hobbydierhouders¹⁵. In 2003 is het tijdschrift *Levende Have* opgericht. Dit is een tijdschrift speciaal voor hobbydierhouders¹⁶. Hobbydierhouders zoeken hun kennis vaak bij vaak 'collega's' of dierenartsen. Vragen die bij het Ministerie van LNV binnenkomen zijn vaak van praktische aard en gaan o.a. over verzorging, regelgeving, Identificatie & Registratie. Het ministerie van LNV heeft voor de kennis en informatievoorziening aan hobbydierhouders een speciale pagina op de website, die nog verder in ontwikkeling is¹⁷. Daarnaast zijn er vele websites over (hobby)dierhouderij, op initiatief van verenigingen etc. en individuele (hobby)dierhouders. Via www.startpagina.nl zijn een aantal startpagina's per diersoort te vinden. In bijlage 3 wordt een overzicht gegeven van een aantal relevante organisaties e.d.

Kennisuitwisseling komt soms tot stand via contacten tussen de hobbydierhouders en de commerciële dierhouders.

Er kan ook een hoge mate van zelfredzaamheid ontstaan. Hobbydierhouders die al lang 'in het vak' zitten, hebben veel kennis opgedaan door ervaring en informatievoorziening. De behoefte aan (nieuwe) kennis neemt dan vaak af.

2.8.2 Georganiseerde hobbydierhouders

Georganiseerde hobbydierhouders zijn vaak gemotiveerd en intensief met hun hobby bezig, zoeken naar kennis en ontvangen veel specifieke en relevante informatie via ledenbladen, e-mail, websites e.d. Bij de gespecialiseerde groepen dierhouders is er meestal sprake van rijk aanwezige kennis en een goede informatie-uitwisseling, bijvoorbeeld via nieuwsbrieven, tijdschriften en het 'van elkaar leren'. Ook in de georganiseerde hobbyhouderij is de communicatie en de kennisdoorstroming echter nog vaak niet optimaal geregeld.

Kennis en informatie over het beleid en de regelgeving van het ministerie van LNV zullen bij deze groep hobbyhouders via de informatiekanalen van hun organisaties waarschijnlijk in redelijke mate aanwezig zijn. Informatie vanuit het ministerie kan wanneer nodig via de vaste kanalen, zoals ledenbladen, verspreid worden.

Bij kinderboerderijen die gelieerd zijn aan gemeentelijke of zorginstellingen is vaak sprake van goed opgeleide medewerkers, deelname aan netwerken etc. Kinderboerderijen bij bijvoorbeeld restaurants of wijkverenigingen hebben vaak minder aansluiting op netwerken en er is minder kennis van zaken.

2.8.3 Ongeorganiseerde hobbydierhouders

De grootste groep hobbydierhouders, de ongeorganiseerde hobbydierhouders, zijn moeilijker te bereiken via de informatiekanalen waarmee de georganiseerde hobbydierhouder in aanraking komt. Bovendien speelt mee dat veel hobbydierhouders niet of niet als zodanig geregistreerd staan en voor de buitenwereld wat dat betreft ook niet te vinden zijn of specifiek als hobbydierhouder

¹⁵ www.dierenboeken.nl. En zie bijvoorbeeld een uitgebreide lijst aan boeken over kippen houden op: <http://home.wanadoo.nl/kippengrabbelton/boekvoor.htm> of voor geiten en schapen op: <http://home.tiscali.be/rvanevndhoven/boeken1.htm>

¹⁶ Eerste nummer verschenen in oktober 2003

¹⁷ www.minlnv.nl/hobbydieren/

aan te spreken zijn. De hobbydierhouders die via I&R geregistreerd zijn als bedrijf met een Uniek Bedrijfsnummer (UBN-nummer) kunnen via deze weg wel informatie ontvangen. De ongeorganiseerde houders krijgen vooral informatie via kranten en eventuele vaktijdschriften waarop zij geabonneerd zijn.

Om de ongeorganiseerde hobbydierhouder in geval van bijvoorbeeld calamiteiten te bereiken zal intensieve communicatie nodig zijn, waarbij huis-aan-huisbladen e.d. een belangrijke rol spelen. Internet biedt ook een goede oplossing, maar lang niet iedere hobbyhouder beschikt daar nog over. In het verleden is ook wel informatie verspreid via de verpakkingen van diervoeders. Het huidige formaat biedt daarvoor nauwelijks ruimte. Dierenspecialisten kunnen ook een punt van informatievoorziening zijn, maar zij moeten daartoe bereid zijn.

Een andere manier om op termijn de hobbydierhouders beter te kunnen bereiken is de organisatiegraad van de hobbydierhouderij een stimulans te geven, zodat er meer door bijv. de overheid met koepelorganisaties gecommuniceerd kan worden. Het is te ingewikkeld om met de talloze verenigingen e.d. afzonderlijk te communiceren.

2.9 Financiële aspecten

Er is weinig getalsmatige informatie beschikbaar over de uitgaven in de hobbydierhouderij. In de Sectoranalyse gezelschapsdieren (Maathuis, 1998) wordt bijvoorbeeld vermeld dat 40% van de duivenhouders jaarlijks tussen ca 500 en 1500 euro besteedt en dat door nog eens 40% meer dan 1500 euro per jaar wordt.

Als we uitgaan van een *gemiddelde besteding* van enige honderden euro's per maand, zal er gemiddeld zo'n 2000 euro per jaar per hobbydierhouder worden besteed¹⁸.

De bestedingen zullen erg verschillen tussen de hobbydierhouders, o.a. afhankelijk van de diersoorten die gehouden worden en natuurlijk de aantallen dieren. Ook is het aannemelijk dat de bestedingen bij boeren die er ook hobbydieren op na houden relatief laag liggen omdat deze minder werktuigen e.d. apart hoeven aan te schaffen of grote hoeveelheden voer in kunnen kopen. De dierspecialisten die bezig zijn met rasfokkerij etc. zullen meer belang hechten aan hoge kwaliteit voer en materialen, datzelfde geldt voor hobbydierhouders die hun dieren inzetten voor wedstrijden (sport en shows).

Belangrijke bestedingscategorieën zijn:

- *huisvesting*;
- *voer*;
- *verzorging*;
- *veterinaire zaken* (medische verzorging- artsen, inentingen, medicijnen e.d.).

Navraag bij voederbedrijven leverde geen inzicht op in bestedingen van hobbydierhouders aan voer.

Hobbydierhouders die zichzelf en/of de dieren laten registreren, besteden geld aan deze *administratie en registratie* (heffingen, oormerken). Ook andere administratieve taken als gevolg van regelgeving kosten tijd en geld. Een andere bestedingscategorie die voor een deel van de hobbydierhouders zal gelden, is de bijdrage aan verenigingen e.d. (contributies). Ook kunnen transportkosten e.d. een rol spelen bij hobbydieren die aan shows, wedstrijden en dergelijke meedoen, zo kunnen we denken aan de aanschaf van paardentrailer met de bijbehorende faciliteiten.

De hobbydierhouderij is door de diverse bestedingen en gevraagde diensten van economische belang voor verschillende partijen (diervoederbedrijven, specialisten, markten, veeartsenpraktijken etc.), waardoor verwacht wordt dat de totale economische betekenis van de hobbydierhouderij aanzienlijk is. In het kader van deze verkenning kunnen wij geen cijfermatige informatie geven over de economische betekenis; dit vergt meer onderzoek.

¹⁸ Dit betekent dat er in de sector zeker 100.000 (lage schatting aantal hobbydierhouders) X 2000= 200 miljoen euro om zal gaan. (interview NBvH)

Hobbydierhouders besteden niet alleen geld, maar ook tijd aan hun dieren; zoals voor het voeren, schoonmaken en verzorgen van de dieren en hun huisvesting en bijvoorbeeld het spelen en trainen met de dieren.

Voor veel hobbydierhouders zullen de bestedingen in tijd en geld gewoon deel zijn van de hobby. De kosten voor de hobby zullen dan vaak gedragen worden door het reguliere inkomen of vermogen van de hobbydierhouder. Soms zijn er bijverdiensten door verkoop van producten zoals jonge dieren, eieren, vlees en wol. De verdiensten kunnen een klein tegenwicht vormen voor de kosten die de verzorging met zich meebrengt. Soms zal een hobbydier dat meedoet aan shows, wedstrijden e.d. een (geld)prijs in de wacht kunnen slepen. Het kan ook zover gaan dat er belangrijke structurele neveninkomsten ontstaan uit de hobbydierhouderij. De vraag is of er dan nog gesproken kan worden van hobbydierhouderij.

In internationaal verband blijkt dat het 'hobby-farming', waarbij sprake is van landbouwactiviteiten die vaak voor (neven)inkomsten¹⁹ zorgen, ook meestal afhankelijk is van een inkomen buiten de landbouw om het recreatief en kleinschalig boeren, waarvoor verschillende uitgaven nodig zijn, te bekostigen. De activiteit zorgt vaker in totaal voor meer kosten dan voor winst. De waarde ervan ligt voor de hobbyboeren in niet-economische opbrengsten (Holloway, 2000). Soms zijn hobbyboerenbedrijfjes wel winstgevend (Boyd, 1998).

2.10 Aantallen hobbydieren en hobbydierhouders

Algemeen

Juiste aantallen hobbydierhouders en hobbydieren zijn niet bekend. Er bestaat geen specifiek registratiesysteem voor hobbydierhouders of onderzoek naar aantallen hobbydieren/hobbydierhouders. In de CBS-Landbouwtellingen en in de I&R regelingen zijn wel een aantal hobbydieren opgenomen.

- **In de CBS Landbouwtellingen** worden alleen landbouwbedrijven meegenomen die aan een bepaalde minimale grenswaarde/norm voldoen wat betreft bedrijfsomvang (3 NGE(Nederlandse Grootte Eenheid; een maat voor de economische waarde van agrarische activiteiten))²⁰ Van de bedrijven in de Landbouwtelling worden alle landbouwdieren met uitzondering van kleine pluimveestapels op het bedrijf meegeteld, dus zowel de commercieel gehouden dieren als de hobbydieren. Hobbyboeren die aan die grenswaarden voldoen worden dus ook in de telling meegenomen. Hobbydierhouders - houders die geen boer zijn en waarbij commerciële productie niet of nauwelijks van toepassing is - zullen zich meestal niet voor de telling aanmelden en er niet in opgenomen worden. Als we er vanuit gaan dat in de Landbouwtelling wordt aangegeven hoeveel dieren van een bepaalde diersoort op het bedrijf aanwezig zijn, kunnen we verwachten dat bij lage aantallen per diersoort per bedrijf hobbyboeren of veehouders met hobbydieren inbegrepen zijn (zie tabel in Bijlage 4).
- Voor runderen, varkens, schapen en geiten, dieren die ook als hobbydieren voorkomen, bestaan er (Europese) registratieverplichtingen via de **Regeling Identificatie en Registratie** (I&R). Hierdoor krijgen de houders een Uniek Bedrijfsnummer (UBN), ook de hobbydierhouder, en wordt een bedrijfsregister bijgehouden. Vanaf 1 dier moet er al geregistreerd worden (LNV-brochure, 2002). Bij de varkens, schapen en geiten bestaat een aparte categorie 'hobby/recreatie' voor minder dan 5 dieren (onder bepaalde voorwaarden). Geregistreerde paarden (via stamboek of sportorganisatie) zijn paspoortplichtig. De overige dierensoorten vallen buiten die registratie. I&R is nog niet erg geschikt om hobbydierhouders te achterhalen.

¹⁹ Vaak ook wel part-time farming genoemd. Hier ook wel nevenberoepers

²⁰ NGE; eenheden bss (bruto standaardsaldi –in geldwaarde uitgedrukte totaalopbrengst minus bepaalde specifieke kosten) gecorrigeerd voor prijsontwikkeling van het saldo in Nederland.

- Runderen worden individueel geregistreerd, voor schapen, geiten en varkens bestaat geen verplichting tot individuele registratie. Een aparte benoeming als hobbydier/hobbydierhouder is er meestal niet.
- Voor runderen is er een centrale database, voor schapen, geiten, en paarden geldt dat niet. Bij varkens worden aantallen dieren per UBN bijgehouden, maar er is geen individuele registratie.
- De verplichte registratie door hobbydierhouders vindt nog lang niet altijd plaats (bijvoorbeeld door onwetendheid of onwil).

Exacte gegevens zijn er niet en de beschikbare data zijn vaak voor ons doel beperkt bruikbaar. Er doen diverse schattingen de ronde. In elk geval bleek bij de MKZ-crisis al snel dat de grootte van de groep onderschat was en dat er veel meer hobbydierhouders waren dan verwacht was. In deze paragraaf komen verschillende schattingen en benaderingen aan bod. Deze zijn naast de CBS landbouwtellingen vooral gebaseerd op:

- hobbydierhouders, een inventarisatie (interne nota LNV directie Voedsel- en Veterinaire - Aangelegenheden door Jacqueline de Vette);
- gegevens uit de MKZ - en Vogelpestgebieden;
- schattingen van geïnterviewden en aanvullende informatie van fokverenigingen e.d.

Aantallen hobbydierhouders

Ongeveer een kwart van de boerenbedrijven in Nederland kan volgens het CBS (Landbouwtelling 2000) beschouwd worden als 'hobbyboer'; dit zijn kleine boerenbedrijven van een gemiddelde bedrijfsomvang van 8 NGE. Met een dergelijke bedrijfsomvang is er geen substantieel inkomen te realiseren. Het betreft hier zowel kleine veehouderijbedrijfjes als kleine tuinders e.a. en het gaat om ca **24.000 bedrijven** (CBS Index, 2001). In 2000 hadden ruim 12.000 boerenbedrijven een bedrijfsomvang van 3 tot 8 NGE, in 2002 zijn dit er ruim 11.500.

De NBvH gaat uit van **100.000 – 500.000** hobbydierhouders.²¹

De ervaringen met de MKZ-crisis geven het volgende beeld: in de MKZ-driehoek (een gebied ongeveer gelegen tussen de gemeenten Apeldoorn, Deventer, Zwolle, Epe) zijn op ca 3000 adressen dieren geruimd. Op zo'n 2000 adressen ging het om dieren van hobbydierhouders, dat is ca. 65% van de adressen.

De MKZ-driehoek is 1-1½ % van de oppervlakte van Nederland en heeft een inwoneraantal van ½- 1% van Nederland.²² Door grove extrapolatie verkrijgen we een getal van **200.000 hobbydierhouders** Nederland (vnl. geiten en schapen)

Aantallen hobbydieren

Algemeen

Het aantal dieren per hobbydierhouder ligt volgens inschattingen (zie ook paragraaf 2.4.1) tussen de 3 tot 20 dieren, waardoor we het al gauw hebben over **miljoenen hobbydieren**. De kip is de best vertegenwoordigde diersoort onder de hobbydieren.

Runderen

Volgens de Landbouwtelling waren er in 2002 ca 1800 bedrijven met 1-4 runderen en ca 2400 met 5-9 runderen. Ca 1500 bedrijven hadden 1-9 melkkoeien, 1300 bedrijven 1-9 vleeskalveren en 2400 bedrijven 1-9 vleesstieren. (Zie bijlage 4). Gezien deze lage aantallen is het waarschijnlijk dat hier hobbydieren bij zitten. Hoeveel hobbydieren

²¹ Huisdieren/gezelschapsdieren komen voor bij ruim 3 miljoen huishoudens (47% van de huishoudens) (Sectoranalyse gezelschapsdieren, IKC). Het gaat dan om katten, honden, vissen en vogels, maar ook om kippen (eenden en ganzen), konijnen, duiven, pony's en paarden. Er is dus overlap met hobbydieren.

²² Er zijn tijdens de MKZ-crisis ruim ca 600 geregistreerde dieren van zeldzame huisdierrassen geruimd. Hier kunnen ook, naast dieren op boerenbedrijven en dieren van natuurorganisaties, ook meerdere hobbydieren tussen zitten. Dit wordt in de gegevens niet uitgesplitst (artikel in tijdschrift Zeldzaam Huisdier).

het betreft is dus niet precies bekend. Hobbydierhouders staan niet geregistreerd dus hun runderen zitten hier niet bij. In mei 2002 was het aantal rundveehouders met een 'recreatie-UBN' (minder dan 5 dieren) ten behoeve van I&R 1106. Het aantal hobbydierhouders dat rundvee puur voor het plezier, voor eigen consumptie of alleen voor begrazing houdt, zal beperkt zijn. Op de kinderboerderijen liepen 2001 meer dan 1300 koeien en kalveren rond. Gebaseerd op deze getallen schatten we het aantal hobbykoeien en hobbykalveren op **3000 tot 4000**.

Varkens

Volgens de CBS-Landbouwtelling waren er in 2002 ca 300 boerenbedrijven met 1-9 varkens. Vooral bij deze bedrijven zullen hobbyvarkens zitten.

Hobbymatig gehouden varkens (diverse soorten en rassen) worden vooral op kinderboerderijen (900) gehouden. Daarnaast komen ze voor bij meer dan 1000 particulieren (stichting 't Gorke). Hangbuikzwijnen worden weinig gebruikt voor landbouwproductie en komen vooral voor als hobbydier. Bij de particulieren is het Vietnamees hangbuikzwijntje en het Göttinger minivarken in zwang. In 2002 was het aantal recreatie UBN's 926 (4 of minder varkens). Gebaseerd op deze gegevens schatten we het aantal hobbyvarkens (inclusief minivarkens) op **2000-4000**.

Schape

Er zijn verschillende invalshoeken voor een inschatting.

- Er waren in de Landbouwtelling van 2002 ruim 1200 bedrijven met 1-4 schape, bijna 1300 met 5-9 schape en ruim 1800 met 10-19 schape. Het CBS schat dat in 2002 ongeveer een half miljoen schape bij hobbydierhouders gehouden wordt (40 % van het totaal aantal gehouden schape).
- Schape, ook hobbyschape, worden geregistreerd via I&R. Wanneer hobbydierhouders oopremie aanvragen staan ze daarvoor geregistreerd. Deze premie is een subsidie per moederdier als men 10 of meer dieren heeft. Ingeschat wordt dat hobbyschape grotendeels geregistreerd zullen staan (90%), maar hobbyschape/hobbydierhouders worden niet als zodanig vermeld. De aantallen dieren per houder kunnen een aanwijzing vormen (lage aantallen), maar dit is weinig betrouwbaar. Een kleine 5000 bedrijven heeft minder dan 20 schape. Bij de uitbraak van de MKZ hebben ruim 10.000 hobbydierhouders van geiten en schape een registratie als 'bedrijf' aangevraagd (Helvoirt en van Klink, 2001). De indruk is echter dat nog lang niet alle hobbydierhouders met schape en geiten zich gemeld hebben.
Er wordt in het rapport 'Sectoranalyse van de schape en geitenhouderij: basis voor een nieuw I&R-systeem' (Van Helvoirt, van Klink, 2001) verondersteld dat er zo ongeveer net zoveel 'formele' schape- en geitenbedrijven zijn als 'informele'.
- Er zijn 100.000 schape aanwezig bij 5000 georganiseerde hobbyschapehouders (bron NSFO en de kleinere stamboeken). Er is een schatting dat 30 % van de hobbyschapehouders georganiseerd is (Bodegraven). Dit betekent dan dat het aantal hobbydierhouders geschat kan worden op 15.000-20.000. Uitgaande van een zelfde gemiddelde aantal dieren bij de ongeorganiseerde hobbyschapehouders zal het aantal hobbyschape op ruim 300.000 komen.

Het aantal hobbyschape wordt op ca **450.000** geschat. Het aantal hobbyschapehouders schatten we tussen de **15.000** en **30.000**.

Geiten

Evenals voor schape geldt voor hobbygeiten het verplichte I&R. De inschatting is echter dat de mate van registratie, vooral voor de dwerggeiten, laag is.

De meeste hobbygeiten (veelal dwerggeiten) zijn geen echte rasgeiten maar kruisingen.

- In de CBS-Landbouwtellingen waren er ca 2600 bedrijven die 1-3 geiten hielden en ca 1400 bedrijven met 4-9 geiten. Deze kleinere aantallen betroffen het merendeel van al de CBS-bedrijven met geiten. We gaan er vanuit dat dit het in de meeste gevallen hobbydieren betrof, die gehouden worden naast landbouwkundige activiteiten op het bedrijf (Helvoirt en Van Klink, 2001).

- *Melkgeiten*
Op 478 landbouwbedrijven werden in 2002 gemiddeld 8 melkgeiten gehouden (CBS Landbouwtelling). Deze ruim 3800 (478x8) melkgeiten zullen grotendeels hobbymatig gehouden geiten geweest zijn.
- *Landgeiten en fokgeiten*
Het aantal landgeiten en fokgeiten wordt geschat op 5000-8000. De echte rasgeiten worden hoofdzakelijk bij de leden van organisaties als de Nederlandse Organisatie voor de Geitenfokkerij (NOG) en de Nederlandse vereniging van Dwerggeiten aangetroffen. De NOG telt 1900 leden (hobby- en beroepsfokkers).
- *Dwerggeiten*
De Nederlandse Federatie van verenigingen van Dwerggeitenhouders telt ongeveer 500 leden en zij hebben in totaal ongeveer 3500 dwerggeiten. De federatie gaat ervan uit dat 10% van de hobbygeitenhouders georganiseerd is. Dwerggeiten worden niet door het CBS geregistreerd.
- In de VVA notitie 'Hobbydierhouders een inventarisatie' wordt een inschatting van ongeveer 112.000 hobbygeiten gemaakt

Wij willen uitgaan van de schatting van **112.000** hobbygeiten uit de VVA-notitie met de kanttekening dat de schatting aan de lage kant kan zijn omdat er geen inzicht in het aantal ongeregistreerde dieren is.

Het aantal hobbygeitenhouders wordt op zo'n **10.000-20.000** geschat.

Paarden en pony's

De verschillende schattingen.

- Het totaal aantal paarden en pony's werd in 2000 in Nederland op ca 400.000 geschat (RDA, 2003(03)). De paardenstapel bestaat uit paarden op boerenbedrijven, maar ook uit paarden op commerciële bedrijven (maneges, handelaren, fokkers etc.) en paarden van hobbydierhouders (die thuis of elders worden gestald).
- In 2002 meldt het CBS 121.000 paarden en pony's op 17.700 landbouwbedrijven. Hobbymatig gebruik is hier wel mogelijk. Het aandeel is onbekend. De overige hobbypaarden vallen buiten deze telling.
- In 1% van de Nederlandse huishoudens (65000) worden pony's en paarden als gezelschapsdier gehouden (sectoranalyse gezelschapsdieren – Maathuis, 1998). Men bezit gemiddeld 1,5 dier, waardoor het aantal paarden/pony's op ca 100.000 komt.
- De verschillende stamboeken voor paarden telden in 1991 meer dan 47000 leden (Maathuis, 1998). Het aantal hobbydierhouders hierbij is niet bekend. In 1990 waren er ca. 550 hengstenhouders. Waarschijnlijk zitten hier geen hobbyhouders bij.
- In 1997 waren er zo'n 400.000 actieve paardensporters en nog eens 80.000 geregistreerde sportruiters (RDA,2003(03)). De paardensporters houden eigen paarden of maken gebruik van manegepaarden. De verdeling is niet bekend. Het getal zegt dus vooral iets over de populariteit van de paardensport .
- In de VVA-notitie 'Hobbydierhouders een inventarisatie' wordt uitgegaan van een lage schatting van 310.000 paarden en pony's in Nederland (2002). Het aantal paarden op maneges bedraagt ca 27000 en op boerderijen 120.000. Zo komt men op 310.000-147.000 = 163.000 paarden waarvan men niet weet waar de paarden staan

Een schatting van **200.000** hobbypaarden en pony's lijkt ons daarom niet onrealistisch.

Herten, reeën en exotische dieren

Omdat er geen registratieverplichting is, ontbreken aantallen. Beroepsmatig zijn er zijn 40-50 bedrijven met ongeveer 2700 edelherten (interview Mirjam Snijdelaar). In de hobbysfeer worden vooral damherten gehouden. In 1999 liepen er op kinderboerderijen 722 damherten. Naast de kinderboerderijen zijn er parken van klein tot groot bij gemeenten, instellingen, vakantieparken en particulieren etc. Naar onze

inschatting zal het daarbij om zeker **2000-4000** herten, reeën en exotische dieren gaan.

Pluimvee, sierpluimvee en (water)vogels

De Nederlandse Bond van Hoender-, Dwerghoender-, Sier en Watervogelhouders (NBHD) heeft 5300 leden die 250.000 dieren hebben (50% dwerghoenders, 30% hoenders, rest wildwatervogels, gedomesticeerde wildwatervogels en oorspronkelijke duiven). De meeste niet georganiseerde houders van pluimvee en watervogels zijn de hobbykippenhouders. Via extrapolatie van cijfers uit de Vogelpestgebieden stelt de NBHD dat er landelijk ongeveer **110.000** hobbykippenhouders met **1.430.000** kippen zullen zijn²³.

Konijnen

In de Landbouwtelling werden in 2002 ruim 370.000 konijnen op 166 bedrijven geteld, die grotendeels commercieel gehouden worden. De Nederlandse Konijnenbond (NKB) kent 6000 georganiseerde konijnenhouders (5000 senioren en 1000 junioren) met ongeveer in totaal 150.000 konijnen. Het aandeel hobbyhouders hierbinnen is hoog. Het totaal van de gehouden konijnen ligt volgens de schattingen van de NKB op zo'n **500.000**. Dit zullen voor een groot deel hobbykonijnen zijn.

Duiven

Genoemde gegevens:

- Er zijn ca 100.000 duivenhouders (interview Hans de Geus).
- Ca 60% van de duivenhouders is aangesloten bij een vereniging (Maathuis,1998).
- Het aantal vogels verschilt sterk gedurende het seizoen door de fok (Maathuis, 1998).
- Ruim 1 miljoen gezelschapsduiven (extrapolatie cijfers NIPO-enquête);
- In 1% van de huishoudens (65.000) worden duiven gehouden. In 49% van deze gevallen gaat het om meer dan 10 duiven.

Postduiven

De "vliegende" leden (dit zijn de leden die in wedstrijdverband hun duiven laten vliegen) van de Nederlandse Postduivenhouders Organisatie (NPO) (25.000) hebben gemiddeld zo'n 50 duiven per lid. Dit zijn in totaal **1.250.000** duiven. Daarnaast zijn er nog een aantal ongeorganiseerden; volgens Maathuis zal het om ca 40% van het totaal kunnen gaan. Dat komt neer op ca 17.000 ongeorganiseerde postduivenhouders met ca 800.000 duiven.

Sierduiven

Het aantal geregistreerde sierduiven is gebaseerd op de uitgave van ringen door de Nederlandse Bond van Sierduivenliefhebbersverenigingen (NBS) en wordt op zo'n **300.000** geschat. Deze bond heeft 2100 leden. Het aantal niet georganiseerde sierduivenhouders en hun aantallen sierduiven zijn niet bekend. Volgens ons zal het zal om enige duizenden duivenhouders gaan met in totaal 75.000-150.000 duiven.

Gebaseerd op de wat verschillende cijfers over de duivenhouderij is de voorzichtige schatting: **1.500.000-2.000.000** post-en sierduiven en **50.000-100.000** duivenhouders.

Bijen

Er zijn ca 8000 imkers in 5 imkerbonden georganiseerd en daarnaast zijn er zijn nog eens ca 1500 ongeorganiseerde imkers. Er zijn dus zo'n kleine **10.000** imkers actief met naar schatting **80.000** bijenvolken. Er zijn daarnaast 20 professionele imkers die gezamenlijk ongeveer 4000 volken hebben.

²³ Volgens een persbericht aan het einde van de ruimingen zijn in verband met de Vogelpest ca. 180.000 hobbykippen geruimd van ca 17.000 particulieren. Dit is geëxtrapolerd naar 110.000 houders en 1.430.000 kippen.

Kinderboerderijen

Nederland heeft ca. 400 kinderboerderijen. Een groot deel van de kinderboerderijen is aangesloten bij de Stichting Kinderboerderijen Nederland.

Tabel Dieren op kinderboerderijen

Diersoort	Aanwezig in percentage van de kibo's	Aantallen
Kippen	92%	65000
Duiven	69%	8472
Hoenders (overige)		8333
Eenden	71%	8056
Ganzen	65%	3472
Kooi-/ volièrevogels	64%	12500
Konijnen	82%	9583
Dwerggeiten	93%	4000
Melkgeiten		2361
Schapen	91%	3694
Kalveren	59%	1028
Koeien		389
Paarden	62%	139
Pony's		528
Ezels	43%	528
Varkens	68%	861
Herten	30%	722
Ratten/muizen	30%	1722
Cavia's	79%	4306
Bijenvolken		806
Exotische dieren	5%	79

Bron; Van Venrooy, 2001 en Schippers & Margadant, 1989, In: Van Oirschot

Samenvatting van de aantallen hobbydieren met een vergelijking met de landbouwcijfers

Ontbrekende cijfers zijn inschattingen van de projectgroep. De landbouwcijfers zijn afkomstig van: Land-en Tuinbouwcijfers 2002 (LEI en CBS)

Diersoort	Aantal hobbydieren	Aantal hobbydierhouders	Aantal landbouwdieren	Aantal bedrijven
Runderen	3000-4000	± 1500	4.000.000	43.500
Varkens	2000-4000	1000-2000	13.000.000	12.800
Schapen	450.000	15.000-30.000	1.300.000	3.400 >100 schapen per bedrijf
Geiten	± 100.000	10.000-20.000	220.000	347 > 100 melkgeiten per bedrijf
Paarden en pony's	200.000	50.000-200.000	113.000	18.000 landbouwbedrijven met tenminste 1 paard
Herten , reeën en exotische dieren	2000-4000	400-1000	± 3000 (edelherten)	40-50 (edelherten)
Pluimvee, sierpluimvee en watervogels	1.000.000-1.500.000	100.000-125.000	Ruim 100.000.000	3800
Konijnen	500.000	100.000-250.000	370.000	166
Duiven	1.500.000-2.000.000	50.000-100.000	-	-
Bijen (volken)	80.000	10.000	4.000	20

3 **Beleid, wet- en regelgeving**

3.1 **Inleiding**

Dit hoofdstuk is bedoeld om beter zicht te krijgen op de consequenties van het LNV-beleid voor de hobbydiersector en de manier waarop LNV beleidsmatig het beste kan inspelen op deze sector.

De volgende voor de hobbydierhouderij relevante LNV-beleidsvelden komen aan bod: dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid, milieu en de inrichting van het landelijk gebied. Voor elk beleidsveld worden de maatschappelijke context, het LNV-beleid en de wet- en regelgeving geschetst en de knelpunten weergegeven.

Het LNV-beleid en de wet- en regelgeving is in het algemeen gericht op de landbouwhuisdieren, met andere woorden, dieren die voor productiedoeleinden gehouden worden. Hobbydieren vallen in veel gevallen ook onder deze wet- en regelgeving en dit zal dan ook consequenties hebben voor hobbydieren(houders), ook al hebben de sectoren verder weinig met elkaar gemeen. De problematiek die dit met zich meebrengt wordt door LNV onderkend en de vraag is dan ook of voor de hobbydierhouderij een aangepast beleid gewenst is. Een groot deel van de regelgeving over diergezondheid wordt door de EU opgelegd.

In paragraaf 3.7 zijn vanwege de grote relevantie integraal de resultaten opgenomen van de **Account Beleidsstrategie Hobbydierhouderij**. Deze account is door de directie VVA in 2002 in het leven geroepen naar aanleiding van de maatschappelijke problematiek rondom hobbydieren tijdens de MKZ crisis. Het account had als taak suggesties aan te dragen hoe het dilemma tussen een veterinaire en maatschappelijk verantwoord beleid, met betrekking tot hobbydieren, kan worden opgelost.

Minister dr. C.P. Veerman heeft het **kabinetsstandpunt inzake de toekomst van de intensieve veehouderij in Nederland** aan de Tweede Kamer kenbaar gemaakt op 19-12-2003 (kort voor de afronding van de verkenning) Over de dierziektenuitbraken en de hobbydierhouderij stelt hij daarbij *"Het op grote schaal doden van gezonde dieren als bestrijdingsstrategie zal niet meer voorkomen. Bij nieuwe uitbraken zal waar mogelijk (MKZ, varkenspest) worden geënt. Ik wil het beleid ook zodanig inrichten dat de vele hobbydierhouders en hun dieren zo min mogelijk nare gevolgen ondervinden van het beleid met betrekking tot de bedrijfsmatige houderij. Gewerkt zal worden aan verdergaande aanpassing van het non-vaccinatiebeleid en een goede scheiding van ketens en registratie van dieren."*

3.2 **Dierenwelzijn**

3.2.1 **Maatschappelijke context**

De samenleving eist niet alleen kwalitatief goed en gevarieerd voedsel, maar ook dat het op een verantwoorde manier is geproduceerd. Dat betekent dat dieren onder goede omstandigheden moeten kunnen leven. Overheid en bedrijfsleven zijn voortdurend in overleg over maatregelen ter verbetering van het welzijn van dieren. Daarbij gaat het onder meer om huisvesting, transport, fokken en ingrepen bij dieren.

In de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren zijn de hoofdlijnen van het beleid vastgelegd.²⁴

3.2.2 Beleid

Beleidsdoel

Een goed welzijn begint met een goede gezondheid. Maar met fysieke gezondheid alleen komt het dierenwelzijn onvoldoende tot zijn recht. Een goed dierenwelzijn omvat zowel het fysieke als niet-fysieke welzijn van dieren. Door de commissie Brambell (1965) zijn een vijftal vrijheden voor het dier geformuleerd. Deze vrijheden dienen als basis voor het beleid op het terrein van dierenwelzijn, en liggen ten grondslag aan het wettelijk kader voor het dierenwelzijn. De 5 vrijheden luiden als volgt:

Dieren zijn vrij

1. van dorst, honger en onjuiste voeding;
2. van fysiek en fysiologisch ongerief;
3. van pijn, verwondingen en ziektes;
4. van angst en chronische stress;
5. om hun natuurlijke (soorteigen) gedrag te vertonen.

Deze vrijheden gezamenlijk zijn bepalend voor het welzijn van de dieren.

Als richtinggevend perspectief voor het voorgenomen welzijnsbeleid wordt gehanteerd: 'Gehouden dieren leven in een omgeving waarin zij hun soorteigen gedrag kunnen vertonen'.

(Bron: Beleidsnota Dierenwelzijn, maart 2002)

Aanpak

De verantwoordelijkheid voor het dierenwelzijn ligt niet alleen bij de veehouder, of bij de handelaar of (ver-)koper van hobby-/gezelschapsdieren. Alle partijen uit de keten zijn van invloed op het welzijn van de dieren en hebben hun verantwoordelijkheid. Het dierenwelzijnsbeleid richt zich dan ook bewust op al deze partijen. Ook aan de burger als eigenaar van een hobby-/gezelschapsdier wordt hierbij een belangrijke rol toegekend.

Het dierenwelzijnsbeleid zal zich richten op het ondersteunen van verantwoord houden, produceren én consumeren. Daarnaast zal de overheid dierenwelzijn waarborgen door welzijnsonvriendelijke houderijmethoden te verbieden. Hiermee wordt nadrukkelijk afgestapt van wetgeving die gedetailleerd voorschrijft hoe een dier mag worden gehouden.

Het perspectief van natuurlijk gedrag geldt nadrukkelijk voor alle gehouden dieren. Dus zowel voor landbouwhuisdieren, gezelschapsdieren als hobbydieren. Binnen de aanpak zullen er accentverschillen zijn. Zo zal bij de landbouwhuisdieren bijvoorbeeld het accent meer liggen op de verbetering van houderijsystemen, terwijl dat bij hobbydieren en gezelschapsdieren meer zal liggen op het wegnemen van onwetendheid bij de houder.

De aanpak (beleidsvoornemen) die het kabinet voor ogen staat is als volgt:

- **Transparantie**
Het kabinet tracht de transparantie in de hele keten te bevorderen, immers de verantwoordelijkheid voor het dierenwelzijn ligt niet alleen bij de veehouder of de eigenaar van hobby-/gezelschapsdieren, maar bij alle partijen. Onderwijs en voorlichting zorgen voor informatie over dierenwelzijn aan alle betrokken partijen, waaronder hobbydierhouders. Hiermee kunnen zij inspelen op de eisen die de samenleving stelt op het terrein van dierenwelzijn. Verder zal ten behoeve

²⁴ Bron; LNV-web

van hobby-/gezelschapsdieren gewerkt worden aan verdere ondersteuning van informatiepunten en helpdesks voor houders en handelaren van hobby- en gezelschapsdieren. Veelal weten mensen niet op welke wijze ze goed met hun dieren moeten omgaan.

Bovengenoemde voorlichting wordt effectiever als organisaties zoals de Dierenbescherming, Wakker Dier, Consumentenbond en Dibevo hier ook verantwoordelijkheid nemen door via hun campagnes bijvoorbeeld aan te geven wat diervriendelijke systemen zijn.

- Stimuleren van nieuwe samenwerkingsverbanden
Dierenwelzijn is een gedeelde verantwoordelijkheid van dierhouders, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en overheid. Er moeten meer interacties zijn tussen de verschillende actoren in dit veld om deze gedeelde verantwoordelijkheid vorm te geven. De overheid wil de samenwerking in de keten dan ook ondersteunen. Ingezet wordt op nieuwe samenwerkingsverbanden, een consumentenplatform en de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA).

De RDA wordt omgevormd tot een breed platform voor strategische discussie over dieraangelegenheden en zal met name in de beginfase van beleidsprocessen een bijdrage leveren. Kernbegrippen voor de nieuwe Raad zijn strategisch, onafhankelijk en gericht op de hoofdlijnen van beleid. In het opstellen van regelgeving zal de rol van de RDA opiniërend in plaats van normerend zijn. Het zal niet alleen gaan over dierenwelzijn en diergezondheid, maar ook wordt rekening gehouden met voedselveiligheid, milieu en arbeidsomstandigheden.

- Internationaal
De EU-normen en kaders zijn in zijn algemeenheid bepalend voor het niveau van dierenwelzijn. Dit houdt in dat in tegenstelling tot de Nota Dierenwelzijn niet zal worden gekozen voor een nationale maatregel indien de Nederlandse wens tot een hoog dierenwelzijn sterker is dan die bij een aantal andere Europese landen. Wel zal voor de invulling van de internationale strategie met kracht worden geprobeerd de EU-normen op een hoger peil te krijgen (brief Bestuursraad, 29 januari 2003).
(Bron: Beleidsnota Dierenwelzijn, maart 2002)

De hobbydierenhouderij wordt ook in de andere Europese landen niet als aparte beleidscategorie erkend. Specifiek op deze sector gericht beleid is, vanuit Europa, op korte termijn, dan ook niet te verwachten.

3.2.3 Wet- en regelgeving

Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren ²⁵

In de Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren staat een aantal regelingen dat ook van toepassing is op de hobbydieren. Hieronder worden de welzijnsregelingen kort samengevat.

Lichamelijke ingrepen

Het Ingrepenbesluit biedt de mogelijkheid om beperkingen te stellen aan de ontwikkeling dat het dier via lichamelijke ingrepen wordt aangepast aan de wensen van de mens. Voorbeelden zijn het leewieken, het knippen van tenen, het verwijderen van sporen, kammen of neuslellen, het kappen van de snavel, het aanbrengen van een neusring, het castreren en het couperen van de staart. Voor hobbydierhouders zal dit weinig of geen consequenties met zich meebrengen omdat het er om gaat de dieren

²⁵ De Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren (GWWD) is een kaderwet. Dat wil zeggen dat de wet het kader biedt voor het stellen van nadere regels over de gezondheid en het welzijn van gehouden dieren. De uitwerking van de wet geschiedt bij algemene maatregelen van bestuur (AMvB) en ministeriële regelingen. Pas bij de uitwerking van deze nadere regels krijgt de wet concrete betekenis en stelt voorwaarden voor het verrichten van handelingen met dieren.

in hun meest natuurlijke vorm te houden of te presenteren op bijvoorbeeld tentoonstellingen.

Doden

Het besluit doden van dieren is bedoeld om het welzijn van dieren rond het doden, inclusief het gehele proces daaromheen, te waarborgen. Het besluit bepaalt dat het verboden is dieren te doden (nee, tenzij-principe), behalve de dieren die nader in de wet worden aangewezen. Bij AMvB worden eisen gesteld aan de wijze waarop dieren mogen worden gedood, de situaties waarin dat is toegestaan en door wie dat mag worden uitgevoerd.

Zo mag ook bijvoorbeeld sierpluimvee alleen gedood worden door mensen die de nodige kennis en vaardigheden bezitten. Het laten inslapen van een dier moet daarom in het algemeen door een dierenarts gedaan worden.

Huisvesting

De huisvestingsbesluiten zijn ook voor de hobbydierhouderij gewoon van toepassing. Het Kalverbesluit regelt de (groeps)huisvesting, het geven van vezelhoudend voer en een minimumgehalte hemoglobine in het bloed bij kalveren.

Het Varkensbesluit regelt de groepshuisvesting, het vormen van groepen, de ruimte per dier, het gebruik van roostervloeren en het aanbinden bij varkens.

Het Besluit huisvesting vleeskuikenouderdieren regelt de huisvesting van vleeskuikenouderdieren (nog niet in werking).

Het Legkippenbesluit regelt de huisvesting van legkippen.

Fokken

Het Besluit voortplantingstechnieken bij dieren gaat over de technische aspecten die gemoeid zijn met de methoden van fokken (bv. het winnen van sperma en inseminatie) en waarvoor het, vanuit het welzijn van dieren, gewenst is om regels te stellen.

Voor zover de technieken al bij hobbydieren (bv. mogelijk door rasfokkers) worden toegepast zullen ze geen (welzijns-)problemen van enige omvang opleveren. Het doel van dit besluit is de ontwikkeling te voorkomen dat er meer gebruik wordt gemaakt van operatieve technieken.

Met het oog op dierenwelzijn is het wenselijk dat er niet op kenmerken gefokt wordt die er nadelig voor zijn.

Vervoer

In het Besluit dierenvervoer worden regels gesteld omtrent alle aspecten van het vervoer van dieren. De voorschriften hebben betrekking op de toestand van het dier, de vervoermiddelen, de behandeling van het dier tijdens het vervoer en bij het in- en uitladen, de verplichtingen van de vervoerders en controle van het dierenvervoer. Dierenvervoerders moeten in het bezit zijn van een erkenning, die de minister van LNV afgeeft. Die erkenning kan bij herhaaldelijke of ernstige overtredingen ingetrokken worden.

Het vervoer van hobbydieren valt niet onder het Besluit Dierenvervoer dat voor de bedrijfsmatige dierhouderij van toepassing is. Een probleem is dat het onderscheid tussen hobbymatig en bedrijfsmatig vervoer niet altijd te maken is.

3.2.4 Raakvlakken met de hobbydierhouderij

Er is nauwelijks informatie beschikbaar over de aantasting van het welzijn bij hobbydieren. Gezien de motieven voor het houden van dieren ligt aantasting van het welzijn niet voor de hand. Toch komen er problemen voor en wordt de Dierenbescherming soms ingeschakeld. Ook blijkt uit recent uitgevoerd onderzoek bij paarden (RDA, 2003) steeds vaker dat dieren worden aangeschaft zonder voor een adequate verzorging en huisvesting te zorgen. Indirect kan vooral door onwetendheid het welzijn worden aangetast. Die aantasting ligt naar verwachting in de sfeer van het niet bieden van een optimale verzorging in de vorm van regelmatig ontwormen, ontluizen, ontschurften, klauw- of hoefverzorging, tijdig inschakelen van de dierenarts, suboptimale voeding, kleine (weide-)oppervlakte per dier met gebrek aan mogelijkheden tot omweiden (in stand houden besmetting maag/darmwormen).

Het accent van het welzijnsbeleid zal bij hobbydierhouders liggen op het wegnemen van onwetendheid bij de dierhouder. Er bestaan grote verschillen in kennis over het houden en verzorgen van dieren.

De Gezondheids- en Welzijnswet is op alle gehouden dieren van toepassing en geldt dus ook voor hobbydieren. De consequenties voor de hobbydierhouderij variëren van het moeten zorgen dat er voldoende licht aanwezig is in varkenshokken tot het professioneel (laten) doden van bijvoorbeeld zieke dieren.

3.3 Diergezondheid

3.3.1 Maatschappelijke context

Vogelpest, mond- en klauwzeer, varkenspest en BSE zijn voorbeelden van dierziekten die de laatste jaren tot grote maatschappelijke onrust hebben geleid. Bij het maken van beleid voor diergezondheid ligt de nadruk steeds op preventieve maatregelen en het voorkómen van dierziekten. De Nederlandse dierziektenbestrijding wordt op dit moment voornamelijk bepaald door Europese regelingen en maatregelen die de Nederlandse overheid aan de hand daarvan oplegt.²⁶

3.3.2 Beleid

Beleidsdoel

Uitgangspunt bij het streefbeeld is dat in de gehele veehouderijsector, zowel de beroeps- als hobbydierhouderij, de aandacht voor de gezondheid en het welzijn van de dieren en de veiligheid van dierlijke producten vanzelfsprekend is. In de veehouderij wordt weloverwogen omgegaan met de risico's op verspreiding van dierziekten. De aandacht voor hygiëne en kwaliteit wordt als normaal beschouwd. Het is bijvoorbeeld niet meer mogelijk dat dieren worden vervoerd in vrachtwagens die onvoldoende gereinigd en ontsmet zijn, omdat de veehouders geen vuile vrachtwagens meer op hun terrein toelaten. De overheid vervult hierin een rol als toezichthouder. Er bestaat een goed functionerend netwerk dat de diergezondheid en voedselveiligheid bewaakt. Alle schakels in de keten, als veehouders, dierenartsen en slachterijen leveren hiertoe op reguliere basisgegevens. Effectieve importcontroles beperken het risico op de insleep van besmettelijke dierziekten tot een minimum. Bij het diergezondheidsbeleid ligt de nadruk steeds op preventieve maatregelen en het voorkomen van dierziekten en andere risico's die een negatieve invloed hebben op de gezondheid van dier en/of mens.

Aanpak

Beleidsuitgangspunten en kader

De Nederlandse overheid hanteert op veterinair terrein – op basis van het bovenstaande streefbeeld – de volgende, ook voor de hobbydierhouderij relevante, prioriteiten:

- volksgezondheid (veiligheid van dierlijke producten): bestrijden van dierziekten en aan de dierlijke productie gerelateerde risico's die een gevaar (kunnen) vormen voor de volksgezondheid (zie 3.4);
- bestrijding van zeer besmettelijke dierziekten: het betreft hier bedreigingen voor de gezondheid van dieren die niet zonder gebruikmaking van typisch overheidsinstrumentarium te bestrijden zijn; deze ziekten zijn vastgelegd in de OIE-code (Office International des Epizooties) en de EU-wetgeving;
- vrijwaring van handelspartners;
- invulling geven aan de internationale verplichtingen ten aanzien van volks- en diergezondheid door middel van veterinaire exportcertificering; deze exportcertificering is een cruciaal element in het internationale handelsverkeer

²⁶ Bron; LNV-web

en bestaat vrijwel altijd uit volledig door de overheid verstrekte gezondheidsgaranties;

- bewaken van de diergezondheid voor zover deze betrekking heeft op dierziekten waarvoor de EU vrijwaring voorschrijft;
- weren van risico's voor volks- en diergezondheid (o.a. door importcontroles).

Om deze prioriteiten waar te kunnen maken dienen, de verantwoordelijkheden op het terrein van de diergezondheid te worden verhelderd, zodat iedereen weet waar hij/zij aan toe is. Voorts faciliteert de overheid initiatieven op het vlak van diergezondheid die (op termijn) de markt- en exportpositie van de sector versterken.

Op basis van deze prioriteiten zal het veterinaire beleid langs de volgende hoofdlijnen gestalte worden geven²⁷:

1. Het, waar mogelijk, voorkómen van gezondheids- en welzijnsproblemen; het accent ligt derhalve op preventie (het betreft dan optimalisatie van onder andere de structuur van de productiekolom, hygiëne, I&R, monitoring).²⁸
2. Het uitvoeren van hoogwaardige keuringen en controles: In de toekomst moeten keuringen en controles steeds meer op de daadwerkelijke risico's voor de diergezondheid en volksgezondheid worden gericht. Bij voorkeur worden deze controles gebaseerd op garanties die de verschillende schakels in de keten aan elkaar geven: gecertificeerde private ketensystemen. Hiervoor is een efficiënte en effectieve organisatie op het gebied van dierziektebestrijding en keuring van levende dieren en dierlijke producten randvoorwaarde.
3. In aanvulling op bovenstaande algemene uitgangspunten wordt specifiek beleid ontwikkeld dat gericht is op:
 - het beperken van de risico's op verspreiding van zeer besmettelijke dierziekten (b.v. varkenspest, mond- en klauwzeer);
 - het beperken van gevolgen en risico's van zoönosen²⁹;
 - het signaleren van nieuwe diergezondheidsrisico's en aan dierlijke productie gerelateerde volksgezondheidsrisico's en het ontwikkelen van programma's ter bestrijding/preventie.

3.3.3 Wet- en regelgeving

De Nederlandse dierziektenbestrijding wordt op dit moment voornamelijk bepaald door Europese regelingen en maatregelen die de Nederlandse overheid aan de hand daarvan oplegt.

Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren

Bij diergezondheid (het thema welzijn is in de vorige paragraaf aan de orde geweest) gaat het om de volgende hoofdzaken:

- bestrijding dierziekten; (Soms geldt een vaccinatieplicht, die ook van toepassing is op hobbydieren. Dit is het geval bij varkens met de vaccinatie tegen de ziekte van Aujeszky);
- de plicht tot aangifte voor een aantal dierziekten zoals Mond- en Klauwzeer bij herkauwers en varkens en Klassieke Vogelpest bij pluimvee;
- de identificatie- en registratieplicht; (Er wordt in het I&R-systeem geen onderscheid gemaakt tussen wel of niet-bedrijfsmatig gehouden dieren. Alle runderen, varkens, schapen en geiten tellen mee, ongeacht hun gebruiksdoel, dus ook hobbydieren);
- de inrichting van bedrijven waarop dieren worden gehouden (minder relevant voor hobbydieren);
- toevoegen van dieren aan bedrijven (minder relevant voor hobbydieren);
- de wijze waarop dieren worden gehouden en hun huisvesting;
- de hygiënische eisen;

²⁷ Bron: Beleidsbesluit Diergezondheid, LNV, december 1998

²⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 361, nr. 1 3

²⁹ Zoönosen: ziekten die van dier op mens en vice versa kunnen overgaan

- de voeding, drenking, verzorging en behandeling van dieren;
- het gebruik van sera, entstoffen, antibiotica en chemotherapeutische middelen;
- de bestrijding van insecten, ratten en andere organismen die gevaarlijk zijn voor de gezondheid van het dier;
- de bedrijfsbegeleiding door een dierenarts en de Stichting Gezondheidsdienst voor dieren (minder relevant voor hobbydieren).

Verder worden eisen gesteld aan slachthuizen en vervoer, en aan markten/tentoonstellingen. Met name dit laatste is relevant voor hobbydieren. Als de dreiging van een ziekte groot genoeg wordt, kan een verbod op markten en tentoonstellingen worden ingesteld.

Diergeneesmiddelenwet

Diergeneesmiddelen worden, afhankelijk van de aan het middel verbonden risico's ingedeeld in drie categorieën:

1. middelen die uitsluitend door de dierenarts mogen worden toegediend en daarom niet mogen worden afgeleverd aan de houders van dieren;
2. middelen die uitsluitend door de dierenarts aan de houder van dieren mogen worden afgeleverd;
3. middelen die vrij verkrijgbaar zijn, deze mag elke houder volgens voorschrift gebruiken.

Alleen geregistreerde diergeneesmiddelen mogen worden geproduceerd, verhandeld en toegepast. Er zijn geneesmiddelen die zijn uitgezonderd van registratieplicht. De producent van en handelaar in diergeneesmiddelen moeten over een vergunning van LNV beschikken. De toepassing van geregistreerde diergeneesmiddelen is geregeld via de Wet op de uitoefening van de Diergeneeskunde.

Wet op de Uitoefening van de Diergeneeskunde (WUD)

Onder diergeneeskunde wordt verstaan het verlenen van genees-, heel-, of verloskundige raad/bijstand, het verrichten van operaties, het inenten van dieren en het toepassen van diagnostica voor onderzoek en verdoving. Het uitoefenen van diergeneeskunde is voorbehouden aan dierenartsen. (Hobby)dierhouders mogen geen diagnostica toepassen of dieren castreren, inenten (tenzij uitdrukkelijk toegestaan) of verdoven.

3.3.4 Raakvlakken met de hobbydierhouderij

De wetgeving voor diergezondheid maakt geen onderscheid tussen dieren gehouden voor hobby of de commercie. Veel hobbydierhouders zijn niet of slecht geïnformeerd over verplichtingen die verbonden zijn aan het houden van dieren. In de preventieve sfeer merkt de hobbydierhouderij weinig van de maatregelen, maar wordt er in geval van bestrijding des te meer mee geconfronteerd, getuige de aanpak van de MKZ en de Klassieke Vogelpest en de weerstand die met name het ruimen van (gezonde) dieren oproept.

Aan het nakomen van verplichtingen op het gebied van bestrijding van dierziekten en destructie zijn voor hobbydierhouders relatief hoge kosten verbonden.

Bij hobbydierhouders bestaan grote verschillen in kennis over het houden van dieren, ziektepreventie, kennis over ziekten en de behandeling van ziekten en zoönosen. Datzelfde geldt tevens voor kennis over wetgeving en regelingen, bijvoorbeeld op het gebied van reinigen en ontsmetten van transportmiddelen, vervoervergunningen of afvoer van dode dieren. Die variatie loopt van actief en geïnteresseerd veel informatie opnemen en verwerken tot beperkte interesse of zelfs afwijzend staan tegenover verplichtingen of het nakomen van wetgeving.

Door de grote variatie aan betrokkenheid is de totale groep hobbydierhouders moeilijk te lokaliseren, wat in verband met ziekten problemen kan opleveren.

3.4 Volksgezondheid

3.4.1 Maatschappelijke context

Het risico van een zoönose veroorzaakt door hobbydieren wordt in het algemeen als beperkt ingeschat. Het risico van optreden van een zoönose bij de mens is afhankelijk van een aantal aspecten, namelijk hoe vaak de veroorzaker wordt aangetroffen bij (hobby)dieren, hoe vaak dat aanleiding geeft tot ziekte bij de mens en hoe ernstig het ziekteverloop is bij de mens. De belangrijkste zoönosen die bij (hobby-)dieren voor kunnen komen zijn: Brucellose, TSE, Salmonella, Campylobacter, Listeria en E. Coli VTEC (EC-publicatie 'Hobbydieren en veterinaire risico's', nr. 2003/187, tabel 2.1). Verder dienen vanuit het oogpunt van volksgezondheid eventuele residuen (chemische, medicinale) in dierlijke producten binnen bepaalde normen te blijven en kadavers om hygiënische redenen te worden afgevoerd naar de destructor.

3.4.2 Beleid

Beleidsdoel

Uitgangspunt van het beleid is dat verantwoordelijkheden, zowel van de overheid als van het bedrijfsleven, duidelijk worden belegd. Primair is de producent verantwoordelijk.

De huidige wet- en regelgeving dient, in het opzicht van de verantwoordelijkheidsverdeling, transparanter te worden.

Van belang is verder een heldere en transparante communicatie en voorlichting aan de consument.

Aanpak

De taken en activiteiten van de overheid zijn op het gebied van voedselveiligheid gebaseerd op het belang dat de samenleving heeft bij deugdelijke risicoanalyse: onafhankelijke risicobeoordeling, betrouwbaar risicobeheer en adequate risicocommunicatie. Voor een grotere herkenbaarheid en positionering van deze taken is de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) opgericht

Het is het streven van het Kabinet om te komen tot een integrale Voedselwet, die de gehele productiefase beslaat, van grondstof tot eindproduct.

3.4.3 Wet- en regelgeving

Vleeskeuringswet

In de Vleeskeuringswet is geregeld dat alle slachtdieren (veelhoevigen runderen, schapen, geiten, varkens, buffels, rendieren en kangoeroes) moeten worden gekeurd. Pluimveevlees dient ook gekeurd te worden bij verkoop. Bij de keuring wordt beoordeeld of het vlees geschikt is voor menselijk consumptie. Voor consumptie ongeschikte delen worden onbruikbaar gemaakt volgens de regels van de Deconstructiewet. Alle slachtdieren moeten zowel voor als na het slachten worden gekeurd. De vleeskeuring wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor keuring van Vee en Vlees (RVV). Te slachten hobbydieren van bovengenoemde diersoorten (behalve pluimveevlees voor eigen gebruik) moeten dus ook gekeurd worden.

Deconstructiewet

Onder destructie wordt verstaan het vernietigen en onschadelijk maken van kadavers en slachtafvallen van dierlijke oorsprong. Alle dode dieren waaronder pluimvee, honden, katten, pelsdieren en ander materiaal van dierlijke herkomst met gevaar voor de volksgezondheid, moeten voor destructie worden aangeboden. Ook mummies en nageboorten worden gerekend tot destructiematerialen. In de Deconstructiewet is geregeld op welk wijze dat dient te worden uitgevoerd.

3.4.4 Raakvlakken met de hobbydierhouderij

Indien dieren van hobbydierhouders worden geslacht gelden dezelfde regels als voor de beroepsmatige veehouderij. Hobbydieren mogen uitsluitend geslacht worden in slachthuizen waar tevens de vleeskeuring plaatsvindt. Een uitzondering geldt voor

pluimvee voor zover dat geslacht wordt voor eigen gebruik. In dat geval is vleeskeuring niet vereist. Bij verkoop van pluimveevlees is vleeskeuring vereist.

Veel hobbydierhouders zijn zich niet bewust dat het houden van dieren gepaard kan gaan met risico's voor de gezondheid van mensen. Dit is het geval bij zoönosen, in het bijzonder wanneer er intensief contact is tussen dier en mens en sprake is van onjuiste behandeling van dierlijke producten.

Het is van groot belang dat ook hobbydierhouders zich er van bewust zijn dat een aantal zoönosen (bijvoorbeeld bse) in het kader van de volksgezondheid gemeld worden.

De destructiewet is ook van toepassing op hobbydieren. Houders kunnen hun dode hobbydieren ook laten begraven op daarvoor aangewezen plaatsen of cremieren in crematoria. Recente verhogingen van destructietarieven in verband met specifiek risicomateriaal treft de hobbysector relatief zwaar vanwege de kleine hoeveelheden.

3.5 Milieu

3.5.1 Maatschappelijke context

Om toekomstige generaties niet te belasten met de gevolgen van milieubelasting uit het verleden wordt een beleid nagestreefd van een duurzame ontwikkeling. Het gaat hier over (mondiaal) milieubeleid in het algemeen, klimaatveranderingen, duurzame ontwikkeling, beleid van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer VROM, Natuur en Milieu Plan 4, broeikasgassen en duurzame energiebronnen. Het milieubeleid valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van VROM. Belangrijke delen van dat beleid hebben raakvlakken met het beleid van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Voor LNV specifieke onderwerpen op milieugebied zijn mest en bestrijdingsmiddelen.

3.5.2 Beleid

Beleidsdoel

Mest

De Nederlandse landbouw verliest al jaren grote hoeveelheden mineralen naar het milieu, met als gevolg een overmatige belasting van bodem, water en lucht. Na 20 jaar overheidsbeleid zijn de eerste effecten merkbaar en ligt een oplossing van het mineralenprobleem binnen handbereik. Daarmee voldoet Nederland echter nog niet aan de EU-Nitraatrichtlijn. Daartoe moet Minas, het systeem van verliesnormen, worden omgebouwd tot een systeem met aanvoernormen. Een noodzakelijke krimp van de veestapel is gerealiseerd; een hervorming van de veehouderij moet nog worden doorgevoerd. Daarnaast speelt de ammoniakrichtlijn een rol.

Bestrijdingsmiddelen

Op het gebied van gewasbescherming streeft de overheid een gezonde manier van telen na, waarbij volksgezondheid, voedselveiligheid, milieu en arbeidsveiligheid in relatie tot elkaar optimaal worden gewaarborgd. Met de sectorbrede introductie en verdere ontwikkeling van geïntegreerde gewasbescherming wil LNV dit bereiken. Hierbij worden chemische gewasbeschermingsmiddelen terughoudend en zorgvuldig toegepast. Het gebruik van de meest milieu-risicovolle middelen moet zo spoedig mogelijk worden beëindigd.

Aanpak

Het ministerie van LNV tracht het voorgestane beleid te realiseren via verschillende wegen. Allereerst via de wetgeving met ge- en verboden, maar ook door een goed milieubeleid te stimuleren via voorlichting en subsidies. Deze instrumenten zijn vooral gericht op de bedrijfsmatige veehouderij.

3.5.3 Wet- en regelgeving

De milieuwetgeving behoort tot de bevoegdheden van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Het huidige milieubeleid vindt voor een belangrijk deel zijn grondslag in de Wet Milieubeheer (WM). Hierin worden verschillende afzonderlijk wetten gefaseerd opgenomen. De basis voor de regulering van een deel van de milieubelastende activiteiten wordt gevormd door vergunningstelsels. Belangrijk kenmerk is de integrale milieuvergunning waarin alle risicodragende activiteiten zijn ondergebracht. Inmiddels zijn bepaalde categorieën bedrijven vrijgesteld van een milieuvergunning en gelden voor hen algemene bij AMvB geregelde voorschriften.

Voor het ministerie van LNV zijn de belangrijkste onderdelen over de wetgeving op milieugebied de milieuvergunning en de emissies naar lucht (ammoniak en stank), bodem en water (mineralen). Gewasbescherming speelt voor de veehouderij een ondergeschikte rol en blijft in deze verkenning buiten beschouwing.

Achtereenvolgens komt de wetgeving aan de orde.

Wet Milieubeheer en Inrichtingenbesluit

De Wet Milieubeheer verbiedt het zonder vergunning oprichten, in werking houden, uitbreiden of wijzigen van inrichtingen welke gevaar, schade of hinder voor de omgeving kunnen veroorzaken. Bij de vergunningverlening wordt rekening gehouden met omwonenden maar ook met de inpasbaarheid van het bedrijf in de omgeving. Op grond van bepalingen blijkt dat alle veehouderijbedrijven (met vleeskalveren, vleesstieren, varkens, paarden, pelsdieren, pluimvee en konijnen) met een 'bedrijfsmatig' karakter een milieuvergunning nodig hebben. Het bedrijfsmatige karakter moet blijken uit de inrichting van de stallen. Tevens dient er sprake te zijn van productie voor verkoopdoeleinden. Een milieuvergunning is ook verplicht voor installaties voor mestopslag. Aanvragen voor een milieuvergunning moeten bij de gemeenten worden ingediend die tevens de bevoegdheid heeft ze te verstrekken. Het merendeel van hobbydierhouders hoeft dus geen milieuvergunning aan te vragen. Afhankelijk van de individuele situatie kan die milieuvergunning toch vereist zijn. Zo kan het bijvoorbeeld verplicht worden gesteld om bij bijenkasten een haag aan te brengen zodat overlast van uitvliegende bijen bij de burens beperkt blijft. Omdat eisen gesteld aan het kleinschalig houden van dieren sterk afhankelijk is van de omgevingsituatie is een algemene AMvB voor hobbydieren niet mogelijk. Wel is er een richtlijn opgesteld waarvan de gemeenten mogen afwijken (zie bijlage 5).

De richtlijn Ammoniak en Veehouderij

Om verzuring van natuurgebieden en bossen tegen te gaan worden er eisen gesteld aan bedrijven die in de directe omgeving van deze gebieden liggen. De aanwijzing en begrenzing van die gebieden geschiedt in laatste instantie door de provincie. Deze betreffende bepalingen gelden in principe ook voor hobbydierhouders.

Meststoffenwet

Voor het bedrijfsmatig produceren van mest moet de veehouder beschikken over mestproductierechten ofwel een referentiehoeveelheid fosfaat. Paarden vallen niet onder de meststoffenwet, maar runderen, schapen, geiten, varkens, konijnen, pelsdieren, eenden en pluimvee wel. Voor varkens en pluimvee zijn die mestproductierechten later omgezet in varkens- en pluimveerechten. En dat betekent dat ook een hobbydierhouder boven een bepaald aantal dieren over mestproductierechten dan wel varkens- of pluimveerechten moet beschikken. Tot een omvang van 3 ha en minder dan 3 GVE is geen registratie voor de landbouwwet vereist en hoeft tevens niet voldaan te worden aan de aangifteplicht voor de mestboekhouding Minas. Drie GVE komt overeen met bijvoorbeeld maximaal 3 melkkoeien, 250 kippen of 24 schapen. Voor varkens geldt dat er maximaal 3 varkensseenheden mogen worden gehouden en dat komt overeen met maximaal 1 fokzeug of 3 vleesvarkens. Als er meer dieren worden gehouden dan aangegeven mag er niet meer mest geproduceerd worden, omgerekend in kg. fosfaat, dan 125 kg. per ha. grond of zijn niet-grondgebonden mestproductierechten c.q. varkens- en/of pluimveerechten vereist. Minas kan dus leiden tot betaling van overschotheffingen voor fosfaat en stikstof.

Wet op de bodembescherming (emissies naar bodem en water)

Het Besluit Gebruik Dierlijke Meststoffen regelt het gebruik van dierlijke mest op grond. In dat besluit is geregeld welke mestsoorten in welke hoeveelheden per ha (gebruiknormen) mogen worden aangewend (afhankelijk van teelt en gesteldheid terrein), wanneer en hoe die mest mag worden uitgereden (uitrijbepalingen) en op welke wijze dat is toegestaan (methoden van uitrijden). In principe is deze wet ook van toepassing op hobbydierhouders.

3.5.4 Raakvlakken met de hobbydierhouderij

Over het algemeen zullen de hobbydierhouders geen milieuvergunning hoeven aan te vragen. Daarvoor houden ze meestal te weinig dieren. Bij veel dieren of bijzondere omstandigheden is een milieuvergunning wel vereist. Of de hobbyhouder en onder welke voorwaarden een hobbydierhouder een milieuvergunning behoort aan te vragen bestaat bij de hobbydierhouders nauwelijks enige kennis. De meesten veronderstellen dat ze geen vergunning nodig hebben. De grenzen waarbinnen een hobbydierhouder een milieuvergunning dient aan te vragen is niet helder afgebakend en heeft geleid tot meningsverschillen. Gemeenten kunnen en moeten soms de daarover gemaakte afspraken, vastgelegd in een richtlijn, terzijde leggen. Onwetendheid geldt veelal ook voor andere verplichtingen, houders van dieren boven bepaalde aantallen zijn verplicht te beschikken over dierrechten (bij ≥ 3 varkensenheden, respectievelijk ≥ 250 stuks pluimvee) of mestproductierechten.

Mogelijk wordt incidenteel de wet op de bodembescherming en de meststoffenwet overtreden indien de veebezetting in relatie tot de beschikbare oppervlakte hoog is. Daar waar mest op de hobbydierhouderij wordt opgeslagen, zal het merendeel van de houders in overtreding zijn omdat die opslag niet is voorzien van een mestdichte vloer met opstaande rand om te voorkomen dat verontreinigd regenwater met mest in de bodem terecht komt.

De gestelde normen in de richtlijn ammoniak en veehouderij zullen niet snel overschreden worden tenzij het hobbybedrijf zeer dicht bij een verzuringgevoelig gebied is gevestigd en over veel dieren beschikt. Er is sprake van overtreding bij een stal voor bijvoorbeeld 5 stuks kalveren/pinken op 60 m afstand van een bos.

3.6 Ruimtelijke ordening en kwaliteit van het landelijk gebied

3.6.1 Maatschappelijke context

Het landelijk gebied is van oudsher door de landbouw vormgegeven. Het agrarisch grondgebruik staat in Nederland echter op veel plaatsen aan veranderingen bloot. Sommige landbouwers zoeken nevenactiviteiten om economisch en maatschappelijk bestaansrecht te behouden en ook komen er agrarische gronden en gebouwen vrij. Het landelijk gebied wordt steeds meer een gebied voor ook andere functies dan de landbouw. Stedelingen zien er graag recreatiemogelijkheden. Er vestigen zich steeds meer bewoners in het landelijk gebied die elders werken en geen relatie met de landbouw en de streek hebben. Ook ruikt de verstedelijking op. Deze ontwikkelingen hebben hun invloed op het ruimtelijk gebruik dat via ruimtelijke planvorming en regelgeving beïnvloed wordt. Ook hobbydierhouders hebben hiermee te maken. Zij kunnen in positieve en negatieve zin invloed hebben op de aanblik, de waarden en de ontwikkeling van het landelijk gebied.

3.6.2 Beleid

Hoe Nederland er nu en in de toekomst uit moet zien, wordt geregeld in ruimtelijke plannen. Instrumenten zijn daarbij nota's, structuurschema's, structuurplannen en bestemmingsplannen. Bijvoorbeeld over de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening met onderwerpen als: wonen, woonlocaties en verstedelijking, natuur, landschap en waterbeheer, bereikbaarheid en het ruimtelijk accommoderen van de economie.

- In het Structuurschema Groene Ruimte (SGR2) wordt de ruimtelijke vertaling van het beleid voor land-en tuinbouw, natuur, landschap en recreatie gegeven. Het beleid uit SGR2 wordt nader uitgewerkt in de Nationale agenda voor vitaal Platteland.

De functies van het platteland, in de ambtelijke conceptvisie van november 2003 verwoord, zijn:

- Leven
 - een prettige natuurlijke woonomgeving
 - gepensioneerden trekken naar het platteland
 - er wordt in de steden gewerkt en op het platteland gewoond
 - financiële impuls door nieuwe bewoners
 - bouw mogelijkheden om de natuurlijke aanwas op te vangen
- Werken
 - duurzame landbouw
 - naast landbouw ook vele andere economische activiteiten zoals recreatie, MKB en andere niet-agrarische activiteiten de t.o.v. de landbouw steeds belangrijker worden
 - werken in stedelijke gebieden
- Genieten
 - rust, ruimte en groen
 - cultuur en cultuurhistorie
 - landschappelijke beleving
 - verblijfs- en dagrecreatie

3.6.3 Wet- en regelgeving

Wet op de Ruimtelijke Ordening

Deze wet regelt de totstandkoming van ruimtelijke plannen zoals (landelijke) planologische kernbeslissingen, (provinciale) streekplannen en (gemeentelijke) bestemmingsplannen. De wet bepaalt de taken van de overheid en de rechten en plichten van burgers, bedrijven en instellingen. In 2000 is de meest recente wijziging van de Wet op de ruimtelijke ordening in werking getreden.

Streek- en bestemmingsplannen

Een *streekplan* beschrijft wat er met de ruimte in (een deel van) een provincie mag gebeuren. Zo staat er in het streekplan onder meer waar steden en dorpen kunnen groeien en waar ruimte is voor landbouw, natuur en recreatie.

Een *bestemmingsplan* beschrijft wat er met de ruimte in een bepaalde gemeente mag gebeuren. Het bestemmingsplan geldt zowel voor burgers, bedrijven als voor de gemeente zelf. Bestemmingsplannen bevatten niet alleen regels over het grondgebruik en over het al dan niet mogen bouwen, maar bijvoorbeeld ook over maximale hoogte en breedte van bouwwerken. Een bestemmingsplan kent drie onderdelen: een toelichting, een plankaart en de voorschriften.

De hobbydierhouders zullen in de regel met de bestemmingsplannen in aanraking komen als ze gebouwen e.d. willen bouwen of verbouwen.

3.6.4 Raakvlakken met de hobbydierhouderij

Zoals letterlijk te zien valt, spelen hobbydierhouders een belangrijke rol in de ontwikkeling van het landelijk gebied. Er zijn positieve aspecten en minder positieve aspecten bij de aanwezigheid van de hobbydierhouderij in het landelijk gebied. De van oudsher aanwezige bewoners en nieuwe bewoners richten hun erven en tuinen tegenwoordig nogal eens anders in dan gebruikelijk was. Ze houden er dieren in weijtjes, kleine parkjes met allerlei mogelijke vormen van dierenonderkomens en hekwerken e.d. Sommigen zijn bezorgd over de effecten hiervan op (de aanblik van) het landelijk gebied. In een aantal gevallen geeft de hobbydierhouderij echter ook invulling aan grondgebruik dat aansluit bij de cultuurhistorische achtergrond van het gebied. Aandacht voor de rol van de hobbydierhouderij in het beleid voor platteland, op het gebied van de ruimtelijke ordening, landschappelijke kwaliteit, natuur- en landschapsbeheer, is er nog vrij weinig. Ook wordt de hobbydierhouderij bij het

ontwikkelen van bijvoorbeeld een gebiedsvisie over het algemeen nog niet gezien als gesprekspartner.

De gemeentelijke bestemmingsplannen zijn bepalend voor de ruimtelijke mogelijkheden voor de hobbydierhouderij. Afhankelijk van de bestemming van het gebied wordt er meer of minder gereguleerd zoals d.m.v. vergunningen, ontheffingen, welstand. In een gebied met agrarische bestemming zal men rondom de (voormalige) boerderij in de regel geen weinig planologische problemen ondervinden.

Zo kent de gemeente Ede in het buitengebied onderscheid in de volgende bestemmingen:

- burgers zonder agrarisch activiteiten (agrarische activiteiten < 10 standaard bedrijfseenheden (sbe));
- burgers met agrarische activiteiten (agrarische activiteiten tussen 10 en 50 sbe);
- agrarische bedrijven midden en groot (agrarische activiteiten < 150 sbe en > 150 sbe).

Bij burgerwoningen kan de burgerbestemming soms problemen geven bij het bouwen van schuren en stallen omdat de maximale oppervlakte 75 m² mag bedragen. De zgn. buitenbakken voor paarden en hekwerken tot 1,80 meter zijn in de gemeente Ede niet vergunningplichtig.

Gaat het om een gebied met een bijzondere bestemming dan zal een gemeente regels stellen aan stallen en ander onderkomens. Dit ligt niet altijd even eenvoudig. Een voorbeeld hiervan is de Wageningse Eng. Dit van oudsher open gebied dat aan de bebouwde kom grenst verrommelt nogal door een versnipperd grondgebruik door o.a. volkstuinders, al dan niet in combinatie met het houden van hobbydieren. Het is in dat gebied verboden om stallen of onderkomens voor dieren te hebben in het kader van het bestemmingsplan. Maar men is zich bewust dat er op zijn minst schuilgelegenheid voor de dieren in de winter nodig is. Op provisorisch wijze (met hooibalen en zeil bijvoorbeeld) wordt er soms iets gebouwd. De gemeente worstelt nog hoe de behoefte aan stalling het beste gereguleerd kan worden waarbij de openheid van het gebied geen geweld wordt aangedaan. Het stellen van regels aan rasters is met de huidige regelgeving slechts mogelijk vanaf een hoogte van 1,80 meter (evenals in Ede). Daar waar geen regelgeving mogelijk is wil men in gezamenlijke overleg afspraken maken (mededeling gemeente Wageningen).

In de Provinciale Zeeuwse Courant (16-9-03) was te lezen dat de gemeente Terneuzen paal en perk aan hobbydierhouders wil stellen en hen in het landelijk gebied een woonbestemming wil geven.

In het Drentse- Aa- gebied, waar veel fulltime agrariërs wegtrekken en natuurorganisaties op landbouwgrond nieuwe natuur te ontwikkelen, worden hobbydieren ingezet bij het extensieve graasbeheer van de nieuwe natuurgebieden (Van Huizen, 2002).

Ook de volgende ontwikkeling illustreert dat hobbydierhouderij een rol speelt in de inrichting van het landelijk gebied. De paardenhouderij (professioneel en hobby) rukt vooral op in het buitengebied. Buitenbakken worden ingericht en met vaak wit geschilderde latten worden omheiningen gebouwd en soms wordt er verlichting geplaatst. Sommige mensen vinden dat door deze ontwikkelingen verpaupering van het buitengebied wordt voorkomen. De paardenhouderij waar in totaal zo'n 2 miljard (RDA) omgaat vormt inmiddels een niet weg te cijferen economische drager in het buitengebied, met name in de nabijheid van stedelijke gebieden. Er zijn mensen die vinden juist dat de opkomst van de paardenhouderij een verrommeling van het landschap veroorzaakt. Het ruimtelijk beleid voor deze ontwikkelingen loopt achter en is soms ook tegenstrijdig (wat op de ene plek mag, mag op de andere niet). Provincies en gemeenten bepalen via streek- en bestemmingsplannen hun eigen strategie, maar inmiddels zijn veel provincies bezig zich her te bezinnen op het ruimtelijk beleid voor de paardenhouderij. In de Peel bijvoorbeeld wordt door de gezamenlijke gemeenten en de provincie Noord-Brabant geprobeerd een eenduidig

beleid te ontwikkelen en wordt de paardenhouderij ook betrokken bij de reconstructie van het landelijk gebied. Het gaat dan overigens met name om de paardenhouderij als economische bedrijfstak (van Cooten, 2001).

Naast de beïnvloeding van de ruimtelijke kwaliteiten die hun effect hebben op de leefbaarheid door hobbydierhouders is er ook een sprake van leefbaarheid in het landelijk gebied voor de hobbydierhouders. Het landelijk gebied biedt juist de ruimte en de mogelijkheid om dieren te houden. Als deze ruimte en die vrijheid sterk beknot is, wordt het minder aantrekkelijk om hobbydieren te houden en daarmee wordt de aantrekkingskracht om zich in het buitengebied te vestigen ook weer minder.

3.7 Resultaten Account Beleidsstrategie Hobbydierhouderij (augustus 2003)

In deze paragraaf staan de conclusies van de Account zoals deze zijn gecommuniceerd naar de belangenorganisaties, die mee hebben gewerkt aan de interviews.

Inleiding

Naar aanleiding van de maatschappelijke problematiek rondom hobbydieren tijdens de MKZ-crisis heeft de directie VVA in 2002 een Account Beleidsstrategie Hobbydierhouderij in het leven geroepen. Het account had als taak suggesties aan te dragen hoe het dilemma tussen een veterinaire en maatschappelijk verantwoord beleid, met betrekking tot hobbydieren, kan worden opgelost.

Om een goede indruk te krijgen van de problemen die leven bij de hobbydierhouders zijn gesprekken gevoerd met ca. 15 belangenorganisaties uit hobby- en beroepssector. De gesprekken hebben de knelpunten inzichtelijk gemaakt en suggesties voor aanpassingen van het beleid en regelgeving zijn in overweging genomen. Ook zijn een tweetal rapporten opgesteld, inventarisatie van de regelgeving (RDA) en inventarisatie van de veterinaire risico's van hobbydieren versus bedrijfsmatig gehouden dieren (EC-LNV).

De conclusies

De twee rapporten, samen met de diverse gesprekken, gaven het account voldoende informatie om tot de volgende conclusies te komen.

- **Diversiteit** - De hobbydierhouderij kenmerkt zich door een varia aan verschijningsvormen, aantallen en diersoorten. Met de bijlage heeft het account geprobeerd een indruk te geven van die diversiteit.
- **Specifieke regelgeving** - Specifieke regelgeving voor de hobbydierhouderij lijkt niet zinvol. De diversiteit binnen de hobbydierhouderij betekent immers een diversiteit aan knelpunten en wensen. Zo wil een deel van de houders aansluiting blijven houden met het commerciële circuit (afzet fokmateriaal, overtollige dieren). Daarnaast zorgt specifieke regelgeving voor nog meer regels en wordt de administratieve lastendruk er voor de dierhouder niet minder op.
- **Aanpassing huidige regelgeving** - De meeste Nederlandse wetgeving omtrent diergezondheid wordt bepaald door EU-wetgeving. Veel EU-lidstaten hechten er geen belang aan het Europese beleid en de regelgeving aan te passen voor alleen de hobbydierhouders. Het lijkt beter de huidige regelgeving zodanig aan te passen dat ieder dier en dierhouder die onder de wetgeving valt er beter van wordt. Alleen met deze bredere insteek zijn lidstaten te overtuigen.
- **Vaccinatie/ruiming** - Hobbydierhouders willen de mogelijkheid krijgen hun dieren te vaccineren zodat bij een dierziekte-uitbraak het dier niet hoeft te worden geruimd. LNV's inzet om in de EU-regelgeving het gebruik van noodvaccinatie, waarbij de dieren blijven leven, toe te staan sluit aan bij de wens van de hobbydierhouderij (bijv. toelating MKZ-vaccinatie).
- **Hygiëne maatregelen** - Een aantal regelingen op het gebied van hygiëne (o.a. wasplaats en 30-dagenregeling) blijkt moeilijk uit te voeren en te controleren. Dit

signaal is inmiddels opgepakt door de projectgroep die regelgeving omtrent dierziektepreventie onder de loep neemt voor wat betreft de effectiviteit en administratieve lasten.

- **I&R** - Onder de hobbydierhouders bestaat grote weerstand tegen oormerken en de gebruiksonvriendelijkheid van de bijbehorende formulieren. LNV's inzet in Brussel om bij de I&R voor schapen en geiten het injectaat toe te laten sluit aan bij de wens van hobbydierhouders.
- **Communicatie** - Een aanzienlijk deel van de hobbydierhouders lijkt niet op de hoogte te zijn van de regelgeving die hen aangaat. Ook is de informatie die beschikbaar komt niet altijd duidelijk en toereikend. In de communicatie moet hier meer rekening mee worden gehouden.
- **Gesprekspartner** - Voor een maatschappelijk gedragen beleid is het van belang dat de zorgen/wensen van hobbydierhouders structureel worden meegewogen in nieuwe beleidsontwikkeling. Dit vergt een continue interactie tussen LNV en de diverse belangenorganisaties.
- **Andere knelpunten** - Met name op het gebied van de MINAS, de Flora- en Faunawet en het biodiversiteitsbeleid zijn nog een aantal knelpunten gesignaleerd.

Het vervolg

Het account heeft advies uitgebracht en daarmee aan de oorspronkelijke opdracht voldaan. De aanbevelingen van het account hebben ervoor gezorgd dat LNV een aantal vervolgacties zal ondernemen op de genoemde conclusies. Er zijn goede ervaringen opgedaan met een vast contactpersoon voor de hobbydierhouderij met betrekking tot diergezondheidsaangelegenheden. Wieke Galama heeft inmiddels de rol als contactpersoon overgenomen van Suzanne Bont.

LNV heeft zichzelf heel wat huiswerk opgelegd. Daarom vragen we van de hobbydierhouders begrip dat een aanpassing van het beleid of regelgeving een hoop tijd, geduld, en een constructieve houding in het gesprek vergt. Zo zal er, bijvoorbeeld, een verandering in de denkwijze van personen moeten optreden (binnen maar ook buiten Nederland). In de tussentijd verwacht LNV dat dierhouders zich niet onttrekken aan de huidige regelgeving.

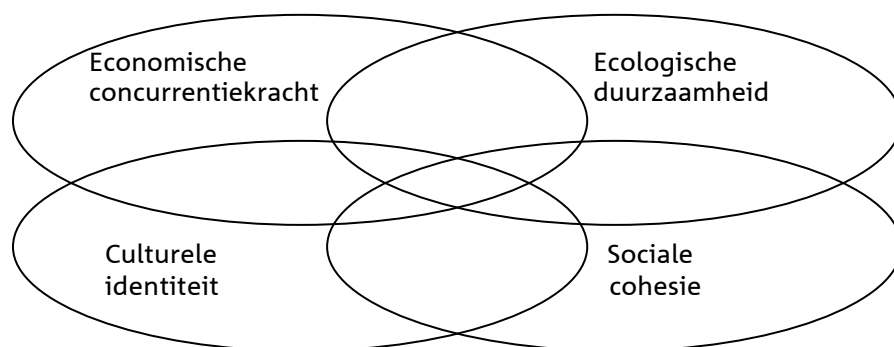
Alle stakeholders worden uitgenodigd van zich te laten horen, LNV is bereid een open discussie te voeren.

4 Functies van het platteland en de rol van de hobbydierhouderij

4.1 Inleiding

Het platteland is voor alle Nederlanders van belang. De beleidsopgave voor het platteland luidt daarom; het op samenhangende wijze combineren van een duurzame landbouw, een vitale natuur, een vertrouwd platteland en een duurzame berging van water met de wensen van de burger op het gebied van wonen, werken en vrije tijd (ambtelijke concept-visie november 2003). Deze benadering van geïntegreerd plattelandsbeleid wordt ook weergegeven in het onderstaande model dat in het project “leven en werken in het landelijk gebied” gehanteerd is.

De 4 functies economische concurrentiekracht, ecologische duurzaamheid, culturele identiteit en sociale cohesie omvatten hier de belangrijkste aspecten van het landelijk gebied.

In dit hoofdstuk beschouwen we vanuit het perspectief van dit denkmodel de hobbydierhouderij en bezien we de raakvlakken met de vier functies. Daarbij komt duidelijk naar voren dat de hobbydierhouderij bij alle functies betrokken is en dat daar voortdurend integrale belangenafwegingen spelen.

4.2 Economische concurrentiekracht

De hobbydierhouderij heeft zowel effecten op het leven als op het werken in het landelijk gebied.

De hobbydierhouderij wordt geaccepteerd en gewaardeerd maar vanuit de beleving van de commerciële sector mag de concurrentiekracht van hun sector niet aangetast worden. Het beleid en de wet- en regelgeving voor de commerciële dierhouderij, zoals in hoofdstuk 3 beschreven, is dan nagenoeg ook geheel van toepassing voor de hobbydierhouderij. Het gaf in het verleden dan ook weinig aanleiding voor problemen. Dat dit bij de bestrijding van de dierziekten-calamiteiten zoals MKZ en

vogelpest wel in ernstige mate het geval is geweest mag genoegzaam bekend zijn. In hoofdstuk 5 wordt daar nog verder op ingegaan. De commerciële dierhouderij zal er altijd belang bij hebben dat de hobbydierhouderij haar economische positie niet aantast. Samenwerking en afstemming van elkanders belangen zijn daarbij noodzakelijk (zie hiervoor o.a. paragraaf 3.7).

In de hobbydierhouderij gaat veel geld om. Om welke bedragen het gaat is niet exact bekend. In paragraaf 2.9 wordt er een schatting gemaakt van een gemiddelde besteding van 2000 euro per jaar per hobbydierhouder. Dit betekent dat bij een lage schatting van een aantal van 100.000 hobbydierhouders er minstens 200 miljoen euro per jaar aan de hobby uitgegeven wordt. Een groot deel hiervan zal direct of indirect in het landelijk gebied besteed worden.

Door de effecten op de commerciële dierhouderij en door de eigen activiteiten is de hobbydierhouderij zowel indirect als direct van een aanzienlijk economisch belang in het landelijk gebied en heeft daarbij ook een aanzienlijk effect op het leven op het platteland.

4.3 Ecologische duurzaamheid

De hobbydierhouderij kan een bijdrage leveren aan de biodiversiteit. Hierbij gaat het vooral om het inzetten van hobbydieren bij de begrazing van natuurterreinen en het instandhouden van zeldzame huisdierrassen. Dit komt momenteel nog slechts in een beperkt aantal gevallen voor. Zeldzame huisdierrassen worden soms in fokprogramma's teruggefokt zoals bijvoorbeeld bij het Brandrode rund (zie ook paragraaf 4.4.1). De meeste grazers in natuurterreinen zijn in eigendom van de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties en specifieke stichtingen.

Hobbydieren kunnen in enkele gevallen in (natuur)gebieden een gevaar opleveren voor faunavervalsing en dat geldt met name voor exotische soorten die zich in het wild kunnen handhaven. Inmiddels treffen we in het wild aan: nijlganzen, brandganzen, halsbandparkieten; flamingo's in Duitsland en de rose stekelstaartend in Engeland.

4.4 Culturele identiteit

4.4.1 Cultuurhistorie

Bij cultuurhistorie gaat het om de cultuurhistorische waarden van de dieren en de effecten van de hobbydieren op de cultuurhistorische waarden van het landelijk gebied. Het is dan een waardevol oud landschap en/of om een ras dat al lang bestaat en waaraan uit historische overwegingen veel waarde wordt gehecht. De hobbydierhouderij kan dus een bijdrage aan de instandhouding van zeldzame huisdierrassen leveren. De stichting Zeldzame Huisdierrassen zet zich hiervoor in door o.a. voorlichting, foktechnische adviezen en erkenning van fokcentra.

De zeldzame huisdierrassen die in Nederland onder meer voorkomen.

- *Koeien*: Lakenvelders, Fries roodbont, Groninger Blaarkop, Brandrood
- *Schapen*: Blauwe Texelaar, Drents heideschaap, Kempisch heideschaap, Mergellandschaap, Schoonebeker, Veluws heideschaap, Zeeuws/Fries melkschaap, Zwartbles
- Nederlandse landgeit
- *Paarden*: Gelderse en Groninger paarden en het Nederlands (Zeeuws) trekpaard

- *Hoenders*: Assendelft, Brabanter, Drents Hoen, Fries Hoen, Groninger Meeuw, Hollandse Kriel, Hollandse Kuifhoen, Nederlandse Baardkuifhoen, Kraaikop, Lakenvelder, Noorhollandse Blauwe, Sabelpoot Hoen, Twentse Hoen, Uilebaard, Welsumer
- Krombekeend, Witborsteend, Groninger slenk
- Hyacinthduif,
- de Nederlandse Bij

Over de effecten van de hobbydierhouderij op de cultuurhistorische aspecten van het landschap zijn geen andere gegevens bekend dan van de Drentse Aa (De Jong, 2001, van Huizen, 2002). Door rekening te houden met oorspronkelijke erfinrichtingen, de directe omgeving en de te houden diersoort (bij voorkeur een zeldzaam Nederlands ras) wordt een bijdrage geleverd aan cultuurhistorische waarden. Dit kan nog versterkt worden door een daarbij passende bebouwing en passende perceelsafscheidings (denk bijv. aan oorspronkelijke heggen).

4.4.2 Landschappelijke beleving

De hobbydierhouderij doet een beslag op de ruimte. De terreinen voor hobbydieren zijn ingericht met bebouwing (hokken, stallen e.d.) terreinafbakeringen en beplanting in de vorm van bomen en struiken. Afhankelijk van de schaal, de omvang en de diersoort zullen die terreinen een grote of kleine impact op het landschap hebben. Een paar schapen om een oude boerderij is een heel ander gezicht dan een weijtje met kangoeroes. Mensen beleven landschappen heel verschillend en men denkt ook heel verschillend over de landschappelijke effecten van de hobbydierhouderij. Meestal wordt het effect dat zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke landschap ligt het hoogste gewaardeerd maar er zijn ook talloze mensen die het erg leuk en verrassend vinden om nieuwe onverwachte elementen van bebouwing en dieren in het landschap aan te treffen. Vooral nu de koe in de wei bij de veehouders minder begint voor te komen zorgen de hobbydierhouders met hun dieren weer voor wat levendigheid op het platteland. Zoals al gezegd heeft met name de (professionele) paardenhouderij een groot effect op de kwaliteit van het landschap door de maneges, stallen, buitenbakken, ruige paardenweiden, afrasteringen en soms grote aantallen paarden in de weide. Er is al sprake van het betrekken van de professionele paardenhouderij bij de landinrichting in de reconstrutiegebieden. Ook bij de kwaliteit van het landschap speelt een belangenafweging tussen de economische functie en de andere functies zoals het leven en recreëren op het platteland.

4.5 Sociale Cohesie

In de paragrafen 2.2.2 en 2.2.3 worden de drijfveren en de functies van het houden van hobbydieren beschreven. Hieruit valt te concluderen dat het hebben van hobbydieren een belangrijke positieve bijdrage in het sociale leven kan hebben door o.a.:

- een gezamenlijke hobby waardoor er aanspraak is en kennis en informatie-uitwisseling plaatsvindt;
- verenigen die allerlei activiteiten zoals keuringen, wedstrijden en shows organiseren en waar men min of meer actief in kan zijn;
- het hebben van gezamenlijke belangen;
- actieve recreatievormen zoals de ruitersport (met een klein miljoen, vooral jonge, actieve ruiters) en de duivensport.

Bij de sociale cohesie spelen de communicatie met en de organisatiegraad van de hobbydierhouders ook een belangrijke rol (zie hoofdstuk 2). De groep hobbydierhouders is zeer divers en de organisatiegraad is laag.

Opgemerkt dient te worden dat er bij (mogelijke) tegenstellingen tussen de commerciële en hobbydierhouderij, zoals er bij de bestrijding van de MKZ en de vogelpest zich voordeden en zich mogelijk nog voor kunnen doen, ook negatieve effecten op de sociale cohesie mogelijk zijn.

5 Hobbydierhouders en dierziekten-calamiteiten

5.1 Inleiding

Ter verbetering van het MKZ-crisisbeleidsdraaiboek was in het najaar 2002 als één van de actiepunten het inventariseren van verbeteringspunten voor de psychosociale hulp en het verwerken in het draaiboek geformuleerd (directie Landbouw LNV). Dit had niet alleen betrekking op de agrarische ondernemers maar ook op de hobbydierhouders. Dit actiepunt werd in het werken aan de verkenning meegenomen. Door het uitbreken van de Vogelpest en alles wat daarop volgde kwam de aandacht vooral te liggen om zo snel mogelijk de ervaringen uit de MKZ bij de aanpak van de Vogelpest te benutten en werd de oorspronkelijke vraagstelling in feite door de realiteit achterhaald. Daarom is vooral nu de inventarisatie van ervaringen opgedaan bij de bestrijding van de vogelpest relevant geworden. Dit valt echter niet meer binnen deze verkenning. Niettemin worden een aantal van belang zijnde aspecten die bij de dierziektebestrijding en de hobbydierhouderij meespelen als een bijzonder onderwerp behandeld.

5.2 Dierziekten-calamiteiten

Eén van de aanleidingen om de verkenning naar de hobbydierhouderij uit te voeren was de uitbraak van de Mond- en Klauwzeer (MKZ). Deze dierziekte heeft een bijzondere impact gehad op de hobbydierhouders. In het najaar van 2002 werd het MKZ-crisisbeleid draaiboek geëvalueerd. Eén van de actiepunten om het draaiboek te verbeteren was het inventariseren van de psychosociale hulp en het opnemen van dit actiepunt in het draaiboek.

In eerste instantie zijn we in deze verkenning uitgegaan om de ervaringen, de evaluatie en de actiepunten die daar uit voortkwamen m.b.t. de MKZ-crisis mee te nemen. Tijdens de verkenning brak de vogelpest uit. Er was op dat moment minder behoefte aan een uitgebreide evaluatie van psychosociale hulpverlening maar meer behoefte aan hulp bij bestrijding van de vogelpest zoals bijv. inzichten in het draagvalk onder de hobbykippenhouders bij preventieve ruimingen e.d. Crisissituaties, zoals MKZ en Vogelpest hebben een grote impact op hobbydierhouders. De dieren vormen, ook al worden ze niet direct in de omgeving van veehouderijbedrijven gehouden, een risico. Daarom is het belangrijk om met de hobbydierhouders te communiceren als er zich calamiteiten voordoen.

5.3 Communicatie en kennis

De meeste hobbydierhouders hebben weinig kennis van dierziekten en de bestrijding ervan. Ook de informatiebehoefte over de dierziekten is niet groot bij deze groep. Communicatie met deze groep is moeilijk, vooral omdat er weinig sprake is van organisatie. In hoofdstuk 2 hebben we al geschreven dat communicatie in georganiseerde groepen hobbydierhouders over het algemeen wel goed geregeld is en dat bij deze mensen de informatiebehoefte ook het grootste is.

De individuele hobbydierhouder wordt via algemene kanalen bereikt, zoals tv, kranten, internet, huis-aan-huisbladen, brieven en folders.

Bij calamiteiten blijkt een algemeen informatienummer, waar mensen meer informatie kunnen krijgen en vragen kunnen stellen goed te werken. Dit geldt vooral als degene die de vragen beantwoord onderkent dat de hobbydierhouders vaak een beperkt kennisniveau en informatiebehoefte hebben.

Omdat kinderen vaak een emotionele binding hebben met de hobbydieren is het ook van belang om de kinderen bij de communicatie te betrekken. Dit kan via scholen, kinderboerderijen, bibliotheken, buurthuizen en vooral ook via de tv (programma's als Jeugdjournaal, Klokhuis en regionale tv).

5.4 Draagvlak

Een goede communicatie met hobbydierhouders en daardoor een goede informatievoorziening is nodig om medewerking te krijgen bij bijvoorbeeld ruiming bij calamiteiten. Daarnaast moeten hobbydierhouders weten dat zij, bij het uitbreken van besmettelijke ziekten, moeten melden dat dieren ziek zijn en zich moeten houden aan bepaalde bepalingen zoals bijvoorbeeld het ophokgebod bij kippen.

De medewerking bij preventieve ruiming is van zeer groot belang en wordt beïnvloed door:

- het gevoel voor de noodzaak van de maatregelen;
- de duidelijkheid en de eensgezindheid bij het uitvaardigen van de (ruimings)maatregelen (bij de vogelpest werd de noodzaak om hobbykippen preventief te ruimen op tv en in kranten tegengesproken door deskundigen);
- de schade die de hobbydierhouder oploopt bij ruiming (zowel materieel als immaterieel);
- de diersoort;
- de categorie waartoe de hobbydierhouder hoort.

Om wat voorbeelden te geven:

Fokkers hebben soms jarenlang grote inspanningen gepleegd om gewenste fokdoelen te realiseren. Ruiming van hun dieren betekent dat jarenlange intensieve arbeid voor niets is geweest. Zij zullen de ruiming als een groot probleem beschouwen.

Hobbydierhouders die een binding hebben met de agrarische sector zullen meer begrip hebben voor de ernst van de situatie en (niet van harte) meewerken aan de uitvoering van de maatregelen.

Stedelingen en (nieuwe) bewoners van het platteland zonder agrarische achtergrond hebben minder begrip voor de situatie en zullen zich zoveel mogelijk verzetten tegen maatregelen. Zij hebben het gevoel dat de veehouderij de 'schuldige' is en dat zij het slachtoffer van de maatregelen voor de veehouderij zijn.

Deze laatste groep zijn met name georganiseerd in de Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders (NBvH). Deze vereniging is actief, zoekt de pers op en mijdt de confrontatie met de overheid niet.

5.5 Traumatische ervaringen en hulpverlening bij hobbydierhouders

Voor veel hobbydierhouders is het vragen om begrip en medewerking bij het ruimen van hun dieren een emotionele belasting geweest die nu nog doorwerkt. Sommigen hebben jarenlang aan bepaalde rassen of kleurlijnen gefokt. Voor anderen moesten de knuffeldiertjes van de kinderen het veld ruimen. Vaak waren deze hobbydierhouders slecht geïnformeerd, ze waren niet op de hoogte of zagen het nut van dierziektebestrijding niet en werkten op zijn minst niet van harte mee. Incidenten bij het doden van dieren en de communicatie daarover riepen nog eens extra

weerstanden op. Kortom de hobbydierhouders kunnen het doden en de wijze van ruimen in meer of mindere mate als traumatisch ervaren hebben.

Er kan veel aan gedaan worden om de schade bij de (hobbydier)dierhouders te beperken zodat de trauma's zoveel mogelijk voorkomen worden door o.a.:

- het respecteren van de verschillende standpunten tussen de commerciële dierhouders en hobbydierhouders;
- het accepteren van weerstanden en spanningen;
- het erkennen van gemaakte fouten en er bij de gedupeerden op terug te komen;
- het scheppen van ruimte om gevoelens van ongenoegen en onmacht te uiten;
- het met respect omgaan met de getroffen hobbydierhouder en het oprecht tonen van gevoelens. Voor de één zegt een kip niets terwijl het voor de ander heel wat is;
- rekening te houden met kinderen en hun specifieke gevoelens naar dieren;
- het op tijd en serieus afhandelen van klachten;
- na ruiming bij hobbydierhouders (bijv. fokkers) interesse tonen voor problemen die zich bij de emotionele of psychische verwerking voor kunnen doen. Als er signalen voor mogelijke nazorg zijn deze doorgeven. Daarvoor gebruikmaken van bijv. de fokverenigingen of de NBvH.

Uit ervaringen met MKZ bleek er een vraag naar speciale sociaal emotionele en sociaal psychologische begeleiding bij een aantal getroffen boeren (Alterra-rapport Veerkracht). Ditzelfde lijkt het geval te zijn bij een aantal pluimveehouders in de Vogelpestgebieden. Hiervoor worden gespecialiseerde organisaties zoals Sociaal Economisch Plan veehouderij (SEP), Sociaal Emotionele Begeleiding Agrariërs (SEBA), Instituut voor Psychotrauma ingezet.

Uit informatie van deze organisaties, de EC-LNV-projectgroep psychosociale hulpverlening aan agrariërs, fokverenigingen en de NBvH bleek dat voor hobbydierhouders geen gespecialiseerde hulpverlening nodig is maar in geval van noodzakelijke emotionele of psychische begeleiding het beste een beroep gedaan kan worden op de daarvoor reeds aanwezige instanties zoals artsen, psychische hulpverlening, het sociale netwerk van scholen, verenigingen, bureaus, familie, lotgenoten kerken, etc.

Opgemerkt dient te worden dat er nog veel oud zeer zit bij een aantal getroffen hobbydierhouders over de gang van zaken rond MKZ en inmiddels de vogelpest. Dit blijkt o.a. uit de opstelling van de NBvH in het niet accepteren van het gevoerde beleid, het oproepen om boetes i.v.m. overtredingen van het vervoersverbod niet te betalen en het opstellen van een zwartboek over de vogelpestbestrijding d.m.v. waarheidscommissies (website NBvH).

6 Bevindingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn veel aspecten van de hobbydierhouderij aan de orde geweest. In dit hoofdstuk geven we de belangrijkste bevindingen daarvan weer. Hierbij is de indeling uit paragraaf 1.3 “probleemstelling” gehanteerd.

Begrippen

- Een sluitende definitie van een hobbydierhouder is door de variatie die voorkomt niet te geven. Criteria zoals bedrijfsmatig, met of zonder winstoogmerk en puur voor de hobby geven niet altijd een duidelijk onderscheid. Er is een indeling te maken van commercieel tot hobbymatig namelijk: voltijd boer(dierhouder), deeltijdboer (dierhouder), hobbyboer/recreatieboer en hobbydierhouder

Sociaal-cultureel

- Het hebben van hobbydieren is voor velen een bron van levensvreugde.
- Ouderen en kinderen beleven vooral veel plezier aan hun dieren (gezelschap, educatie, zorg, recreatie, sport, sociale contacten).
- Veel hobbydierhouders hebben een emotionele band met hun dieren. Hobbydieren worden geregeld behandeld als gezelschapsdieren.
- De georganiseerde hobbydierhouders zijn soms zeer intensief met hun hobby bezig en participeren in organisaties rond de hobbydieren. Dit is voor hen een belangrijke bron van tijdsbesteding en onderdeel van hun sociaal verkeer binnen en buiten hun regio (paardensport, de rasfokkerij plaatselijke verenigingen etc.). De groep van georganiseerde rasfokkers en stamboekhouders vergrijsst en neemt in grootte af.
- Het grootste gedeelte (schatting 80%) van de hobbydierhouders is niet aangesloten bij een organisatie die met hun hobby gerelateerd is.
- Hobbydieren geven een verlevendiging van het landelijk gebied en maken het landelijk gebied voor velen aantrekkelijker. De verlevendiging wordt veroorzaakt door meer dieren, een grotere variatie in diersoorten en rassen waaronder ook de zeldzame huisdierrassen.
- De groep hobbydierhouders is zeer divers in motivatie, heeft verschillende doelstellingen en achtergronden. Dit betekent ook een grote variatie in kennis over hun dieren, de dierverzorging en de regelgeving (dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid). Door de grote diversiteit is er eigenlijk niet sprake van één doelgroep maar meerdere doelgroepen binnen de hobbydierhouderij, die elk hun eigen benadering hebben. Kwalitatief is dit onderscheid wel bekend maar kwantitatief ontbreken de inzichten.

Economisch

- De economische betekenis van de hobbydierhouders is niet in directe cijfers bekend. Het zal om aanzienlijke bedragen gaan: stalling, voer, veterinaire kosten wedstrijdbezoek etc. Een lage schatting lijkt 200.000 hobbydierhouders die gemiddeld 1500 euro per jaar aan hun hobby besteden. Dit is 3 miljard euro per jaar. Het is niet ondenkbaar dat het bedrag hoger uitkomt. Ter vergelijking: de geschatte omzet binnen de paardenhouderij (hobbymatig en commercieel) wordt op 1,2 miljard euro geschat.

Aantallen

- Het landelijk gebied wordt naast productieruimte steeds meer als consumptieruimte gebruikt. Door dit veranderende gebruik lijkt het erop dat steeds meer bewoners van het landelijk gebied (landbouw-)huisdieren en andere dieren voor hun hobby gaan houden. Cijfermateriaal over de juiste omvang is niet aanwezig. Door gebruik te maken van landbouwtellingen, registratieverplichtingen en gegevens van verenigingen e.d. kunnen inschattingen gemaakt worden.

- De hobbydiersoorten in grote aantallen betreffen (schattingen):

	Schatting aantallen dieren
(sier)pluimvee en watervogels	1.000.000-1.500.000
konijnen	500.000
schapen	450.000
paarden en pony's	200.000
geiten	100.000

- Het aantal hobbydierhouders schatten we op meer dan 200.000 met inbegrip van de hobbykippenhouders (ruim 100.000) en de hobbydierhouders in het stedelijk gebied. Nauwkeurige cijfers ontbreken, we komen ook schattingen tegen die hoger zijn en zelfs op 400.000 aangeven.
- Binnen de mogelijkheden van de verkenning kon niet afgeleid worden hoeveel hobbyhouders binnen en buiten de bebouwde kom wonen. Het merendeel van de hobbyhouders die naast kippen ook andere grotere dieren zoals schapen en geiten heeft zal buiten de bebouwde kom in het landelijk gebied wonen.

Organisatie, Kennis en communicatie

- Slechts 10-20% van de hobbydierhouders is georganiseerd. De georganiseerde hobbydierhouders zijn meestal aangesloten bij een rasfok- of stamboekvereniging, paardensportvereniging, duivensport vereniging, Nederlandse belangenbehartiging van Hobbydierhouders etc. Ze hebben hun eigen voorlichtingskanalen en hebben in het algemeen vele kennis van hun hobby.
- Door de ongeorganiseerdheid van de grootste groep hobbydierhouders zijn zij moeilijk rechtstreeks te bereiken en is veelal alleen communicatie via de algemene communicatiekanalen mogelijk. Een deel van hen kan (afhankelijk van de diersoort) via het I&R-systeem (UBN-nummer) bereikt worden.
- Diverse geïnterviewden geven aan dat veel hobbydierhouders (met name de ongeorganiseerden) weinig kennis over hun dieren en de daarvoor geldende regelgeving hebben. Men is zich veelal niet bewust van de consequenties van het hebben van de dieren. Dit geldt vooral voor het welzijn en de gezondheidsaspecten (dierziektebestrijding).
- Het naleven van wetten en regelgeving vereist niet alleen de nodige kennis maar vergt ook relatief veel administratieve inspanningen en kosten. Dit bemoeilijkt het naleven van de wet- en regelgeving.

- Kinderen en ouderen zijn sterk bij de hobbydieren betrokken en in de communicatie kan daarop afgestemd worden.

Wet-en regelgeving

- In de wetgeving wordt geen onderscheid gemaakt tussen commercieel en hobbymatig gehouden dieren. Er is een uitgebreide wet- en regelgeving op het gebied van dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid, milieu en ruimtelijke ordening die ook voor de hobbydierhouderij bestemd is. Het gaat hier veelal om wet-en regelgeving van de EU.
- Omdat bij de huidige wet en regelgeving een aantal andere doelstellingen gehanteerd worden dan die voor de hobbydierhouderij van belang is vragen hobbydierhouders om een wet- en regelgeving die met hun doelstellingen en belangen rekening houdt.
- Na de MKZ-crisis heeft het ministerie van LNV een account hobbydieren en een website over hobbydieren ingesteld om de hobbyhouders bij het beleid te betrekken en om na te gaan of er specifiek beleid voor de hobbydierhouderij mogelijk is. Het hobbydierenaccount (directie VVA) geeft aan dat een aparte beleidscategorie hobbydierhouders niet mogelijk, wenselijk en nodig is. Afschaffing van het non-vaccinatiebeleid zal tot veel verbetering in de acceptatie van het dierziektenbeleid leiden.
- Er heerst bij de hobbydierhouders nog veel onduidelijkheid over de gevolgen van een mogelijke afschaffing van het non-vaccinatiebeleid.
- In de praktijk wordt en werd de regelgeving bij hobbydierhouders in mindere mate toegepast, vooral door het ontbreken van controle hierop.

MKZ en Vogelpest

- Bij de calamiteiten zoals de MKZ en Vogelpest werden wetten en regels wel toegepast om de ziekten te bestrijden. Dit leidde bij de hobbydierhouders tot grote spanningen, onbegrip en zelfs tegenwerking. Bij herhalingen van zulke calamiteiten zullen de spanningen waarschijnlijk groter worden.
- De aandacht in het bijzonder die de emotionele zijde van het ruimen van hobbydieren heeft gehad, was niet bevorderlijk voor het imago van de veehouderij en het ministerie van LNV.
- Er is bij de hobbydierhouders wantrouwen ontstaan jegens de overheid vanwege de preventieve ruiming. Oorzaak hiervan is het onbegrip bij hobbydierhouders dat met name is ontstaan door de tegenstrijdige berichten over de noodzaak van de ruiming. Dit blijkt onder meer door de roep om een onafhankelijk onderzoek over de preventieve ruiming van hobbypluimvee (NBvH en Dierenbeschermingsorganisaties) en het instellen van zgn. waarheidscommissies door de NBvH.
- Spanningen en gebrek aan begrip tussen de commerciële en hobbymatige dierhouderij zullen mogelijk toenemen en bij mogelijke nieuwe preventieve ruiming tot uiting komen.
- Minister Veerman heeft in het kabinetsstandpunt over de toekomst van de intensieve veehouderij in Nederland kenbaar gemaakt dat het op grote schaal doden van gezonde dieren als bestrijdingsstrategie zal niet meer voorkomen. Hij wil het beleid zo inrichten dat de vele hobbydierhouders en hun dieren zo min mogelijk nare gevolgen ondervinden van het beleid met betrekking tot de bedrijfsmatige houderij. Gewerkt zal worden aan verdergaande aanpassing van het non-vaccinatiebeleid en een goede scheiding van ketens en registratie van dieren.

7 Aanbevelingen

7.1 Algemeen

De aanbevelingen zijn gebaseerd op de bevindingen uit hoofdstuk 6 en de resultaten uit de workshop hobbydierhouderij waarvan het verslag als bijlage 2 is opgenomen. Ze worden gedaan via de twee belangrijkste “dragers” nl.: 1) de bewustwording dat de hobbydierhouderij als een aparte groep beschouwd dient te worden en 2) het goed communiceren met deze groep.

De groep van hobbydierhouders is een andere groep dan de commerciële dierhouders waarvoor van “oudsher” een eigen beleid is ontwikkeld en waar LNV altijd banden mee heeft gehad. De hobbydierhouders hebben een andere doelstelling (dieren als hobby); ze zijn meestal niet georganiseerd en als ze georganiseerd zijn, is dit ook niet via agrarische kanalen. Ze hebben weinig of geen banden met LNV. Het is door de uitbraken van de MKZ en de Vogelpest duidelijk geworden dat de hobbydierhouders en de commerciële dierhouders vele raakvlakken en gezamenlijke belangen hebben maar dat ze niet over één kam geschoren kunnen worden.

7.2 Beschouw de hobbydierhouderij als aparte groep voor beleid.

Beschouw op grond van maatschappelijk belang de hobbydierhouder bij de beleidsafwegingen als herkenbare en erkende groep dierhouders. De groep heeft andere doelstellingen dan de commerciële dierhouderij. Per beleidsitem en per deelcategorie hobbyhouders bezien of gescheiden wet- en regelgeving voor (deel-)groepen gewenst is. In dat licht dient aandacht geschonken te worden aan toekomstige en bestaande de wet- en regelgeving op het gebied van:

Diergezondheid:

- Werk aan een groter **draagvlak** voor het beleid ter bestrijding van dierziekten onder hobbydierhouders. Welke maatregelen zijn echt nodig en welke rol spelen de hobbydierhouders. Voorkom dat er getwijfeld wordt aan bijvoorbeeld een maatregel als het massaal vernietigen van dieren bij een besmettelijke ziekte-uitbraak. Als de aanpak terecht is, zorg dan voor een adequate onderbouwing.
- **Blijf verder onderzoeken** of hobbydieren die niet besmet zijn in geval van een uitbraak van een besmettelijke ziekte in leven kunnen worden gelaten. Dit vergroot het draagvlak voor de bestrijdingsaanpak. Wijs de hobbydierhouders erop dat een meldplicht geldt in geval van een uitbraak van een besmettelijke ziekte (lijst A-ziekten) en dat in die situatie dieren gedood kunnen worden. Dit onderzoeken in samenhang met de mogelijkheid en het effect van het vaccineren van hobbydieren.

Volksgezondheid

- **Informeer** hobbydierhouders over zoönosen, over het melden ervan, over de rol als actor in de aanpak van dierziektebestrijding en wijs ze op de verantwoordelijkheid in relatie met de volksgezondheid.

Welzijn dieren

- **Inventariseer** de knelpunten bij de voorgenomen aanschaf van dieren (bijvoorbeeld paarden) waarbij houders niet over een adequate kennis van de verzorging beschikken. Voorlichting inzetten naar doelgroep om onwetendheid op te heffen.

Ruimtelijke ordening

- Onderzoek of er bezien vanuit de kwaliteit van het landelijk gebied en de ruimtelijke ordening knelpunten zijn. Dit niet alleen vanuit het provinciaal en gemeentelijk beleid maar ook vanuit het belang van de hobbydierhouders en ga vervolgens na of er voor de hobbydierhouders specifieke regelgeving op ruimtelijk gebied gehanteerd moet worden.

7.3 Communicatie met de hobbydierhouders

- Zorg voor een voorlichting die afgestemd is op de verschillende schakeringen van groepen hobbydierhouders. Breng de verschillende groepen in beeld en blijf zoeken naar de juiste informatiekanalen.
- Bevorder de organisatiegraad van de hobbydierhouders.
- Zorg voor een continue goede communicatie met de hobbydierhouder en beperk die niet tot crisistijd.
- Beschouw de hobbydierhouder als een groep dierhouders met eigen doelstellingen die kunnen afwijken van professionele dierhouders.

8 Lijst met afkortingen

AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
BSE	Boviene Spongiforme Encefalopathie
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
Divebo Dieren	Benodigdheden Voeder
EC-LNV	Expertisecentrum van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
EU	Europese Unie
GVE	Grootvee-eenheid
GWVO	Gezondheids-en WelzijnsWet voor Dieren
IKC	Informatie- en KennisCentrum
I&R	Regeling Identificatie en Registratie
KNSH	Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie
LEI	Landbouweconomische instituut (Wageningen University en Research)
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Kibo	Kinderboerderij
KvW	Keuringsdienst van waren
Minas	Mineralen aangiftesysteem
MKZ	Mond- en Klauwzeer
NBHD	Nederlandse Bond van Hoender-, Dwerghoender, sier en watervogels
NBvH	Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders
NFE	Nederlandse vereniging van Fokkers van Edelpelsdieren
NGE	Nederlandse Grootte-Eenheid
NKB	Nederlandse Konijnenbond
NOG	Nederlandse Organisatie voor de Geitenfokkers
NPO	Nederlandse Postduiven Organisatie
RDA	Raad voor de Dierenaangelegenheden
RVV	Rijksdienst voor keuring van Vee en Vlees
SEBA	Sociaal Emotionele Begeleiding van Agrariërs
sbe	standaard bedrijfseenheid
SEP	Sociaal Economisch Plan
SGR	Structuurschema Groene Ruimte
SKBN	Stichting Kinderboerderijen Nederland
SZH	Stichting Zeldzame Huisdierrassen
TSE	Transmissible Spongiforme Encefalopathie
UBN	Uniek Bedrijfsnummer
WM	Wet Milieubeheer
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
VVA	Directie Voedings en Veterinaire Aangelegenheden (LNV)
VWA	Voedsel- en Waren Autoriteit
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WUD	Wet op de Uitoefening van de Diergeneeskunde

9 Literatuur

Bodegraven, D.E. van (1998). Geschiedenis van de schapenhouderij in Nederland in de 20^e eeuw. Doetinchem: Elsevier bedrijfsinformatie bv.

Boyd, S. (1998). Hobby Farming : For Pleasure or Profit? Statistics Canada, Agricultural Division, Working Paper 33.

Bordes, E.C. de, E. Evertsen & W.E.M. de Vries (2003). Wet- en regelgeving omtrent hobbydieren: inventarisatie en analyse van de vigerende Europese, en in het bijzonder de Nederlandse, wet- en regelgeving die op hobbydieren en hun houders van toepassing is ten behoeve van de minister van landbouw, natuurbeheer en visserij. Advies RDA 2003/02. Universiteit Utrecht: Faculteit Diergeneeskunde. Den Haag: Raad voor Dierenaangelegenheden.

CBS Landbouwtellingen (2002).

CBS Index (2001). Agreuzen en agrokneuzen. Steeds grotere verschillen tussen grote en kleine boerderij. Index no. 2, febr 2001.

Cooten, A. van (2001). Schouw. Opmars van het paard is onstuitbaar. Landwerk 3-2001.

Endenburg, N., H. 't Hart & J. Bouw (1994). Motives for acquiring companion animals. *Journal of Economic Psychology*, 15, 191-206.

Endenburg, N. (1999). Perceptions and attitudes towards horses in European societies. *Equine vet. J., Suppl.* 28 (1999) 38-41.

Haaften, E.H. van; Kertsen, P.H.; Boer, W. (2002). Veerkracht. Wageningen: Alterra

Helvoirt, G. van & E. van Klink (2001). Sectoranalyse van de schapen en geitenhouderij: basis voor een nieuw I&R-systeem. Rapport EC-LNV nr. 2001/035. Ede/Wageningen: Expertisecentrum LNV.

Holloway, L. (2000). Hobbyfarming in the UK: Producing pleasure in the post-productivist countryside. Lecture at the II Anglo Spanish Symposium on Rural Geography. University of Valladolid, Spain.

Huizen, I. van (2002). Hobby als kraamkamer voor plattelandsvernieuwing. Een verkennend onderzoek naar het ontwerp van een vernieuwingsproces. Afstudeerscriptie. Keuning Instituut, Van Hall Instituut.

Huizen, I. van (2002). Hobbyboeren in het Drentse Aa-gebied. Noorderbreedte nr 6 , 2002.

Jong, F. de (2001). Tussen boer en burger: hobbyboeren in het landschap van de Drentse Aa. Rapport naar aanleiding van het onderzoek "hobbyboeren". Groningen: Keuning Instituut.

- Jorksveld, A.L. (1995). Euthanasie van het gezelschapsdier: een inventarisatie van het rouwproces dat eigenaren doormaken. In: N. Endenburg, J. Kirpensteijn & N. Sanders. Equine euthanasia : the vet's role in providing owner support. Utrecht, Nederland.
- Kerkhoven, P. van, (2002). Brandroden in het brandpunt van belangstelling. Zeldzaam Huisdier, 27^e Jaargang, nr. 4, november 2002.
- Klink, E. van, M. Snijdelaar & R. Soons (2000). Omgevingsanalyse I&R rundveehouderij. Ede: Expertisecentrum LNV, onderdeel Landbouw.
- Leeuwen, M.G.A. van, B.S. Elbersen, m.m.v. H.J.M. Hansman, J.F. Jonkhof (red.) (2000). Groen Wonen. Deel 1. Marktvraag, transformatieprocessen, beeld en verbeelding van het wonen in de landstad. Alterra-rapport 022. Wageningen: Alterra.
- Maathuis, E.J.R. (1998). Sectoranalyse gezelschapsdieren. Ede: Informatie-en KennisCentrum Landbouw.
- Ministerie van LNV (2002). Identificatie en Registratie. Brochure LNV, Den Haag.
- Mourits, M., R. Huirne, P. van Horne, M. Nielen & M. de Jong (2003). Preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten; analyse van de hobbymatige veehouderij in Nederland. Projectvoorstel – april 2003. Wageningen Universiteit: Agrarische Bedrijfseconomie.
- Olink, J., M. Schuppers & J. Water (2003). Hobbydieren en veterinaire risico's. Rapport EC-LNV nr. 2003/187. Ede/Wageningen: Expertisecentrum LNV.
- Oirschot, B. van [2002]. Het hoe en waarom van kinderboerderijen. Dierenwerkgroep Groen Links.
- RDA (2003). Advies omtrent dierziekten en zoönosen, waarvoor hobbymatig gehouden dieren vatbaar zijn en als drager kunnen fungeren, die een bedreiging kunnen vormen voor de gezondheid van mensen en bedrijfsmatig gehouden dieren en die in het kader van grote bestrijdingscampagnes relevant zijn. Advies RDA 2003/01. Den Haag: Raad voor Dierenaangelegenheden.
- RDA (2003). Mogelijke dierenwelzijnproblemen in de paardenhouderij: inventarisatie van mogelijke dierenwelzijnproblemen in de niet-professionele paardenhouderij ten behoeve van de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Advies RDA 2003/03. Den Haag: Raad voor Dierenaangelegenheden.
- Strijker, D. (2001). Vijf kilo formulieren. Oogstgetuige, Nieuwsblad van het Noorden, dec. 2001.

Bijlage 1 Geïnterviewde personen en geraadpleegde interviewverslagen

Interviews met:

Dick van Bodegraven
Piet Bodingius
Hans de Geus
Martin Hendriksen

Grietje Hovens
Theo van de Kerkhof
Ed van Klink
Christ Smeekens

Mirjam Snijdelaar
Jacob van Vliet
Tjerk van der Ziel
Roel van Zoelen

Expertisecentrum LNV
Expertisecentrum LNV
Consulent kinderboerderijen bij PTC+
Secretaris Belangenvereniging voor
Hobbydierhouders
Expertisecentrum LNV
Expertisecentrum LNV
Expertisecentrum LNV
Deskundige op het gebied van bijen in de
Ambrosiushoeve
Expertisecentrum LNV
Expertisecentrum LNV
Vakgroep Rurale Sociologie WUR
Secretaris van Stichting Kinderboerderijen
Nederland (SKN)

Geraadpleegde interviewverslagen

Onderstaande personen zijn in het kader van het Account 'Beleidsstrategie Hobbydierhouderij' geïnterviewd. Het EC-LNV heeft gebruikgemaakt van de verslagen.

Geïnterviewden:

Dhr. Holthaus en dhr. Verschoor

Dhr. Elving en mw. Leenstra
Mw. Driesen, dhr. van Zoelen en
Dhr. Oosterbaan
Dhr. Hoppentocht en dhr. Stolk

Mw. Van Huik
Dhr. van den Berg en dhr. Virginia
Dhr Kennedy en mw. Westerhof

Dhr. Scherphof en dhr. Slaghuis

Dhr. Vesseur

Dhr. Beekmans en dhr. Janssen

Vereniging Medewerkers Kinderboerderijen
(VMK)
Stichting Zeldzame Huisdierrassen
Stichting Kinderboerderijen Nederland (SKBN)
Nederlandse Organisatie voor de Geitenfokkerij
(NOG)
Land- en Tuinbouworganisatie (LTO)
Dierenbescherming
Nederlandse Belangenverenigingen voor
Hobbydierhouders
Nederlandse Schapen- en
Geitenfokkersorganisatie
Productschappen voor Vee, Vlees, en Eieren
(PVE)
Nederlandse Bond van Hoender-, Dwerg-
hoender-, sier- en watervogelhouders

Bijlage 2 Verslag van de workshop over de hobbydierhouderij 20 november 2003, Ede

Doelstelling

De doelstelling van workshop was het houden van een discussie en de ideevorming over de rol van het ministerie van LNV voor de hobbydierhouderij. De uitkomsten van de discussie zijn mede de basis voor de aanbevelingen in het rapport "Verkenning hobbydierhouderij". De deelnemers aan de workshop waren LNV medewerkers uit verschillende beleidssectoren die voor de hobbydierhouderij van belang zijn.

Deelnemers

- drs. Wieke Galama; behartigt binnen de directie VVA de hobbydierenaccount
- drs. Melanie Verheijden; directie Voorlichting, ze is belast met de voorlichtingsaspecten aan de hobbydierhouders.
- ir. Robert Dellevoet; AID.
- ir. Rob Berkers ; stichting Recreatie.
- ir. Kees Anker, drs. Alfred Braam (voorzitter), mr. Marjan Datema, ir. Sipke Sikkes; LNV regiodirectie Noord.
- ir. Jan Olink, ir. Arjan Schutte, ir. Loek Treep, ir. Aad van Winden; Expertisecentrum LNV.

Discussie met behulp van stellingen

De bevindingen uit de verkenning van de hobbydierhouderij vormden de basisinformatie voor de discussie. Na een toelichting werden van de negen aangeleverde stelling er drie geselecteerd om te behandelen.

De negen stellingen waaruit gekozen kon worden luiden:

1. De hobbydierhouder kiest voor een landbouwhuisdier en heeft daarvoor de consequenties te dragen.
2. De wens van de hobbydierhouder voor ontheffing en vereenvoudiging van wet- en regelgeving is een redelijke maatschappelijke wens.
3. LNV is verantwoordelijk voor een goede informatievoorziening voor de hobbydierhouder.
4. Het beleidsonderzoek dient alleen voor de commerciële dierhouderij te zijn.
5. Als het preventief inenten van hobbydieren mogelijk is en de dieren niet gedood hoeven te worden is voor LNV de bemoeienis met de hobbydierhouderij afgelopen.
6. De hobbydierhouderij is een volwaardige beleidscategorie voor LNV.
7. Onderzoek naar dierenwelzijn bij hobbydieren is noodzakelijk.
8. De hobbydierhouderij heeft een grote invloed op de landschappelijke kwaliteit; dat werkt soms positief en soms negatief "verpaarding".

9. De hobbydierhouderij wordt in de toekomst belangrijker dan de bedrijfsmatige dierhouderij.

De drie geselecteerde stellingen waren:

- De hobbydierhouderij is een volwaardige beleidscategorie voor LNV.
- De hobbydierhouder kiest voor een landbouwhuisdier en heeft daarvoor de consequenties te dragen.
- De wens van de hobbydierhouder voor ontheffing en vereenvoudiging van wet- en regelgeving is een redelijke maatschappelijke wens.

Voor deze stellingen werden de pro's en contra 's aangegeven en vond er verdere discussie plaats.

Samenvatting van de pro's en contra's per stelling

De hobbydierhouderij is een volwaardige beleidscategorie voor LNV

PRO

Maatschappelijke ontwikkeling

Het gaat bij de hobbydierhouders om een groot en toenemend aantal waar je niet omheen kunt.

Verantwoordelijkheid, aandacht, verplichting

LNV heeft een (EEG)-verantwoordelijkheid voor dierziekten en (dieren)welzijn.

Specifieke groep

Hobbydierhouderij is eigen categorie met eigen beleidsdoelen.

Kwaliteit van het landelijk gebied

Hobbydieren hebben een invloed op de kwaliteit van het landelijke gebied (economisch, landschappelijk en sociaal-cultureel).

CONTRA

Onderscheid tussen hobby en commercieel

Er is geen goed (juridisch) onderscheid te maken tussen de commerciële en hobbydierhouderij.

Er is zoveel overlap dat er geen beleidsmatige scheiding te maken is. "Dierziekten maken ook geen onderscheid".

Beleidsagenda LNV

Bij een krimpende taakstelling van het ministerie van LNV is de hobbydierhouderij een posterioriteit.

Als er preventief kan worden gevaccineerd is er geen beleidsmatige aandacht meer nodig.

Bij een aparte beleidscategorie worden er m.b.t. nieuwe wet- en regelgeving verwachtingen gewekt die voorlopig niet waargemaakt kunnen worden.

Maatschappelijk belang/draagvlak

In Europa is er geen draagvlak.

De hobbydierhouder kiest voor een landbouwhuisdier en heeft daarvoor de consequenties te dragen.

PRO

Dierziekten, volksgezondheid en welzijn

Hobbymatig gehouden dieren zijn net zo gevoelig voor besmettelijke ziektes als bedrijfsmatig gehouden dieren en daarom gelden de regels ook voor hobbydieren.

Voedselveiligheid moet bewaakt worden, veel hobbydieren komen in het voedselcircuit.

Wet- en regelgeving

We leven in Europa met een Europees beleid.

LNV wil vereenvoudiging van het beleid dus geen aparte regels voor hobbydierhouders.
De hobbydierhouder zal moeten voldoen aan de regels voor welzijn, diergezondheid, milieu en overlast voor anderen.
Als er bij dierziekten forse maatregelen nodig zijn kun je de hobbydierhouder niet vrijwaren als dat de dierziektebestrijding zou belemmeren.

Controle op regelgeving

Iedere dierhouder die onder bepaalde regels valt, moet daaraan voldoen.
Als hobbydierhouders zich niet aan de regels hoeven te houden komt een deel van de agrarische sector in gevaar.

CONTRA

Maatschappelijke aversie

Regels van transport, reinigen, ontsmetten en eventueel ruimen leveren steeds meer maatschappelijke weerstand op.

Plezier/beleving

De hobbyhouder kiest voor een dier waar hij plezier aan beleeft. Schapen, geiten en kippen hebben een hoge aaibaarheidsfactor. Het dier is niet bestemd voor slacht/consumptie en de internationale markt.

Onuitvoerbaar beleid

De consequenties zijn met name bedoeld voor de commerciële sector, opgezet toen de "hobbydieren nog niet bestonden".
De regelgeving is voor de hobbydierhouder niet bij te houden.
Consequenties zijn niet altijd uit te voeren. Bijvoorbeeld bepaalde hygiënemaatregelen zoals de 21-dagenregeling.

Dupe van beroepssector

Door de problemen veroorzaakt in de commerciële dierhouderij zijn de hobbydierhouders de dupe.

Doel

De betekenis van de landbouwsector neemt af. Het is niet gerechtvaardigd dat hobby's van mensen onder de belangen van deze sector lijden.
Hobbydierhouders zijn niet op commerciële productie gericht, dus aanpassing van regels nodig.

De wens van de hobbydierhouder voor ontheffing en vereenvoudiging van wet- en regelgeving is een redelijke maatschappelijke wens.

PRO

Eigen doelstelling

Wet- en regelgeving moet gericht zijn op de specifieke aard van een groep.
Hobbydieren verschillen te veel van de commerciële veehouders om met dezelfde wet- en regelgeving te volstaan.

Regelgeving

Regelgeving voor commerciële dieren kan zo omvangrijk zijn dat er geen plezier meer te beleven is aan de hobby.
Een ingewikkelde regelgeving lokt ontduiking uit en is daarom gevaarlijk.

Problematiek bij uitvoering

Door een gering aantal dieren per hobbyhouder is de controle moeilijk uitvoerbaar.
Een simpel pakket regelgeving waar hobbydierhouders aan moeten voldoen kan veel werk besparen.

CONTRA

De regelgeving laat het niet toe

De EU-regels staan ontheffing en vereenvoudiging van de wet- en regelgeving niet toe. Zijn vaccinaties 100 % effectief? Zijn er markervaccins?
Op het punt van dierenwelzijn is strenge regelgeving nodig.
Differentiatie in regelgeving is lastig(er) controleerbaar.

Veterinaire risico's

Er zullen problemen ontstaan bij controle.

Er bestaan grotere risico's voor de commerciële sector.

Men moet geen ziekereservoirs instandhouden ten tijde van crisis.

Onderscheid

Een definitie van hobbydieren is zeer moeilijk te geven.

Er is al een behoorlijke overloop tussen de categorieën. Een scheiding aanbrengen is niet te doen.

Dierziekten maken geen onderscheid tussen hobbydieren en professionele gehouden dieren.

Aanbevelingen uit de discussie

- De hobbydierhouderij dient bij beleidsafwegingen serieus als een specifieke categorie dierhouders meegenomen te worden. Her- en erkenning van de groep hobbydierhouders is daarvoor noodzakelijk. Hobbydierhouders moeten dan gezien worden als een verzameling van dierhouders met verschillende redenen voor het houden van dieren. Het valt te overwegen om de term hobbydierhouders niet te gebruiken.
- LNV dient alle relevante beleidsvelden voor deze groep te inventariseren en ook in andere dan crisistijden met hun te communiceren. De boodschap dient eenduidig te zijn en er dient met de diverse deelgroepen rekening gehouden te worden.
- Een risicoanalyse maken voor de relevante vakgebieden zoals: dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid, milieu, ruimtelijke ordening; dan alle risico's en belangen tegen elkaar afwegen en dan bezien of je voor de hobbydierhouderij en commerciële dierhouderij dezelfde risico's wilt hanteren.
- Als breed maatschappelijk georiënteerd ministerie moet je ook successen melden in tijden wanneer er geen crisis is.
- Vanuit de ethiek zal het ministerie moeten bezien of de non-vaccinatie afgeschaft kan worden.
- Het ministerie dient de noodzakelijkheid en wenselijkheid van de vereenvoudiging van wet- en regelgeving bij hobbydierhouders nagaan. Bij de deregulering ook bezien welke regels kunnen verdwijnen.

Bijlage 3 Koepelorganisaties etc.

Algemeen

Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders (NBvH)

Postbus 169

7390 AD Twello

e-mail: info@hobbydierhouder.nl

Internet: www.hobbydierhouder.nl

Via de *startpagina* www.startpagina.nl zijn verschillende startpaginadochters te vinden die op één dier gericht zijn bijv. de schapenpagina, de kippenpagina, de geitenpagina.

Schapen en geiten

Nederlandse Schapen- en Geitenfokorganisatie (NSFO)

Wim Scherphof

Postbus 651

7400 AR Deventer

Tel. : 0570-660425

Federatie Buitenlandse Schapenrasverenigingen

Secretariaat:Mw. N. Rouwendaal

Schoolstraat 97

3864 MC Nijkerkerveen

Tel./fax: 033-2571270

Vereniging van Speciale Schapenrassen

Secr. Mw. H. Vogel-Bijdam

Voorstraat 5

9696 AG Oudeschans

Tel.: 0579-655271

e-mail: vss@wanadoo.nl

Nederlandse Organisatie voor de Geitenfokkerij (NOG)

Secretariaat:

Stationsweg 13a,

7448 RP Haarle

Tel.: 0548-595723

e-mail : t.j.m.vd.meer@freeler.nl

Internet: www.geiten.org

Algemene Nederlandse Bond van Geitenhouders (ANBG)

Eperweg 65

8181 EV Heerde

Tel.: 0578 - 692317

Nederlandse Angorageiten Fokkers Vereniging (NAFV)

Bruchterbeekweg 16

7696 BA Brucht

Tel.: 0523 – 232782

Landelijke Fokgroep Nederlandse Landgeiten (LFNL)
Lisdodde 12
9207 AS Drachten
Tel.: 0512 – 515102

Nederlandse Federatie van Verenigingen van Dwerggeitenhouders (NFD)
K. van Nispen
Havendijk 10c
4731 KX Oudenbosch
Tel.: 0165 - 330994
e-mail: kvnispen@hetnet.nl

Varkens

Stichting 't Gorke
Informatiecentrum voor eigenaars, hobbyvarkensfokkers en liefhebbers van minivarkens, hangbuikzwijntjes en alle andere hobby-huisvarkens
Jagerskreek 1
3206 HJ Spijkenisse
Tel/fax: 018-1646282
e-mail: info@gorke.nl
Internet: <http://www.gorke.nl>

Herten, reeën en exotische dieren

Vereniging van Nederlandse Hertenhouders
Secretariaat: Oldenmarktseweg 103
8341 SC Steenwijkerwold
e-mail: info@hertenhouders.nl
Internet: www.hertenhouders.nl

Federatie en deelnemende Bonden van de Kleindierenteelt

Nederlandse Federatie voor Kleindierenteelt (F.K.)
Secretaris: J. Tieks
Korte Weegje 53
3247 BH Dirksland
tel.: 0187-602586

Nederlandse Bond van Hoender-, Dwerghoender-, Sier-, en Watervogelhouders

Secretaris/penningmeester: H.J.V. Beerling
Darg 16
7766 BM Nieuw Schonebeek
tel.: 0524-541117
fax.: 0524-51151
nhdb@wanadoo.nl, www.nhdb.nl

Nederlandse Konijnenfokkers Bond

Secretaris: P.R. Hut
Postbus 407
7500 AK Enschede
tel.: 053-4318066
fax: 053-4320597

Nederlandse Bond van Sierduivenliefhebbers Verenigingen (NBS)

Secretaris: J.L.A. Kuster
Judostraat 5
6942 DZ Didam
tel.: 0316-223383
www.sierduif.nl

Nederlandse Vereniging van Sierduivenkeurmeesters

Secretaris: G. de Vries jr.

Goutumerdijk 20

9084 AE Goutum

tel.: 058-2883391.

Pluimvee, sierpluimvee en (water)vogels

Nederlandse Bond van Hoender-, Dwerghoender-, Sier- en Watervogelhouders (NBHD)

Franc Beekmans

Tel.: 06-53133609

e-mail: franc.beekmans@home.nl

Secretaris/penningmeester: H.J.V. Beerling

Darg 16

7766 BM Nieuw Schonebeek

Tel.: 0524-541117

Fax: 0524-51151

e-mail : nhdb@wanadoo.nl

Internet : www.nhdb.nl

Kippen

Nederlandse Hoender Club (NHC)

Secretariaat: W. Bleijenberg

Vossestraat 5

3648 HP Wilnis

Tel.: 0297-281896

Konijnen

Nederlandse Konijnen-, cavia- en knagersliefhebbers Bond (NKB)

Secretaris: P.R. Hut

Postbus 407

7500 AK Enschede

Tel.: 053-4318066

Fax :053-4320597

e-mail: secretaris@nkb.nu

Internet: www.nkb.nu/

Stichting KonijnenBelangen

Troelstralaan 8

2624 EV Delft

tel.: 015-2851704

fax.: 015-2851705

e-mail: info@konijnenbelangen.nl

Konijnenstichting

Kervelstraat 107

1562 AE Krommenie

e-mail: info@konijnenstichting.nl

Bijen

Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt (VBBN)

Postbus 90

6720 AB Bennekom

Tel.: 0317-422422

Fax : 0317-424180

e-mail: vbbn@vbbn.nl

Internet: <http://www.vbbn.nl>

Bijenhuis
Grintweg 273
6704 AP Wageningen
Afdeling Vereniging, tel.: 0317-422422
Afdeling Handel, tel.: 0317-422733

Algemene Nederlandse Imkersvereniging (ANI)
Uttlochweg 32
3888 LK Uddel
Tel.: 0577-401897

Ambrosiushoeve
Landelijk Proefbedrijf Insectenbestuiving en Bijenhouderij
Ambrosiusweg 1
5081 NG Hilvarenbeek
Tel.: 013-5425888

Duiven
Nederlandse Postduiven Organisatie (NPO)
Landjuweel 38
3905 PH Veenendaal
Tel.: 0318-559700
Fax : 0318-559701
e-mail: secretariaat@npo.nl
Internet : www.npo.nl

Nederlandse Bond van Sierduivenliefhebber Verenigingen (NBS)
Secretaris: J.L.A. Kuster
Judostraat 5
6942 DZ Didam
Tel.: 0316-223383
Internet: www.sierduif.nl

Verwante organisaties
Stichting KinderBoerderijen Nederland (SKBN)
Correspondentieadres: Postbus 337
3990 GC Houten
Bezoekadres : Randhoeve 2 kmr 2.17
3992 XH Houten
Tel.: 030-6382423
Fax: 030-6364653
e-mail: skbn@planet.nl
Internet: www.stkinderboerderijen.nl

Stichting Zeldzame Huisdierrassen
De Drieslag 30
8251 JZ Dronten
Tel.: 0321-387941

Platform Verantwoord Huisdierenbezit
Postbus 64
3770 AB Barneveld
Bezoekersadres: Wesselseweg 32
Tel.: 0342-406550
Fax: 0342-406501
e-mail: info@huisdieren.nu
Internet: www.huisdieren.nu/pvh/pvh.htm

Tijdschriften (deels) gericht op de hobbydierhouderij

Levende Have

Tijdschrift voor particulieren die voor de hobby schapen, geiten, koeien, varkens, pluimvee, pony's, ezels, en parkdieren houden.

Levende Have is een uitgave van:

Uitgeverij Publikaties Hobbydierhouderij 't Erve

Erveweg 9,

8196 KG Welsum

Hoofdredacteur: Jinke Hesterman

e-mail: redactie@levendehave.nl

Internet : www.levendehave.nl

Landleven

Landleven/Uitgeverij GHERRE

Ettensestraat 10-12

7061 AB Terborg

Tel.: 0315-327771

Fax: 0315-341041

e-mail: info@landleven.nl

Internet: www.landleven.nl

Bijlage 4 Kleine aantallen dieren van een diersoort op landbouwbedrijven (volgens de CBS Landbouwtelling 2002)

Dieren	Indelingscategorie	Aantallen land- en tuinbouwbedrijven per categorie
<i>Rundvee</i>		
	Rundvee totaal	41266
	Rundvee totaal; 1 t/m 4 dieren	1873
	Rundvee totaal; 5 t/m 9 dieren	2421
	Rundvee totaal; 10 t/m 19 dieren	3891
	Rundvee divers	
	Melkkoeien, totaal	26396
	Melkkoeien; 1 t/m 9 dieren (absoluut)	1553
	Melkkoeien; 10 t/m 29 dieren (absoluut)	3630
	Vleeskalveren, totaal	3315
	Vleeskalveren; 1 t/m 9 dieren	1299
	Vleeskalveren; 10 t/m 29 dieren	142
	Vleesstieren, totaal	2692
	Vleesstieren 1 t/m 9 dieren	2431
	Vleesstieren 10 t/m 29 dieren	204
	Overig jongvee voor de vleesproductie; totaal	12041
	Overig jongvee 1 t/m 4 dieren	3529
	Overig jongvee 5 t/m 9 dieren	2515
	Overig jongvee 10 t/m 19 dieren	2628
<i>Varkens</i>		
	Varkens, totaal	11851
	Varkens totaal; 1 t/m 9 dieren	297
	Varkens totaal; 10 t/m 29 dieren	157
	Vleesvarkens (20 kg of meer), totaal	10576
	Vleesvarkens; 1 t/m 9 dieren	661
	Vleesvarkens; 10 t/m 29 dieren	749
	Fokzeugen (50 kg of meer); totaal	5073
	Fokzeugen; 1 t/m 9 dieren	216
	Fokzeugen; 10 t/m 29 dieren	196

Dieren	Indelingscategorie	Aantallen land- en tuinbouwbedrijven per categorie
<i>Schapen</i>		
	Schapen totaal	15254
	Schapen; 1 t/m 4 dieren	1256
	Schapen; 5 t/m 9 dieren	1281
	Schapen; 10 t/m 19 dieren	1849
<i>Geiten</i>		
	Geiten totaal	4853
	Geiten; 1 t/m 3 dieren	2617
	Geiten; 4 t/m 9 dieren	1386
	Geiten; 10 t/m 19 dieren	326
<i>Kippen</i>		
	Kippen totaal	3358
	Kippen; 1 t/m 199 dieren	421
	Leghennen (jonger dan 18 weken), totaal	287
	Leghennen (jonger dan 18 weken); 1 t/m 199 dieren	56
	Leghennen (18 weken of ouder), totaal	1701
	Leghennen (18 weken of ouder); 1 t/m 199 dieren	417
	Vleeskuikens, totaal	1096
	Vleeskuikens; 1 t/m 9999 dieren	67
	Ouderdieren van vleesrassen, totaal	418
	Ouderdieren van vleesrassen; 1 t/m 4999 dieren	32
<i>Kalkoenen</i>		
	Kalkoen totaal	112
	Kalkoenen; 1 t/m 4999 dieren	18

Bijlage 5 Richtlijn voor het overschrijden van hobbymatige dierhouderij-activiteiten

Hoewel het merendeel van de hobbydierhouderij geen milieuvergunning hoeft aan te vragen kan zo'n vergunning afhankelijk van de individuele situatie toch vereist zijn. Omdat de eisen voor het kleinschalig houden van dieren per situatie verschilt, is geen algemene AMvB (Algemene Maatregel van Bestuur) mogelijk, maar is er wel een richtlijn opgesteld. Die richtlijn geeft aan wanneer er nog sprake is van hobbymatige dierhouderij. De dierhouder heeft dan een vergunning- of meldplicht. Hoeveel hobbydieren op een locatie gehouden mogen worden, is afhankelijk van de directe omgeving van het bedrijf. Ligt zo'n bedrijf in de bebouwde kom, dan ligt de norm voor het te houden aantal dieren lager dan wanneer zo'n bedrijf bijvoorbeeld dicht bij een boerderij ligt. In de richtlijn wordt de directe omgeving ingedeeld in categorieën*. De hobbydierhouder is volgens de richtlijn gebonden aan een maximum aantal punten maar ook aan een maximum aantal te houden dieren per soort. Zo mag een hobbydierhouderij die in de bebouwde kom woont maximaal 20 kippen houden, maar hij mag er nog wel 3 honden bij hebben. Het maximum aantal punten bedraagt voor de categorieën I en II 50, voor de categorieën III en IV is dat 100 punten. De volgende tabel laat per diersoort zien hoeveel dieren er maximaal gehouden mogen worden en hoeveel punten per dier volgens de richtlijn voor de categorieën geldt.

Soort dier	Maximum aantal dieren per soort		Aantal punten per dier
	catagorie I + II	catagorie III + IV	
Melk-/zoogkoeien	2	4	10
Jongvee/vleeskalveren	5	10	5
Stieren	2	4	10
Varkens	5	10	8
Leg-/sierkippen, kuikens	20	40	1
Paarden	5	10	10
Katten/honden	5	10	10
Konijnen (voedsters)	10	20	1
Eenden	10	20	2
Fazanten	10	20	1
Kalkoenen/ganzen	5	10	3
Geiten	5	10	3
Pelsdieren	5	10	2
Schapen	10	10	2

Categorie I

In de directe omgeving van het bedrijf zijn gelegen:

1. bebouwde kom;
2. stankgevoelige objecten (ziekenhuis, sanatorium, etc.);
3. verblijfsrecreatie met uitzondering van die op boerderijen.

Categorie II

In de directe omgeving van het bedrijf zijn gelegen:

1. niet agrarische bebouwing, geconcentreerde in lintbebouwing buiten de bebouwde kom;
2. meerdere verspreid liggende niet-agrarische bebouwingen die aan het desbetreffende buitengebied een bepaalde woonfunctie verlenen;
3. objecten voor dagrecreatie (zwembaden, speeltuinen, etc).

Categorie III

In de directe omgeving van het bedrijf is gelegen een enkele niet-agrarische bebouwing in het buitengebied.

Categorie IV

In de directe omgeving van het bedrijf is gelegen andere agrarische bedrijven (incl. verblijfsrecreatie op kampeerboerderijen).